

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 29.

Fredagen den 28 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 256, i anledning av kammarens skiljaktiga beslut i fråga om s. k. språktillägg till folk- och småskollärare i finskspråkiga områden i landet.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren ville besluta att redan vid detta sammanträde företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande.

Härtill svarades ja.

På därefter gjord proposition godkändes den i förevarande memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att under förutsättning att den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammars talman gemensam omröstning i ämnet komme att anställas vid kamrarnas sammanträden under morgondagen.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande och memorial:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse; samt nr 8, angående ersättning till dess tjänstemän.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättning för viss från ockuperat land härrörande egendom;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, och till omskolning av i militärtjänst skadade;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost under avlöningsstaten för kommerskollegium; samt

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1946/47.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 279, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 10 maj 1946, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för tertiär- och tilläggslåneverksamheten i avseende å flerfamiljshus,

dels medgiva, att räntefoten för förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1946/47 bestämdes till 3,25 %,

dels ock för budgetåret 1946/47 anvisa följande anslag, nämligen under femte huvudtiteln till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 545 000 kronor, till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader ett förslagsanslag av 300 000 kronor, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor, till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor och till Bidrag till inrättande av pensionärs hem ett reservationsanslag av 9 000 000 kronor ävensom å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor, till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor och till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 220 000 000 kronor samt under fonden för låneunderstöd till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor, till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor samt till Lån till bostadsförbättringsverksamhet ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehäft ett flertal i ämnet väckta motioner.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i åtta med I—VIII betecknade punkter, av vilka den första var indelad i särskilda, med A—L betecknade moment.

I punkten I hade utskottet under B och C på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 364, I: 365 och II: 557, I: 367 och II: 554 samt II: 555, i vad nämnda motioner avsåge tertiärlånens belåningsgränser, godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 10 maj 1946 förordade förslag i fråga om dylika gränser,

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 365 och II: 557 samt I: 367 och II: 554 godkänna i nämnda statsrådsprotokoll förordad särskild amorteringsskyldighet, begränsad till enskilda byggnadsföretagare.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Utskottet tillstyrker jämväl förslaget, att tertiärlånets övre gräns för kommuner och allmännyttiga företag — i avseende å vilka vederbörande kommun ikläder sig skyldighet att gentemot statsverket i viss utsträckning ansvara för förluster uppkomna vid fastighetförvaltningen — bestämmas till 100 % av avkastningsvärdet. Likaså tillstyrker utskottet, att tertiärlån till kooperativt organiserade företag, som arbeta utan enskilt vinstsyfte och under betryggande kontroll utlämnas till högst 95 % av avkastningsvärdet.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att en företagarinsats uppgående såsom för närvarande kan vara fallet till blott 10 % av fastighetsvärdet

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

i de allra flesta fall utgör en alltför ringa investering från den, som bygger i enskilt vinstsyfte, helst om lån tillhandahålles honom mot en ränta av 3 %. Utskottet tillstyrker därför, att tertiärlån till enskild företagare regelmässigt skall säkerställas av inteckning inom högst 85 % av avkastningsvärdet. Såsom departementschefen förordat, bör dock möjlighet hållas öppen för byggnads-lånebyrån att, då synnerliga skäl därtill föreligga, bevilja tertiärlån upp till 90 % av sagda värde.

Det sagda innebär, att utskottet icke kunnat ansluta sig till de avvikande förslag i fråga om belåningsgränserna, vilka framställdes i motionerna I: 364, I: 365 och II: 557, I: 367, och II: 554 samt II: 555.

Enskilda företagare föreslås skola under de tio första åren av lånets löptid utöver den vanliga amorteringen erlägga en extra avbetalning av 1,5 % per år av lånets ursprungliga belopp. I motionerna I: 365 och II: 557 har yrkats avslag på detta förslag, i motionerna I: 367 och II: 554 att den extra amorteringskyldigheten skall gälla alla slags företagare.

Utskottet vill erinra, att motivet för det här ifrågavarande förslaget är att förhindra spekulativt missbruk av de statliga lånen. Vid godkännande av hyrorna i de nybyggda husen måste beräknas en viss genomsnittlig underhållskostnad för fastigheten under lånets löptid. Därför bör viss avsättning av hyresintäkten äga rum under de första nästan underhållsfria åren, för att möta den utgiftsökning, som kan förutses inträffa senare. Kontroll är avsedd att utövas, att de allmännyttiga och kooperativa företagen verkställa sådana avsättningar, men någon dylik kontroll synes av praktiska skäl icke kunna förekomma gentemot enskilda med den möjlighet att försälja fastigheten, som för dem står öppen. Utskottet har icke funnit tillräckligt starka skäl anförda för ett frångående av Kungl. Maj:ts förslag.»

I en inom andra kammaren av herr *Kempe* m. fl. väckt motion (II: 158), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till bestämmelser beträffande inlösen av bostadsrättsinnehavarnas andelar i fastigheter, vilka uppförts med stöd av statliga lån, samt att Kungl. Maj:t därvid måtte beakta de förslag, som i motionen anförts om samhällets övertagande av fastigheterna och de organisatoriska riktlinjerna för förvaltningen av dessa fastigheter.

Utskottet hade i punkten VI av angivna orsaker hemställt, att motionen II: 158 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bäckström, Heiding* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Ohlin, Falla, Pettersson* i Dahl, *Onsjö* och *Birke*, vilka ansett,

dels att de tre på varandra följande stycken i utskottets yttrande, vilka hörjade med orden »Utskottet tillstyrker» och slutade med orden »samt II: 555», bort ersättas med ett uttalande av följande lydelse:

»Vidkommande lånegränserna anser utskottet, att Kungl. Maj:ts förslag sätter den övre gränsen för tertiärlån till kommuner och allmännyttiga företag för högt. Det synes alltfört böra krävas en viss insats av eget kapital såsom ett återhållande moment. Särskilt i vissa konjunkturlägen torde eljest en alltför vidlyftig byggnadsverksamhet kunna befaras. Vid ställningstagandet till frågan om belåningsgränsen beträffande nämnda slag av företag, i motionerna I: 364 och II: 555 föreslagen till 90 % samt i motionerna I: 365 och II: 557 till 95 % av avkastningsvärdet, har utskottet ansett sig böra förorda sistnämnda förslag, vilket överensstämmer med vad som för närvarande gäller.

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Såsom framhållits i motionen I: 365 och II: 557 samt I: 367 och II: 554 är en större likställighet önskvärd av de olika kategorierna företagare inom bostadsproduktionen. Därest de enskilda företagarna sätts i ett mer oförmånligt läge än andra är att befara, att produktion av lägenheter i dylik regi hämmas. Ju lägre räntan på de statliga lånen sättes, desto mer angeläget är att belåningsgränserna bli likartade. I likhet med vad som yrkats i de fyra sistnämnda motionerna anser sig utskottet med hänsyn härtill icke böra förordna nedsättning av belåningsgränsen till enskilda företagare under nuvarande 90 %. Då de kooperativa företagen böra i detta hänseende vara likställda med de enskilda — yrkande av denna innebörd har framställts i motionen I: 364 — bör även för dem gälla en högsta belåningsgräns av 90 %.

dels ock att utskottet i anslutning härtill bort under I B hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 364, I: 365 och II: 557, I: 367 och II: 554 samt II: 555, i vad nämnda motioner avsåge tertiärlånens belåningsgränser, godkänna av reservanterna förordad förslag i fråga om dylika gränser;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Ohlin, Falla* och *Birke*, vilka ansett,

dels att det stycke i utskottets yttrande, vilket började med orden »Utskottet vill» och slutade med orden »Kungl. Maj:ts förslag», bort hava följande lydelse:

»I propositionen angives att man beräknar, att minst 55 % av bostadsbyggandet kommer att bedrivas av enskilda företagare. Detta procenttal förefaller lågt mot bakgrund av det förhållandet, att bostadsbyggandet i enskild regi de senaste åren svarat för 75 % och däröver av den totala bostadsproduktionen. Då enligt utskottets mening en gentemot enskilda företagare ogynnsammare amorteringsbestämmelse än den som tillämpas mot de båda övriga kategorierna utgör ett icke motiverat handikap för de enskildas byggande och kan få ogynnsamma verkningar för bostadsproduktionen, föreslår utskottet, att samtliga kategorier låntagare åläggas att under de första 10 åren erlægga en extra amortering av $1\frac{1}{2}$ % per år av lånets ursprungliga belopp. Det måste anses fördelaktigt även ur de kommunala och kooperativa företagens synpunkt, att sådan amortering under de mera underhållsfria åren verkställes ur de avsättningar de i sina bokslut göra. För statens vidkommande innebär detta även möjlighet att genom dessa amorteringar erhålla medel för ny utlåning. Utskottet förordar därför bifall till yrkandet i motionerna I: 367 och II: 554.»

dels ock att utskottet i anslutning härtill bort under I C hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 367 och II: 554 samt med avslag å motionerna I: 365 och II: 557 godkänna av dessa reservanter förordad särskild amorteringsskyldighet, avseende samtliga byggnadsföretagare.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I A.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten I B.

Herr **Bäckström**: Herr talman! Jag har vid behandlingen av denna punkt i det föreliggande ärendet inte kunnat följa utskottets förslag, som ju innebär ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition, varför jag jämte flera andra av utskottets ledamöter reserverat mig.

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Vi anse, att de föreslagna belåningsgränserna icke stå i överensstämmelse med den uppfattning som vi hysa om bästa sättet att ordna bostadsförsörjningen. Kungl. Maj:t och utskottet föreslå, att den övre gränsen för tertiärlån till kommuner och allmännyttiga företag skall bestämmas till 100 procent av avkastningsvärdet. För lån till kooperativt organiserade företag vill man sätta denna övre gräns till 95 procent och för enskilda företag till 85 procent av avkastningsvärdet.

Enligt vår uppfattning har den övre gränsen för tertiärlån till kommuner och allmännyttiga företag satts för högt. Lånegränsen bör, enligt vad vi anse, även för deras vidkommande sättas till 95 procent. Det synes oss nämligen även vid kommunala bostadsföretag alltfört böra krävas en viss insats av eget kapital såsom ett återhållande moment, varför kommunerna själva böra svara för fem procent av kapitalbehovet. För kooperativa och enskilda byggnadsföretag bör lånegränsen enligt vår åsikt fastställas till 90 procent. Vi ha svårt att förstå anledningen till att utskottet och Kungl. Maj:t vilja göra en så stor skillnad mellan enskilda och kooperativa byggnadsföretag. Såsom departementschefen framhåller i propositionen är ju ändå huvudsyftet att söka främja bostadsproduktionen över lag, så att de svårigheter, som hittills ha gjort sig gällande på bostadsmarknaden, undanröjas. Staten gör ju också stora uppoffringar för att stimulera byggnadsverksamheten i allmänhet.

Reservanterna hävda, att rättvisan kräver att både enskilda och kooperativa byggnadsföretagare behandlas på samma sätt då det gäller belåningsgränsen.

Departementschefen beräknar i propositionen, att minst 55 procent av bostadsbyggandet i landet kommer att bedrivas av enskilda företagare. De återstående 45 procenten skulle åstadkommas genom kooperativa eller kommunala företag. Under de senaste åren har 75 procent av den totala bostadsproduktionen utförts i enskild regi. Om man gör den av utskottet tillstyrkta skillnaden mellan kommunala och enskilda byggnadsföretag och sätter den övre belåningsgränsen för de enskilda byggnadsföretagen till 85 procent av fastighetsvärdet, måste detta enligt reservanternas mening verka hämmande på den enskilda bostadsproduktionen. Man riskerar då, att man inte kan få till stånd den ökning av bostadsproduktionen som man eftersträvar.

Jag anser således, herr talman, att det bör råda likställighet i fråga om belåningsgränsen mellan kooperativa och enskilda företag, varjämte kommunerna själva böra deltaga med en insats av fem procent av det erforderliga kapitalet vid kommunala bostadsbyggnadsföretag. Jag yrkar därför, att de tre på varandra följande styckena å s. 29 i utskottets yttrande, vilka börja med orden »Utskottet tillstyrker» och sluta med orden »samt II: 555», ersättas med ett uttalande av den lydelse som återfinnes i reservationen punkt 1) på s. 35 i utskottets utlåtande.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Utöver vad avdelningens vice ordförande, herr Bäckström, har anfört, vill jag framföra några synpunkter på utskottsmajoritetens skrivsätt i allmänhet under här förevarande punkt.

Departementschefen har ju tagit upp en del av bostadssociala utredningens förslag, men dock inte allt, då han inte anser sig ännu vara färdig härför. Han gör emellertid vissa betydelsefulla uttalanden som det kan vara skäl att något granska. Det är också en hel del i utskottets skrivning som jag hade velat ha annorlunda, men man kan ju inte reservera sig på varje punkt som man finner vara felaktig.

I propositionen anföres, att bostadsförsörjningen är en mycket viktig ange-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

lägenhet, vilket ju är obestriddligt. Sammanhållningen och trivseln inom familjen bero i stor utsträckning på att familjemedlemmarna ha en god bostad. Målet är därför, förklarar man, dels att påskynda bostadsproduktionen, så att den förefintliga bristen på bostäder avvecklas, dels att höja bostadsstandarden. Departementschefen och utskottet anse, att detta bör kunna åstadkommas inom en tidsperiod av 15 år. När det gäller att avhjälpa den akuta bostadsbristen, är även jag av den uppfattningen, att vi böra gå fram så snabbt som möjligt, utan att man därigenom åstadkommer skadeverkningar på andra områden inom den produktiva verksamheten i landet. Den takt för bostadsbyggandet som rätt under de senaste åren torde dock vara maximum för vad vårt samhälle för närvarande kan presteras med hänsyn till bristen på arbetskraft och material. Det håller faktiskt på att utveckla sig en viss snedvridning av hela vårt arbetsliv. Allt flera arbetare söka sig över till byggnadsverksamheten, och många av dem komma från byggnadsämnesindustrien. Det blir därigenom en disproportion mellan tillgången på byggnadsmaterial och arbetskraft för själva husbyggandet. Jag undrar, om inte denna utveckling i viss mån beror på den statliga dirigerings av bostadsproduktionen, som drivits fram under de senaste åren. Det vore säkerligen lämpligare, om man låte det hela sköta sig självt på samma sätt som förr i världen, då de olika verksamheterna balanse- rade varandra. För närvarande är faktiskt materialknappheten en större olägenhet för åstadkommandet av en utökad bostadsproduktion än bristen på byggnadsarbetare. Det kommer säkerligen att medföra en hel del svårigheter att i nuvarande läge forcera bostadsbyggandet. Jag har dock inga allvarigare anmärkningar att anföra mot det föreliggande förslaget i den del där det ut- talas, att man så snart som möjligt skall söka avhjälpa bristen på bostäder.

Nästa punkt, som man har satt sig före, är att sanera det gamla bostadsbe- ståndet. Därvidlag tycker jag nog, att både departementschefen och utskotts- majoriteten har gjort alltför kategoriska uttalanden. Jag har visserligen ingen- ting att invända mot att man vid nyproduktion av bostäder inriktar sig på minst tvårumslägenheter och söker komma bort från enrumslägenheter såsom familjebostad. Men det är ju inte säkert att man, sedan man har fått fram ett tillräckligt bostadsbestånd, omedelbart bör inrikta sig på att forcera fram en sanering av det gamla bostadsbeståndet enligt dessa riktlinjer. Det finns ju dock många enrumslägenheter av mycket god beskaffenhet, som inte komma att gå åt till pensionärer och andra ensamstående som inte behöva mer än ett rum och kök. Så länge det finns människor som inte vilja avsätta större del av sin inkomst till bostad än vad som behövs för att hyra en sådan mindre lägenhet, bör man inte redan nu ge sig in på ett program, enligt vilken man underkänner de redan existerande enrumslägenheterna såsom familjebostad. Bostadssociala utredningen har uppställt det kravet, att kostnaderna för en rimlig familjebostad böra nedbringas till i runt tal 20 procent av en genom- snittlig industriarbetarinkomst. Det finns emellertid många som anse, att detta är ett för högt belopp att avstå till hyra. Någon frihet för människorna att själva bestämma över hur de vilja använda sina egna surt förvärvade slantar bör väl också finnas kvar här i landet.

En annan synpunkt är, att när vi avhjälpt den akuta bostadsbristen, böra de sysselsättningspolitiska synpunkterna mer än hittills få bli bestämmande för i vilken takt saneringen av det gamla bostadsbeståndet skall bedrivas. Jag är i allmänhet rädd för alla planer, som utarbetas som ett fast schema, varvid man inte bryr sig om att ta någon större hänsyn till hur utvecklingen kan komma att gestalta sig. Om vi om några år ha fyllt bostadsbehovet, men fort- farande ha stor brist på byggnadsmaterial och arbetskraft, kommer det enligt min uppfattning att vara felaktigt, om vi då fortsätta att driva byggnads-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

verksamheten i samma forcerade takt som nu föreslås och på bekostnad av andra ytterst önskvärda investeringar. Skulle vi däremot råka in i en period med svårigheter att upprätthålla sysselsättningen i landet, anser jag att vi böra trygga arbetstillgången genom att, där så behöves, genomgående rusta upp det gamla bostadsbeståndet. Jag tycker dock, att det är väl optimistiskt att redan nu uppdraga ett schematiskt program härför.

Jag undrar också, om den påtänkta statsdirigeringen av hela byggnadsverksamheten i landet är den rätta vägen för att lösa bostadsfrågan. Departementschefen förklarar, att vi inte få riskera en upprepning av den nedgång i byggnadsverksamheten som uppstod år 1940. Han påstår, att den sammankrympning av bostadsbyggandet, som då uppstod, berodde på bristande kreditgivning o. s. v. Jag tror, att detta är en oriktig beskrivning av förhållandena. Minskningen i bostadsproduktionen 1940 vållades säkerligen av den chock, som drabbade näringslivet och människorna här i landet vid krigsutbrottet. Hundratusentals män i de arbetsföra åldrarna kallades under fanorna, en allmän osäkerhet utbredde sig, och man visste faktiskt inte var det hela skulle sluta. Detta är enligt min uppfattning en fullt naturlig förklaring till att det då uppstod en minskning inom byggnadsproduktionen, som vi alltjämt ha kännning av.

Propositionen och utskottets utlåtande präglas av en bestämd tendens att med vett och vilja driva över bostadsproduktionen i det allmännas regi och försvåra för den enskilda byggenskapen att utöva sin rörelse. Därom vittnar såväl förslaget att sätta de enskilda företagen i en sämre ställning i fråga om belåningsgränsen som den under punkt C föreslagna hårdare amorterings-skyldigheten för enskilda byggnadsföretagare under de första tio åren.

I fråga om belåningsgränsen har herr Bäckström redan framhållit, att reservanterna anse att man därvid bör söka åstadkomma större likställighet mellan de olika kategorierna företagare inom bostadsproduktionen. Den enskilda bostadsproduktionen har ju hittills spelat en dominerande roll i vårt land. Utan den hade vi säkerligen inte haft det bostadsbestånd som för närvarande finnes.

Departementschefen beräknar i propositionen, att även under kommande år minst 55 procent av bostadsbyggandet kommer att bedrivas av enskilda företagare. Under de senaste åren har bostadsbyggandet i enskild regi svarat för 75 procent och däröver av den totala bostadsproduktionen. Det är säkerligen också alltför pessimistiskt att räkna med att de enskilda företagen under de närmaste åren blott komma att svara för 55 procent av bostadsbyggandet. Om man genomför denna olikställighet i fråga om belåningsgränserna, riskerar man ock, att de enskilda byggnadsföretagen både av psykologiska och reella ekonomiska skäl komma att inskränka sin verksamhet, så att man inte ens kommer upp till de 55 procent av den totala bostadsproduktionen, som departementschefen räknar med. Det kommer ju i realiteten att betyda, att man avlägsnar sig från det mål som både departementschefen och utskottet har uppställt nämligen ett påskyndat bostadsbyggande. Det bästa sättet att nå det målet är enligt min och reservanternas mening att skapa likställighet beträffande lånevillkoren även för de enskilda byggnadsföretagen. Då når man, som sagt, sitt mål, vilket ju måste vara det viktigaste härvidlag och inte att till varje pris driva en viss princip.

En annan följd av Kungl. Maj:ts och utskottets förslag blir, att bostadsbyggandet här i landet mer och mer kommer att driva över till att ske i statsdirigerad eller kommunal regi. Detta är säkerligen en kuslig framtidsaspekt för landets innevånare. Den differentiering av bostadstyper, som hittills förefunnits i vårt land, har varit ägnad att tillfredsställa alla de många olika smakriktningar som göra sig gällande. Jag fruktar, att ett alltför långtgående förenhet-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
ligande av bostäder och bostadstyper kommer att kännas otrevligt för en stor mängd människor. Det kommer säkerligen att i längden bli olyckligt, om bostadsbyggandet i hela landet dirigeras från en enda central institution. Människorna komma helt visst inte att i längden trivas därmed. Men det kommer att bli mycket svårt att i en framtid få en ändring till stånd, om den enskilda byggnadsproduktionen mer eller mindre ha satts ur spel. Det kommer då att krävas lång tid, innan den kan komma i gång igen, och den statsdirigerade byggnadsverksamheten kommer att efterlämna spår som dröja kvar lång tid även efter det att människorna i landet ha tröttnat på den.

Med herr talmannens tillåtelse skall jag även yttra några ord om vad som behandlas under punkt C. I propositionen föreslås, att enskilda byggnadsföretagare, som erhållit lån, under de första tio åren skola erlägga en extra amortering av 1,5 procent per år av lånets ursprungliga belopp, således utöver den vanliga amorteringsplanen. Kommunala och bostadskooperativa företag skola därmed icke behöva göra en dylik extra amortering. Förslaget motiveras huvudsakligen med att en enskild företagare, som bygger ett hus, sedan kanske säljer det med vinst. Man menar, att det är oförsvarligt att han då skall kunna tillgodogöra sig fördelarna av ett billigt statslån och därigenom kunna göra en större vinst. Jag kan inte inse, hur man kan hindra detta genom att införa en bestämmelse om en extra amortering av 1,5 procent. Om vederbörande vill sälja sitt hus, kan han ju sälja det till en bostadsförening, vilket är rätt vanligt. Det kan ju inte åstadkomma någon skada, om han har turen att få någon förtjänst på affären för den risk han har tagit. Den hyressökande drabbas ju inte på något sätt därav, ty hyresnivån bestämmas av byggnadslånebyrån och hyresnämnden. Hyrorna kunna således inte påverkas av att vederbörande säljer huset.

Ett annat motiv för denna extra amortering är att man vill säkra underhållet av husen. Man vill få till stånd en extra avsättning under de första nästan underhållsfria åren för att byggherren, även om han längre fram får svårt att klara sina affärer, skall kunna sköta underhållet av huset utan att behöva begära hyreshöjning. För bostadsföreningar och kommunala byggnadsföretag tänker man sig att byggnadslånebyrån skall bestämma, att de skola göra vissa avsättningar vid sina bokslut för att kunna klara kommande reparationer. För deras vidkommande anses det således icke nödvändigt med en extra amortering under de första tio åren. Detta resonemang är enligt min uppfattning inte hållbart. Det är väl lika nyttigt för bostadsföreningar och kommunala bostadsföretag att under de mer underhållsfria åren av husets livstid amortera litet mer än vad man kan göra när reparationskostnaderna börja kräva större del av intäkterna. Det är väl ingenting som hindrar, att även dessa företag amortera ned sina lån med det belopp, som man på detta sätt tänker sig att de skola avsätta vid sina bokslut. Om man inför en bestämmelse även för de kooperativa och kommunala bostadsföretagen, att de under de tio första åren skola göra en extra amortering av 1,5 procent per år, sättas ju dessa företag därigenom icke i en sämre ställning, utan det bör tvärtom vara till fördel även för dem att under den underhållsfria tiden bringa ned sin skuld så mycket som möjligt. Då behöver ju inte heller byggnadslånebyrån särskilt föreskriva, att de skola göra denna avsättning i sina böcker.

Inom byggnadsvärlden befarar man, att denna olikställighet mellan enskilda och kooperativa samt kommunala byggnadsföretag utöver den olägenheten, att det kanske blir en mindre enskild byggnadsproduktion i landet, även kan komma att föra med sig, att de enskilda byggnadsföretagarna kanske kunna tvingas till en högre hyressättning för att klara denna extra amortering och de lån som de måste ta på annat håll på grund av den lägre belåningsgränsen. Det kan komma att leda till försämring för många hyresgäster i landet, vil-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

ket ju inte är i överensstämmelse med vad som här i övrigt föreslås. Man riskerar i varje fall att det kommer att uppstå en hel del stridigheter och besvär, om man inför denna särställning för de enskilda byggnadsföretagarna.

Man bör därför enligt min uppfattning föreskriva samma villkor för de båda andra kategorierna. Vi böra enligt min uppfattning söka åstadkomma likställighet mellan de tre olika kategorierna byggnadsföretagare i landet. Därigenom gagna vi bäst det mål som vi alla vilja uppnå. Jag har under behandlingen av denna fråga på avdelningen och i utskottet inte kunna finna, att det skulle uppstå några nackdelar, om vi på denna punkt strävade efter full likställighet mellan de olika byggnadsföretagarna. Jag förstår, att departementschefen önskar vrida över hela byggnadsverksamheten mer och mer i allmän regi, men det får väl inte vara något självändamål. Det väsentliga är ju att vi få till stånd så många och så goda bostäder som möjligt.

Jag ber, herr talman, att under punkten I B få ansluta mig till herr Bäckströms yrkande. Under punkt C kommer jag att yrka bifall till reservationen nr 2.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Den fråga, som avhandlas i detta statsutskottsutlåtande, är en för vårt samhälle stor och betydelsefull fråga. Statsutskottet har också fullkomligt enhälligt uttalat sin tillfredsställelse över att det nu har givits en målsättning för bostadspolitiken här i landet, en målsättning, som kommer att höja bostadsstandarden och stärka hemmens ställning i vårt samhällsliv. Alla partier ha anslutit sig till förslaget i stort sett.

Det finns emellertid, som reservanternas talesman nu ha antytt, på ett par punkter delade meningar. Den första gäller krediten. Där har departementschefen i likhet med bostadssociala utredningen, på vars förslag propositionen i allt väsentligt bygger, föreslagit, att den övre belåningsgränsen skall bestämmas till 100 procent för kommuner och allmännyttiga företag — vilka senare ju praktiskt taget äro kommunägda företag — 95 procent för kooperativt organiserade företag, som arbeta utan enskilt vinstsyfte och under betryggande kontroll, samt till sist 85 procent för enskilda. Det är mot detta sista, som reservanterna vända sig. Både herr Mannerskantz och herr Bäckström säga nu, att de inte kunna förstå grunden till den skillnad, som här gjorts mellan kommuner och allmännyttiga företag å ena sidan och de enskilda å andra. Denna skillnad är kanske från deras utgångspunkter litet svår att förstå, men det förhåller sig precis som herr Mannerskantz yttrade i slutet av sitt anförande, att den proposition som beröres i förevarande utskottsutlåtande, och vilket majoriteten ställer sig bakom, vill en bestämd inriktning i fråga om bostadspolitik, nämligen att det allmänna, d. v. s. kommunerna och de allmännyttiga företagen, skola få ett allt större inflytande. Det är ju planer å bane att i lag föreskriva, att kommunerna skola ha skyldighet att sörja för goda bostäder åt sina invånare. De nu föreslagna åtgärderna skola leda verksamheten in i den riktningen. Förslaget vill självfallet förhindra den spekulation, som har förekommit, i det att enskilda byggt hus och sålt dem med vinst, och sedan ha de, som hyrt bostäder i dessa hus, naturligtvis fått betala fiolerna. Det är detta man vill komma bort ifrån. Man vill att bostadsbyggandet och skapandet av goda bostäder i vårt land skall få en prägel av allmännytta över sig. Man vill här i görligaste mån eliminera de vinster, som komma på enskilda händer.

Jag vill inte alls sticka under stol med att detta är syftet, och det ha säkert kammararens ledamöter själva funnit vid en läsning av handlingarna. Jag förstår därför också, att herrar Mannerskantz och Bäckström från sina utgångspunkter

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
förklara, att något sådant kunna de inte utan vidare acceptera. Utskottsmajoriteten har emellertid ställt sig helt och hållet bakom departementschefen i detta hänseende. Jag tycker att den bild, som herr Mannerskantz' partivän herr Löthner gav i går, när vi diskuterade frågan om försäljning av kyrklig jord, är ganska belysande. Herr Löthner berättade, att en enskild i Jönköpings stad hade köpt tomtmark för 25 kronor per kvadratmeter och byggt ett hus på tomten och sedan sålt det hela med stor förtjänst. Detta exempel belyser i själva verket på ett utomordentligt sätt vad man vill komma ifrån genom denna proposition.

Om vi stanna ett ögonblick vid frågan om belåningsgränsen, ha visserligen de enskilda därvidlag till synes erhållit en försämrad ställning i förhållande till vad de nu ha. De få för närvarande kredit på upp till 90 procent av anskaffningsvärdet, medan den gränsen nu skall sänkas till 85 procent. Emellertid bör i detta sammanhang bemärkas, att räntan för tertiärlånen, vilka också komma de enskilda till godo, enligt propositionen och utskottsmajoriteten skall sänkas till 3 procent, vilket innebär en betydande förmån. För att så mycket som möjligt säkerställa sig mot de spekulationer i vinstsyfte, som förekomma inom bostadsbyggandet från enskildas sida, måste man därför kräva att den enskildes insats här bör utgöra 15 procent. Detta kan inte vara att ställa ett orimligt krav på de enskilda byggherrarna.

Herr Mannerskantz säger nu, att man just genom den stegrade byggnadsproduktionen håller på att snedvrída hela arbetslivet. Samtidigt säger han emellertid, att om de enskilda inte få samma ställning när det gäller kreditgivningen som kommunerna och de allmännyttiga företagen, när man inte det mål man uppställt, d. v. s. man får inte fram ett tillräckligt antal bostäder. De påståendena gå ju inte riktigt ihop. Jag vill för min del säga, att det kan vara tänkbart, att man även i fråga om bostäder får inskränka byggnadstillståndens antal, om detta skulle befinnas nödvändigt med hänsyn till den övriga produktionen i landet och med hänsyn till den ekonomiska politiken överhuvud taget. Jag ställer mig för min del inte alls främmande för tanken att en sådan åtgärd kanske blir nödvändig, men det är självklart, att med det stora behov av bostäder, särskilt av goda och billiga bostäder, som nu finns, får man hoppas, att man i görligaste mån skall fylla behovet. Men det kan bli en svår situation, ja, så svår att man måste ge sig in på en hårdare prövning i fråga om byggnadstillstånden.

När reservanterna säga, att kommunerna och de allmännyttiga företagen också måste sätta in eget kapital, ty eljest skulle det bli en allför vidlyftig byggnadsverksamhet, vill jag invända, att man måste reglera detta just genom den tillståndsgivning, som förekommer, därest mot förmodan, tendens till överproduktion av bostäder skulle visa sig.

När nu statsmakterna stå inför att godkänna en målsättning för bostadspolitik i landet och stå inför uppgiften att taga första steget för att förverkliga denna målsättning, bör man skapa ett underlag, på vilket man kan bygga vidare. Då bör man enligt utskottsmajoritetens mening, liksom enligt departementschefens, bevilja kommunerna lån på upptill 100 procent av avkastningsvärdet och de kooperativt organiserade företagen lån på upptill 95 procent av avkastningsvärdet. Sedan får man, som jag sade, reglera det hela med tillståndsgivningen på sådant sätt, att man får den byggnadsvolym, som kan vara den lämpligaste för tillfället.

Jag skall, herr talman, avstå från att framföra utskottsmajoritetens mening i fråga om den under punkten 2) avgivna reservationen. Herr Mannerskantz har visserligen varit inne på det kapitlet, men jag vet, att det längre fram under debatten kommer att bli berört, och därför avstår jag från att för till-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

fället bemöta herr Mannerskantz på den punkten, då jag vill försöka göra debatten så kort som möjligt.

Jag har försökt att här framhålla det väsentligaste i skillnaden mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och reservanternas i vad gäller den med nr 1 betecknade reservationen. Jag hemställer således, herr talman, i fråga om denna punkt om bifall till utskottets förslag.

Herr Linderot: Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Gustaf Karlsson sade, när han började sitt anförande, nämligen att med den föreliggande propositionen, som ju grundar sig på vad bostadssociala utredningen hittills kommit med, har man tagit ett mycket stort steg framåt mot det väl av de flesta eftersträfvade målet: ett fullvärdigt bostadsbestånd för samtliga medborgare till sådana priser, att var och en kan hyra en fullt människovärdig bostad.

Jag har begärt ordet för att säga några ord om vad som här diskuterats rörande det enskilda byggandet och det allmänna. Jag kan inte riktigt förstå de synpunkter, som hittills i synnerlig grad gjort sig gällande, då man diskuterat bostadspolitiska problem, den synpunkten nämligen, som anser att ett bostadshus normalt sett bör ägas av en privat hyresvärd, som till den vinning han hava kan hyr ut lägenheter åt bostadssökande människor. Jag tror, att den principen numera är föråldrad i det samhälle vari vi leva och icke längre borde få vara den dominerande, när det gäller bostadsförsörjningen i samhället. Om vi bara tänka på hur förhållandena äro i en stad som Stockholm — och större tätorter kunna principiellt sett jämföras med Stockholm — kunna vi få fram ganska groteska bilder av inkonsekvens och av dålig organisation i samhällslivet. Vi anse det fullkomligt naturligt, att gatorna, som vi färdas fram på, skola vara allmänägda och i mån av behov tillgängliga för alla medborgare. Vi anse det ganska naturligt, att det är en kommunal angelägenhet att försörja oss med gas, vatten, elektricitet, trafikmedel o. s. v. Ingen skulle väl bli tagen på allvar, som i den privata företagsamhetens namn skulle föreslå att man i olika gatukorsningar fick lov att sätta upp grindar och taga grindpengar av dem, som skola gå därigenom, och grundade kravet på att man är privat ägare till gatan bakom grinden. Sådana groteska förhållanden existera dock faktiskt, om vi bara göra en liten retusch av själva den konkreta bilden, ty vid sidan av gatan ligger tomten, och där får jag sätta upp en grind och taga grindpengar av dem, som vilja bo där. Huset och tomten är privatägda, och där sitter ägaren och tillgodogör sig gatans trafikmöjligheter för att släppa fram folk till husen, tillgodogör sig gas, elektricitet, vatten o. s. v. Sedan plockar han av hyresgästerna de hyror, som myndigheterna kunna medgiva honom att plocka av dem.

Det är ju klart, att inte ens den ivrigaste anhängare av det privata näringslivet kan påstå, att det är alldeles konsekvent att ordna bostadsförsörjningen i tätorterna enligt dessa principer.

Nu ha vi i en gruppmotion från kommunistiska partiet föreslagit, *icke* att man skall exploatera de privatägda fastigheterna och icke heller att man skall i fortsättningen hindra privat byggenskap även beträffande bostadshus, men väl att man skall gå ännu något längre än vad Kungl. Maj:t har gjort. Även om vi anse, att departementschefen tagit ett prisvärt steg framåt, vilja vi dock, att man skall gå något längre och att man från statsmakternas sida beträffande tätorterna — dit räkna vi orter från 2 000 invånare och uppåt — borde ålägga de kommunala myndigheterna att upprätta en plan för befolkningens försörjning med människovärdiga bostäder. Det hade varit tacknämligt, om

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
utskottet hade tagit ett fastare grepp på denna allmänna sida av hela problemet.

Vi ha dessutom tagit upp en rad detaljer. Jag skall, herr talman, för korthetens skull inte gå in på dem. De som vilja närmare följa vad vi i så måtto föreslagit utöver utskottet — vilket ju utskottet emellertid givetvis tagit del av — kunna studera vår motion nr 556, som är den mest omfattande i den här frågan. Jag skall alltså inte diskutera de olika detaljerna i denna motion, ty utskottet har i vissa hänseenden på ett mycket välvilligt sätt beaktat vissa av de synpunkter, som vi där föra fram. Jag skall bara peka på det avsnitt, som vi anse vara det viktigaste och som jag nyss ordade något om, nämligen att man skulle ålägga kommunerna att göra upp bostadsförsörjningsplaner samt lämna hjälp från statsmakternas sida åt den kommunala bostadsproduktionen, i avsikt att den i tätorterna skulle bli den dominerande och, därest den genomföres ordentligt så småningom på grund av sin ekonomiska överlägsenhet konkurrera ut de privata byggmästarna och de privata husägarna från bostadsmarknaden.

Vi ha emellertid också i en annan motion i andra kammaren, nr 158, tagit upp en detaljfråga, som skulle vara värd mera beaktande än vad som skett inom utskottet. Inom parentes vill jag säga, att det förefaller som om utskottet haft mycket kort tid på sig för behandlingen av hela detta väldiga komplex. Detta är inte sagt som ett klander av utskottet, utan det beror ju närmast på att propositionen kom tämligen sent. Jag vill alltså inte svänga färlan över utskottet, ty jag förstår att det varit ganska omöjligt att behandla alla detaljer så ingående som behövs. Jag vill emellertid här taga upp en detalj, som vi beröra i motionen nr 158. Det påpekas däri, att det under krigsåren i många tätorter — framför allt i nästan alla våra städer — har rått en sådan brist på bostadslägenheter att hyressökande, framför allt familjer med barn, ha blivit tvingade att skaffa sig så kallade insatslägenheter, där de få betala tusen, tolvhundra, femtonhundra och kanske ett par tusen kronor — det är litet olika allt efter omständigheterna — i engångsinsats för att få rätt att disponera lägenheten, när huset blir färdigt. Jag skall inte belasta diskussionen med något siffermaterial i detta fall. Men det har skett i mycket stor utsträckning, och det är för många fattiga hyresgäster en mycket kännbar belastning av deras ekonomi, då de ofta ha tvingats att låna upp dessa slantar för att kunna få en lägenhet. Sedan tillkommer det förhållandet, att huset i fråga kanske subventioneras av staten; kanske uppgår tertiärlänet till 95 procent av byggnadskostnaden, under det att endast 5 procent satts in av ägaren eller ägarna till detta hus. Nu föreslå vi, att staten skall skaffa sig även de återstående fem procenten i egna händer och därigenom själv bli fastighetsägare. De, som på grund av bostadsbristen tvingats att låna upp eller på annat sätt skaffa pengar för att sätta in i en insatslägenhet, skulle staten således lösa ut. På det sättet normaliserar man ju för dessa familjer deras förhållande som hyresgäster så att de komma i nivå med de hyresgäster, som fått hyra lägenheter under gynnsammare tider, då man inte behövde satsa pengar för att få en lägenhet. Dessutom uppnåddes den fördelen, att staten fick den hela och fulla kontrollen över vederbörande fastigheter. Det blev staten obehaget att reglera hyrorna och därvid också — vilket numera är okänt på den privata hyresmarknaden — reglera hyrorna nedåt, när sådant kan befinnas lämpligt ur ekonomiska synpunkter.

Vi mena således, att det icke vore orimligt, om riksdagen skrev till Kungl. Maj:t och föreslog Kungl. Maj:t att undersöka om det inte vore lämpligt att lämna de få tusentals kronor, som det ytterligare gäller, för att på så sätt få hand om husen och vinna de fördelar detta medför. Och därtill får man möj-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

ligheten att ge en rättvis kompensation till hyresgäster, som lidit under bostadsbristen, genom att de fingo tillbaka de pengar, som de utöver hyresbeloppet tvingats betala för att få hyra.

Herr talman! Jag skall på dessa skäl be att få yrka att kammaren bifaller motionen nr II: 158. Den är refererad på sidan 25 i statsutskottets utlåtande. I motionen yrkas bland annat att riksdagen i av mig här angivet syfte »i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till bestämmelser beträffande inlösen av bostadsrättsinnehavarnas andelar i fastigheter, vilka uppförts med stöd av statliga lån». Jag gör således här samma yrkande, som återfinnes i motionen nr 158.

Vad angår vår motion nr II: 556 ber jag att få hänvisa till de allmänna anmärkningar, som jag gjort rörande allmän och enskild bygghusväsende, och ännu en gång omnämna vårt erkännande av den riktiga vägen, som man nu slagit in på i fråga om bostadsförsörjningens inriktning. Jag vill emellertid av tekniska skäl inte nu yrka bifall till denna motion — det lär knappast kunna gå för sig, då vi ha åtskilliga detaljyrkanden — utan jag nöjer mig med det, som jag sagt, och rekommenderar statsmakterna att i fortsättningen beakta vad vi ha framfört i denna motion. Skulle det, som vi föreslagit i den motionen, ha följts, skulle resultatet enligt vår mening ha blivit ännu bättre än det resultat, vartill departementschefen och utskottet nu kommit. Beträffande denna motion har jag emellertid, som sagt, inget särskilt yrkande.

Herr Lindblom: Herr talman! Det råder väl inga delade meningar i kammaren om att det är önskvärt att höja bostadsstandarden och att vidtaga åtgärder, som leda fram till billigast möjliga hyror för de hyressökande. Om den saken behöva vi alltså inte här orda. Däremot råda delade meningar i fråga om det sätt, på vilket detta skall ske. Man kan säga, att vi därvidlag dela oss på två huvudlinjer. Den ena betraktar det som ett stort framsteg, att det allmänna och kommunerna få så mycket som möjligt att säga till om beträffande bostadsbyggandet. Den andra håller före, att den ordning, som i huvudsak rått hittills, inte har visat sig vara till något ohägn och att man på den privata företagsamhetens väg kan nå fram till samma resultat, som om staten skulle dirigera verksamheten.

När jag studerar bostadssociala utredningens förslag, den proposition, som nu föreligger, och det utlåtande, som är avgivet i anledning av denna proposition, kan jag inte frigöra mig från den känslan, att man söker komma den privata företagsamheten till livs. Jag har den uppfattningen, att man är inne på en felaktig väg, när man nu söker göra så stor skillnad mellan villkoren för den kommunala byggnadsverksamheten och villkoren för den privata byggnadsverksamheten, att man inte längre kan räkna med att den sistnämnda skall kunna fortfarande bedrivas. Likväl har, såsom förut här framhållits, departementschefen räknat med att 55 procent av bygghusväsendet alltför skall skötas i enskild regi. Då man emellertid ställer sådana villkor för denna enskilda verksamhet, att den omöjligt kan konkurrera på hyresmarknaden, så har man ju därmed eliminerat möjligheterna att utföra denna bygghusväsende på det sätt som man har förutsatt. Det måste ändå framstå såsom ganska självklart för var och en, som har någon kännedom om hur det går till att behandla fastighetsfrågor, att om den ene byggaren får bygga på betydligt bättre villkor än den andre, så måste ju den, som har byggt på de sämre villkoren, få en sådan hyressättning, att han överhuvud taget inte kan vara med i konkurrensen. Och det är väl också uppenbart, att man inte kan begära att den fria företagsamheten skall insätta så pass stora kapital, som det här är fråga om, och taga de

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

risker, som följa därmed, om den inte åtminstone blir likställd med de s. k. allmännyttiga företagens byggnadsverksamhet i fråga om villkoren.

Motivet för att man nu skall ha denna skillnad har utskottet angivit på s. 29, där man talar om, att avsikten är »att förhindra spekulativt missbruk av de statliga lånen». Ja, det resonemanget är kanske i viss mån berättigat, eftersom man genom de föreslagna bestämmelserna skulle få en starkare press på dem som ämna bygga. Men samtidigt förtar man dem också möjligheten att fullfölja verksamheten. Min uppfattning är att den spekulation, varom utskottet talar, enklast motverkas genom att man ser till att bostadstillgången är fullt tillräcklig för behovet — det är den bästa regulatoren i det här hänseendet. Så har det varit hittills, och jag tror att det kommer att vara det även i fortsättningen.

Nu har man ju räknat med att hyresregleringslagen skall bibehållas tills utbudet av lägenheter svarar mot efterfrågan. Men under sådana förhållanden har man ju eliminerat de spekulationsvinster, som man här har talat om. Ty om denna lag fortfarande skall gälla, är det klart att den också kommer att gälla nya byggen, och så effektiv som kontrollen över hyressättningen nu är för subventionerade hus finns det ingen risk för att man härvidlag skulle komma att oskäligt gynna någon. Då frågar man sig: vilket är nu riktigast, att få byggnationen i gång i så stor omfattning, att tillgången kommer att svara mot efterfrågan, eller att lägga detta hinder i vägen för den fria företagsamhetens fortsatta arbete och därmed minska byggnationen? Jag kan inte se annat än att den riktiga vägen vore att likställa de olika företagsgrupperna och på det sättet snarast möjligt få byggnadsverksamheten i gång i den utsträckning som kan vara av behovet påkallad.

Jag sade förut, att när man läser propositionen och utlåtandet samt bostads-sociala utredningens betänkande får man en känsla av, att det är meningen att så småningom överföra hela bostadsbeståndet till det allmänna i enlighet med vad som anges i arbetarrörelsens efterkrigsprogram — det är detta som tydligen har varit vägledande när beräkningarna ha gjorts upp. Emellertid får man väl ändå lov att vid bedömningen av den här frågan se en liten smula på i vad mån det, som har skett hitintills, är av den beskaffenheten, att det finns skälig anledning att göra några ändringar. Den privata företagsamheten står i dag fullt beredd och bättre rustad än någonsin tidigare att fullfölja sin insats på bostadsförsörjningens område, vilken insats fram till år 1939 ledde till att Sverige fick en bostadsstandard i tekniskt avseende, som översteg de flesta andra europeiska länders. Men för att den privata företagsamheten skall kunna återtaga denna sin självklara och naturliga verksamhet gäller som oeftergivligt villkor, att staten icke genom sina åtgärder omöjliggör all fri konkurrens och därigenom avskär det enskilda initiativet från denna gren av näringslivet.

Det är säkerligen felaktigt att tro, att bara det allmänna övertar bostadsbeståndet och byggenskapen sker i kommunal regi, så skulle man ha kommit fram till ett himmelrike i fråga om hyresförhållandena. Man kan föreställa sig hur det kommer att gå till när alla fastigheter tillhöra kommunen och lägenheterna skola hyras ut. Jag tror inte för min del att det blir något eftersträvsvärt tillstånd. De, som komma att få sitta emellan i det långa loppet, det blir hyresgästerna.

Herr Linderot var inne på den här frågan och ansåg, att den princip, som har följts hitintills, är föråldrad. Jag har en helt avvikande mening. Jag tror att den fria hyresmarknaden är för hyresgästerna det absolut lyckligaste, där de få välja själva och ha möjlighet att få just den lägenhet, som passar dem bäst. Till ett sådant tillstånd kommer man allra fortast om man låter de olika

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

slagen av företag bli jämställda så att de få konkurrera med varandra, och därigenom bringas också hyrorna ned.

Jag vill också nämna, att det läge, som förelåg vid slutet av 1930-talet, kan karakteriseras som gynnsamt ur allmänhetens synpunkt. Bostadstillgången var vid denna tidpunkt tillfredsställande; lägenhetsreserven höll sig i genomsnitt vid omkring två procent. Trots den utomordentliga ökningen i hushållstillväxten, jämfört med 1920-talet, och trots att en efter hand höjd lönenivå i hög grad påverkade efterfrågan på helmoderna lägenheter, motsvarade byggnadsverksamheten under hela decenniet i stort sett behovet. Sålunda blev antalet årligen producerade eldstäder i stadssamhällen mer än fördubblat under åren 1930 till 1939. Hyresutvecklingen var samtidigt utomordentligt gynnsam; den relativa hyressänkningen mellan år 1933 och år 1939 uppgick sålunda för ett rum och kök utan centralvärme till 20 procent, för ett rum och kök med centralvärme till 19 procent, för två rum och kök utan centralvärme till 22 procent och för två rum och kök med centralvärme till 23 procent. Dessa siffror visa ju, att utvecklingen under denna period var synnerligen gynnsam.

Att det sedan inträdde ett svårighetstillstånd, som gjorde att byggenskapen gick ned, är ju ett förhållande som vi alla känna orsakerna till. Nedgången berodde naturligtvis inte på att den privata byggnadsverksamheten inte ville fullfölja sina strävanden såsom ditintills, utan den berodde helt enkelt därpå, att det i dåvarande läge inte var möjligt att uppehålla produktionen. — Ett sådant läge ha vi ju haft exempel på även tidigare.

Ja, herr talman, jag tror inte det är någon större mening i att utveckla diskussionen i de här frågorna i någon större omfattning; med den kännedom jag har om röstningsresultaten i sådana frågor, där meningarna gå i sär efter de båda linjer, som det här är fråga om, tror jag att det är ganska bortkastad möda att överhuvud taget ägna någon större omsorg åt saken. Jag har bara med dessa ord velat antyda, att när man skall bedöma dessa frågor, bör man opartiskt och objektivt studera dem från olika synpunkter. Och om man gör det tror jag att det inte skall visa sig så alldeles självklart att den linje, som majoriteten nu har slagit in på, är den enda riktiga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det yrkande som har framställts av herr Bäckström.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det förslag, som nu föreligger till riksdagens behandling, är det första steget vi ta på vägen mot en klarare målsättning för det allmännas bostadspolitik än vad vi ha haft förut. Målsättningen är dels att skapa en familjebostad med en god utrustning och en tillfredsställande utrymmesstandard samt att sörja för detta bostadsbehovs tillgodoseende, dels att samtidigt avvägbringa en avveckling av tilläggslånen och åstadkomma förutsättningar för en sänkning av hyrorna. Det nu framlagda förslaget är i själva verket det mest begränsade av de förslag, som bostadssociala utredningen har framlagt.

Det är ju bekant för alla, att då det gäller hyressättningen spelar storleken av de räntor, till vilka fastighetskapital kan erhållas, en avgörande roll, eftersom höga räntor medföra att de årliga driftskostnaderna för en fastighet blir stora. Det har ju klargjorts, att en procents högre eller lägre ränta i själva verket betyder mycket mer för möjligheterna till en rimlig hyressättning än vad t. ex. löneläget för byggnadsarbetarna gör, i regel åtminstone.

För min del har jag den uppfattningen, att det är högt på tiden — vi ha inte kunnat göra det förrän efter krigets slut — att det allmänna skapar förutsättningarna för en bostadspolitik, som gör det möjligt att förverkliga den målsättning, som jag här har tillåtit mig att angiva. Jag har faktiskt fått det

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
intrycket, att statsutskottet — även dess majoritet — icke har fullt klart uppfattat vad meningen var med att söka skapa bostadsföretag, där räntan på *hela* fastighetskapitalet icke skulle överstiga tre procent. Jag vill fästa uppmärksamheten på att propositionen i det avseendet inte föreslog någonting annat än att man, då det gällde kommunala och allmännyttiga bostadsföretag, skulle sörja för att det icke fanns en speciell sekundärlåneränta. Det är ju verkligen ett ganska abnormt tillstånd att vi skola ha ett primärlån med tre procents ränta, ett sekundärlån med tre och en halv eller kanske fyra procents ränta och så slutligen ett tertiärlån, som återigen har tre procents ränta, alltså att man vid det mellanliggande lånet, som ju normalt anses vara säkrare ur kapitalplaceringssynpunkt, skall behöva låna pengarna till högre ränta än man behöver göra vid tertiärlånet, som ju utgör den verkliga toppkrediten.

Jag skall för min del inte ta upp någon strid med statsutskottet på denna punkt, men jag måste erkänna att jag inte begriper ett dugg av statsutskottets besynnerliga vändning i detta avseende. Utskottet har velat låsa fast avgörandet i denna fråga vid det resultat, till vilket bankkommittén i en framtid kan komma, men jag förstår inte alls vad det har med saken att skaffa. Om man vill ha tre procents ränta, skall man ju sörja för att man får det. Men eftersom Kungl. Maj:t själv i sitt förslag har utelämnat denna gräns för de enskilda och där har förutsatt, att man åtminstone tills vidare skall fortsätta med speciella sekundärlån mellan låt mig säga sextio och sjuttiofem procent av byggnadskostnaden, för vilka följaktligen de enskilda fastighetsägarna skola få betala en ränta som är högre än tre procent, har ju detta avsteg från propositionen inte någon som helst praktisk betydelse, såvitt jag begriper. Jag vet ju att kommuner under vissa gångna år själva ha kunnat låna pengar till en ränta, som till och med har varit lägre än tre procent — det har förekommit räntor på 2,8 och 2,9 procent — och i sådana fall, där kommunerna icke själva ha lånat pengarna, utan bara gått i borgen för andra, som ha velat bygga, så ha dessa fått lån på samma gynnsamma villkor.

Alltså tar jag för givet att statsutskottets ändring i praktiken inte kommer att betyda någonting — man får bara en känsla av att statsutskottet inte har haft klart för sig, att det i själva verket här är fråga om ett principavgörande. Det kan uppskjutas, det medger jag, det spelar som sagt ingen nämnvärd roll ur den synpunkten. Men vad statsutskottets ändring kommer att betyda i verkligheten är ingenting annat än en viss byråkratisering, ty om kommunerna vilja gå i borgen få de åtminstone i de flesta fall vända sig till Kungl. Maj:t för att få tillåtelse härtil. Saken skall alltså upp i finansdepartementet innan den kan ordnas, och där skall det bedömas huruvida kommunen får teckna en borgen eller inte. Det blir således en tidsutdräkt och ett efter min mening fullkomligt onödigt merarbete för Kungl. Maj:ts kansli i vad det gäller finansdepartementet. Man skapar ett ganska onödigt ökat besvär vid handläggningen av dessa ärenden — det är den »vinst» man får genom statsutskottets formulering på denna punkt.

Nu vill jag emellertid sörja statsutskottets representanter, om det förhåller sig så, att man faktiskt har vacklat beträffande själva principen. Det skulle jag i så fall i hög grad beklaga, ty om man inte ens vågar ta detta det minsta av de steg, som vi under loppet av ett eller ett par år ytterligare äro tvungna att ta för att förverkliga en riktig målsättning för bostadspolitiken, så vore det ganska bedrövligt. Men jag förmodar att en sådan tolkning icke får inläggas i statsutskottets utlåtande på denna punkt.

Beträffande de andra tvistefrågorna vill jag för min del öppet förklara, att vår erfarenhet hittills kan icke tillåta oss att fortsätta med att låta den enskilda företagsamheten vara den *avgörande* faktorn då det gäller att sörja

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

för våra bostäder. Jag skall inte alls gå in på den allmänna principiella frågan om fri företagsamhet eller kommunal företagsamhet i detta sammanhang. Herr Lindblom talade här om slutet av 1930-talet; låt oss i stället tala litet om 1920-talet och påminna om den bostadspolitik, som fördes under och omedelbart efter det förra världskriget. På grund av hyresregleringslagen kunde man något så när hålla hyrorna tillbaka ända fram till 1923 — i varje fall stego hyreskostnaderna mindre än de allmänna levnadskostnaderna. År 1923 fattade riksdagen det — såsom jag tror att man i dag måste erkänna — ödesdigra beslutet att upphäva hyresregleringen, med påföljd att hyreskostnaderna under 1920-talet stego till en sådan höjd, att hyreskostnadsstegringen låg väsentligt över den allmänna levnadskostnadsstegringen. Siffrorna äro framlagda i bostadssociala utredningens betänkande.

Det var då en bostadsbrist, som var kolossalt mycket större än den vi ha haft att göra med under det här kriget och den som råder nu och de närmaste åren framåt, och fastighetsägarna kunde ta betalt därefter. Det är ett faktum, att vi då fingo hyror, som voro fullkomligt orimliga, åtminstone i vissa delar av landet. Att de sedan sjönko under åren 1933 till 1939 var ju mycket tacknämligt, men jag får säga att jag inte kan betrakta det som någon särskild samhällslycka att man, för att hyrorna skola sjunka en liten smula, skall nödgas genomgå en ekonomisk kris, sådan som den vi hade från år 1932 fram till åtminstone 1934 eller 1935. Det var denna ekonomiska kris, vilken berövade människorna deras allmänna försörjningsmöjligheter, som också fick sin inverkan på hyresmarknaden. Sedermera invercade det relativt stora fastighetsbyggandet mot slutet av 1930-talet naturligtvis också. Även nu måste våra strävanden gå ut på att skapa en bostadsreserv. Jag betraktar inte heller en lagstiftning av sådan art som hyresregleringen som någonting särskilt önskvärt, utan jag vill att vi skola komma fram till ett tillstånd, där tillgången på bostadsreserver gör det möjligt att låta hyresregleringslagen försvinna.

Men det var inte bara under 1920-talet som vi fingo se de ödesdigra följderna av att den enskilda företagsamheten skulle sörja för tillgodoseendet av vårt bostadsbehov. När det senaste kriget bröt ut, uppstod det ju en fullständig panik, åtminstone vad bostadsbyggandet beträffar, hos de företagare, som arbetade i huvudsak på denna marknad — våra kommuner voro då ännu mindre än nu beredda att fylla de luckor som uppstodo. Hade inte denna panik inträffat, delvis under trycket av höjda räntor, så hade vi aldrig haft någon bostadsbrist i det här landet. Hela den bostadsbrist, som vi nu kunna konstatera, härstammar från åren 1940 och 1941, då bostadsproduktionen hade sjunkit, vad år 1941 beträffar till omkring tjugu procent av vad den hade varit år 1939, det år då kriget bröt ut.

Då vi ha dessa erfarenheter bakom oss, måste jag säga att jag tycker det skall ett mycket stort intellektuellt mod till för att nu i dag förklara, att det är vår skyldighet att lita på att de enskilda byggherrarna nu såsom förut skola sörja för vår bostadstillgång. För min del får jag säga, att jag är övertygad om att detta är en fullkomligt föräldrad ståndpunkt. De herrar, som nu envisas med att även på detta område, där det enligt min mening är mer misslyckat än på de flesta andra, prisa den enskilda företagsamhetens duglighet och lämplighet, komma säkerligen senare, om vi få tre eller fyra år på oss med en ny bostadspolitik, att acceptera denna, precis som de ha accepterat så mycket av det, som vi ha framställt yrkanden om och slagits om tidigare under årtionden här i riksdagen, men som vi i dag egentligen anse som alldeles självklara ting. Jag vill påminna herrarna om att när den socialdemokratiska regeringen år 1933 framlade ett förslag om avskaffande av den gamla arbets-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
löshetspolitiken och dess ersättande med en annan politik, där beredskapsarbeten skulle erhålla det huvudsakliga utrymmet, föreslogo vi en sysselsättningsvolym som för ett budgetår skulle uppgå till något mer än 200 miljoner kronor. Herrarna kunna se i protokollen vad som då sades. Vi fingo veta, att det skulle ruinera landet. Jag kommer ihåg, att en talare i andra kammaren förklarade, att den socialdemokratiska regeringen var ute i ungefär samma ärenden som de gamla faraonerna: vi ämnade bota den ekonomiska krisen genom att, bildligt talat, bygga pyramider. Det sades, att det var ett slöseri med statens medel, som skulle komma att dyrt hämna sig på det svenska samhället. Men nu i dag voterar riksdagen enhälligt en beredskapsstat, icke på 200 miljoner kronor för ett budgetår, utan på 1 miljard 200 miljoner kronor. Man hesiterar inte, utan accepterar denna beredskapspolitik i en utsträckning som med hänsyn till de en gång förda diskussionerna faktiskt är förvånansvärd, samtidigt som det naturligtvis är mycket glädjande.

Få vi driva en bostadspolitik efter de linjer, som vi nu hålla på att draga upp — vi ha som sagt nu bara tagit det rent inledande steget — komma herrarna att om fem år lika enhälligt votera för denna nya bostadspolitik som herrarna nu votera för en rationell sysselsättningspolitik under en ekonomisk kris.

Jag vill också säga några ord om belåningsgränsen för de enskilda företagen. I motioner har det yrkats, att belåningsgränsen skall vara precis densamma, vem som än uppför bostadshuset. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att kommunerna få låna pengar på i vissa fall billigare villkor än dem som här föreslås för fastighetskapitalet. Det betyder helt enkelt, att kapitalägarna — bankerna, försäkringsbolagen och vem det nu är som lånar ut dessa pengar — betrakta kommunen som en fullkomligt säker låntagare. De räkna inte med att de skola behöva göra några förluster på kommunlån eller på lån, för vilka en svensk kommun står i borgen. Även vi böra kunna acceptera den enskilda kapitalmarknadens uppskattning av kommunernas kreditvärdighet. Det är ju innebörden av att vi låta kommunerna låna upp till 100 procent av det fastighetskapital som skall investeras.

En liknande säkerhet kunna vi omöjligen vänta oss beträffande varje enskild byggherre i detta land. Att man då låter en enskild företagare själv satsa ett visst kapital, för vilket staten inte tar några risker — i detta fall 15 procent av det fastighetskapital som erfordras — förefaller mig vara oemot-sägligt riktigt. Jag förstår inte att man skall behöva diskutera en så självklar sak. Det är inte många år sedan inte någon enskild fastighetsägare kunde få låna mera än högst 75 procent och ofta inte mera än 67 procent av det kapital, som han behövde. Han var tvungen att själv sörja för att fastigheten tillfördes de ytterligare 25 procenten, och ännu litet tidigare ända upp till 30 eller 33 procent, av det kapital som skulle investeras i fastighetsbygget. Det är sannerligen en för honom förmånlig utveckling, när man nu begär att han endast skall satsa 15 procent av kapitalet. Det är ur den enskilde bostadsbyggarens synpunkt en betydande förmån, som staten här bereder honom.

Jag tror sålunda att det är önskvärt att statsutskottets utlåtande på denna punkt följes.

I bostadssociala utredningens förslag hade man i stället en graderad ränteskala. Beträffande tertiärlånen sade man, att allmännyttiga och kommunala bostadsföretag skulle få låna fastighetskapitalet till en ränta av 3 procent, under det att den enskilde fastighetsägaren skulle få låna det till en ränta av 4 procent, alltså en procent högre ränta för den senare. Av många remissinstanser uttalades emellertid önskemål om att man skulle ha lika höga räntor för samtliga bostadsbyggare. Vi ansågo också, att det förenklade situationen,

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

om man låte även lånen till de enskilda fastighetsägarna löpa med 3 procent ränta. I stället sänkte vi den medgivna lånegränsen för de enskilda bostadsbyggarna.

Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag kommer antagligen att få fortsätta den i andra kammaren. För min del kommer jag icke att påyrka någon ändring i statsutskottets förslag av skäl, som jag förut har berört, även om jag måste uttala ett visst missnöje med den ändring som däri har föreslagits. Men eftersom ändringen ur praktisk synpunkt inte betyder någonting, är det inte anledning att göra någonting åt saken. Jag hoppas emellertid att få ett uttalande på denna punkt från de herrar i statsutskottet, som särskilt ha behandlat detta ärende, och om det uttalandet blir tillfredsställande, hoppas jag att kammaren kommer att följa utskottet.

Herr **Karlsson, Gustaf**, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet riktade i sitt anförande kritik mot utskottet för dess uttalande beträffande tertiärlånen. Han rent av tvivlade på om statsutskottets majoritet hade insett betydelsen av en genomgående ränta på 3 procent, och han begärde att få veta, hur det förhöll sig med den saken.

I den mån jag vid detta tillfälle kan få betraktas såsom talesman för statsutskottsmajoriteten, vill jag försäkra herr socialministern, att när det gäller principerna i den proposition, som här föreligger till behandling, vacklar inte statsutskottets majoritet. Men utlåtandet på ifrågavarande punkt är en typisk kompromiss, som praktiska människor allt som oftast få lov att ingå. I den avdelning av utskottet som förberedelsevis behandlade ärendet upplystes det, att bankkommittén håller på att utreda frågan om kreditväsendets organisation överhuvud taget, och då ansågs det lämpligt att avvakta kommitténs blivande förslag.

Statsutskottsmajoriteten kunde så mycket mer gå med på detta, som kompromissen enligt vad departementschefen också nyss medgav inte har någon praktisk betydelse. Vi voro på det klara med att kommunerna utanför tertiärlånen kunna få låna pengar till ungefär 3 procents ränta och kanske till och med därunder.

Jag medger gärna att vad som har åstadkommit kan betraktas såsom en skönhetsfläck på Kungl. Maj:ts proposition; någonting annat kan jag dock inte gå med på att det är. Det är en skönhetsfläck, som för övrigt kanske bara förhöjer det sköna och värdefulla som otvivelaktigt ligger i propositionens förslag.

Det är lätt att ändra saken, när bankkommitténs förslag föreligger. Om tillämpningen av den av utskottet förordade ordningen visar sig vara förenad med svårigheter, kan för övrigt redan nästa år ändring göras.

Vad jag nu sagt får betraktas såsom ett svar på departementschefens fråga om hur majoriteten ser på denna sak. Vi ansågo att det var en godtagbar kompromiss. Men majoriteten vacklar som sagt inte när det gäller principerna.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall endast taga kammarens tid i anspråk ytterligare två eller tre minuter.

Jag vill gärna till kammarens protokoll för denna dag ha antecknade ett par siffror, som jag hämtar ur bostadssociala utredningens betänkande. De siffrorna äro oemotsägliga. Det heter i betänkandet: »Hyreskurva och allmän levnads-kostnadskurva, med 1914 som utgångspunkt, skuro, som förut berörts, varandra år 1923. I fortsättningen gingo de isär i motsatt riktning mot under inflations-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
tiden. När år 1933 hyresindex nått läget 202, noterades för allmän levnads-kostnadsindex en siffra av 153.»

På tio år efter det att hyresregleringen hade upphävts steg alltså kostnaden för bostaden 50 enheter mera än de allmänna levnadskostnaderna hade stigit.

Utredningen fortsätter: »I förhållande till förkrigsläget hade industriarbetar-nas lönenivå vid denna tid stigit till ett indextal av 213, vilket innebar en real-lönehöjning med nära 40 procent. Då penninglöner och hyreskostnader stigit praktiskt taget lika mycket, var sålunda reallöneförbättringen under denna tid nästan helt att tillskriva förskjutningar i förhållandet mellan penninglöner och priserna på *andra* förnödenheter än bostaden. Det är under sådana omständig-heter ej ägnat att förvåna, att den starka allmänna standardhöjning för stads-befolkningen, som utmärkte 1920-talet, i endast mycket ringa grad fick sin utlösning på bostadsområdet.»

Jag vill gärna att detta skall stå i protokollet.

Herr Wehtje: Herr talman! Det råder inga skiljaktiga meningar om att må-let för vår bostadspolitik är att åstadkomma en förbättrad balans mellan in-komster och bostadskostnader och en fortskridande höjning av vår bostads-standard.

Socialministern nämnde att man med det nu föreliggande betänkandet, som bygger på bostadssociala utredningen, har tagit det första steget till en klarare målsättning för den allmänna bostadspolitik. Jag vill med anledning av detta uttalande endast påpeka, att även enskild företagsamhet har strävat i samma riktning. Om vi exempelvis se på vilka uttryck strävandena på en-skilt håll ha tagit för att inom industriorterna förbättra och förbilliga bostä-derna för de anställda, får man bevis för att utvecklingen under de senaste årtiondena har gått starkt framåt. Man har på enskilt håll också varit på det klara med den stora betydelse, som åtgärder i detta avseende ha såväl socialt som befolkningspolitiskt.

Men om medlen och vägarna för att nå målet, en bättre bostadsförsörjning, framkomma alltmer motstridande uppfattningar. Jag kan inte om det nu före-liggande förslaget säga annat, än att det efter min uppfattning mera syftar till ett realiserande av ett politiskt program än av ett sakligt och ekonomiskt grundat handlingsprogram. Genom differentieringen av belåningsgränserna och genom föreskrifterna om amorteringsskyldighet inför man ett favoriserande av bostadsbyggandet i vissa former. Man inför en favör i sådan utsträckning, att enskilda företagare helt visst ställas i en särklass, så att deras konkurrens-kraft kommer att beskäras, trots att den enskilda byggverksamheten dock har kunnat väl hävda sig och svarat för huvudparten av bostadsbyggandet.

Socialministern uppgav, att det var befogat med en differentiering av rän-torna med hänsyn till kommunernas särskilt stora kreditvärdighet. Det är ju alldeles riktigt, att en kommun hitintills har kunnat bjuda större säkerhet för en kredit än en enskild låntagare. Men det är ju inte det som det till sist kom-mer an på, utan avgörande är kreditvärdigheten hos själva de låneobjekt, som ligga bakom. Och jag gör bestämt gällande, att ett byggnadsföretag i kom-munal ägo eller kommunal regi såsom sådant inte är mera kreditvärdigt än ett enskilt företag.

Vart denna favorisering av vissa byggnadsföretagare kommer att leda, är ju lätt att tänka sig: den kommer att medföra, att bostadsförsörjningen över-föres i det allmännas regi. Den kommer, fastän mera omärkligt, att medföra en direkt socialisering av bostadsförsörjningen, och det kan inte betraktas som en lycklig utveckling. Bostadsbyggnadsverksamheten kommer att föras över

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

till vissa företagsformer, där man inte har någon garanti för att de mest effektiva företagen och företagen kunna göra sig gällande. Jag vill framhålla, att den förbättring på bostadsförsörjningens område, som har skett under de gångna åren, i mycket stor utsträckning har kunnat tillskrivas enskilt initiativ och enskild företagsamhet. Det måste vara på den vägen vi också i fortsättningen skola försöka komma fram, och en bostadspolitik, som inte garanterar detta, kommer helt visst att leda till en sämre utveckling när det gäller vår bostadsförsörjning.

Belåningsgränserna och ränteavvägningen komma också att medföra en subventionering av bostadsförsörjningen. Det förslag, som har framlagts av bostadssociala utredningen, diskuterades i planeringskommissionen redan för ett par år sedan. Vid dessa förberedande diskussioner, i vilka jag deltog, var man fullkomligt ense om att en generell subventionering av en del av den allmänna försörjningen inte var lycklig och inte var möjlig att i längden upprätthålla. En subventionering kan möjligen vara motiverad i vissa speciella fall, exempelvis för de svagast ställda i samhället eller för äldre, men att särskilt subventionera bostadsförsörjningen kommer att leda till en snedvridning av vår försörjningspolitik och därmed av vårt produktionsliv.

I bostadssociala utredningens betänkande har man gjort ett principuttalande, som jag menar att man hade bort hålla fast vid. Där säges det att enskilda byggnadsföretagarinitiativ böra inom ramen av en spekulationsfri ordning för bostadsförsörjningen kunna få fritt hävda sig under konkurrens. Det nu föreliggande förslaget innebär ett bestämt avsteg härifrån. De enskilda företagen få inte tillfälle till fri tävlan på jämställd ekonomisk grund med de kommunala och kommunalt dirigerade företagen.

Jag kan därför inte se annat än att det riktiga är att kammaren bifaller de yrkanden som äro framställda i reservationerna nr 1 och 2 till statsutskottets utlåtande, och i de däri framställda yrkandena instämmer jag.

Herr Lindblom: Herr talman! Tyvärr har herr statsrådet Möller lämnat kammaren, men jag vill i alla fall till protokollet göra några erinringar gentemot vad han anförde.

Jag vill visst inte bestrida, att 1920-talets utveckling på hyresmarknadens område kan ge anledning till kritik, men man bör då beakta, att det icke blott var på bostadsmarknaden utan även på ett flertal andra av näringslivets områden, som de ekonomiska svårigheterna satte in. Om de räntesatser, som då gällde, skulle gälla i dag, skulle hyrespriserna vara helt andra än vad man nu har och kalkylerar med.

Jag frågar: är det alldeles nödvändigt att man för bedömningen av denna fråga skall gå tillbaka till 1920-talet? Jag kan inte se, att det finns någon rimlig anledning att lägga 1920-talets förhållanden till grund för en bostadspolitik, som vi ha tillräckliga möjligheter att bedöma med ledning av utvecklingen under betydligt senare tid. Det är just 1920-talets svårigheter och missförhållanden, som man låtit utgöra bakgrunden vid bedömandet av frågan om statlig reglering eller privat initiativ på detta område. Det är en alldeles felaktig utgångspunkt, och därför blir också slutsatsen felaktig.

I dag föreliggande inte alls samma förutsättningar som under 1920-talet. Statsrådet talade om, att ränteläget är avgörande för hyressättningen. Det är riktigt — i själva verket är det oerhört avgörande för hyressättningen. Vidare sade han, att räntan under 1920-talet låg avsevärt högre än nu och att en byggherre tidigare inte fick låna kapital till mer än 67 eller i bästa fall 75 procent av avkastningsvärdet. Man måste med dessa utgångspunkter inse, att

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

förutsättningarna för att man under 1920-talet, då räntan låg högst avsevärt mycket högre, skulle få en fastighet räntabel inte voro desamma som de äro i dag. Den saken bör stå klar för envar bedömare.

Utvecklingen under 1930-talet, som jag berörde i mitt tidigare anförande, tilltalar icke statsrådet av det skälet, att 1930-talets utveckling gav en för ljus bild. Därför gick han tillbaka till 1920-talet. Jag frågar mig, vad man har för anledning att underkänna 1930-talets byggnadsverksamhet.

Från regeringshåll erkände man år 1942, då det var fråga om införande av hyresregleringslagen, att fastighetsägarna hade ådagalagt stor återhållsamhet vid hyressättningen och att statistiken utvisade, att hyrorerna under tiden 1939—1942 icke hade stigit med mer än en procent. Vi veta hur kolossalt övriga förnödenheter hade stigit i pris.

När man bedömer denna fråga, kan man inte heller bara ta i betraktande hyressättningen för ett visst utrymme — ett, två eller tre rum och kök — utan man skall fråga sig: vad är det för bostad? Jag skulle vilja säga att den bostad, som jag fick före 1920, kunde liknas vid en enkel smörgås, utan pålägg, medan den bostad, som har tillkommit efter 1930, är en utmärkt smörgås med rikligt pålägg. Bostadsutrustningen och bostadsstandarden måste ovillkorligen också inverka på hyressättningen.

Vad statsrådet här har framhållit beträffande räntans betydelse för hyressättningen bevisar riktigheten av mitt påståande, att 1920-talets hyressättning inte får bedömas på det sätt som man ofta gör, då den anses vara den mörka skugga som faller över denna näringsgren.

Sedan var statsrådet inne på den fråga, i vilken meningarna gå isär, nämligen när det gäller tertiärlånens belåningsgränser. Han framhöll att det endast var skäligt, att den enskilde företagaren borde satsa 15 procent. Ja, det tycker jag också. Jag anser, och det gör säkerligen reservanterna i utskottet också, att enskilda byggmästare mycket väl kunna satsa 15 procent, men jag kan inte inse varför inte ett s. k. allmännyttigt företag också skulle kunna sätta in 15 procent. Det är där skillnaden ligger. Om inte de allmännyttiga företagen förmå sätta in 15 procent i ett byggnadsföretag böra de låta bli att bygga och i stället överlåta det åt den som kan sätta in 15 procent och få företaget bärande. Det är likställigheten som är det avgörande, inte var länegränsen går.

Jag skulle, herr talman, kanske kunna nöja mig med detta. Jag vill dock såsom ett bevis på hur utvecklingen har gått tillägga en uppgift, som lämnas i bostadssociala utredningens betänkande, ur vilket också herr statsrådet citerade. Jag talade i mitt förra anförande om den sänkning av hyrorerna som ägt rum under 1930-talet, sedan räntan stabiliserats på en lägre nivå. Utredningen konstaterar på denna punkt också, att den relativa hyressänkningen åren 1935—1945 utgör 40 procent. Det är väl också någonting som man bör ta med i räkningen. Levnadsstandarden, d. v. s. lönerna, höjas undan för undan, men då bör väl också denna näringsgren såväl som alla andra näringsgrenar ges möjlighet att följa med i utvecklingen.

Jag har ingalunda velat göra gällande — ehuru herr statsrådet tycktes ha fått den uppfattningen av mitt förra anförande — att man skulle förbehålla byggnadsverksamheten åt det enskilda initiativet och utesluta det allmänna, utan jag ansåg endast att poängtera riktigheten av att dessa båda samverkande kategorier bli likställda i konkurrenshänseende. Detta skulle säkerligen leda till att vi snabbt finge ett bostadstillskott som vore tillräckligt, och sedan finge den fria konkurrensen framtvinga en tillfredsställande reglering av hyressättningen på samma sätt som tidigare varit fallet.

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr **Sundvik**: Herr talman! Huvudsaken för mig i denna fråga är att det kan åstadkommas billiga bostäder även åt de lägre inkomsttagargrupperna, vilka hittills i det stora hela inte kommit i åtnjutande av de fördelar, som en modern bostad ger.

Det har här tvistats mycket om vilka vägar man skulle gå för att åstadkomma de billigare bostäder som behövas i nuvarande läge. I min egenskap av kommunalnämndsordförande i en kommun, som sysslat mycket med bostadsbyggande, har jag erfarenhet av både den privata byggnadsverksamheten, den kooperativa byggnadsverksamheten och den kommunala byggnadsverksamheten. Jag bor själv i ett hus, som en privat byggmästare byggt, och jag får lov att säga att jag icke har några goda erfarenheter av det. Jag har också haft tillfälle att vara med och ordna för den kooperativa byggnadsverksamheten, men inte heller den tycker jag slagit så synnerligen väl ut.

Det har däremot den kommunala byggnadsverksamhet, som vi bedrivit. Jag skulle vilja rekommendera herr Wehtje att komma och titta på den byggnadsverksamhet, som vi hemma i min kommun bedrivit i kommunal regi, och jag tror herr Wehtje skulle komma till den uppfattningen, att den kommunala verksamheten lyckats bäst. Kommunen har egna tomtområden, och vi ha ställt ett visst område till förfogande för egnahemsbebyggelse. Kommunen har ordnat med vägar, vatten och avlopp, varefter vi planerat för en bebyggelse. Vi började med tio stycken egnahem. Vi skaffade ritningar, och de som voro intresserade fingo teckna sig för en dylik bostad. Kommunalnämnden utvalde så många som vi planerat för, projektet sändes ut för kostnadsberäkning till olika byggmästare, och byggandet skedde på entreprenad. Om herr Wehtje fick tillfälle att se denna bebyggelse skulle han säkerligen konstatera, att dessa bostäder äro av en helt annan kvalitet än de av den privata och jag måste även säga kooperativa byggnadsverksamheten uppförda bostäderna.

Jag är av dessa skäl synnerligen tilltalad av det förslag, som utskottet nu framlagt i anledning av den kungl. propositionen angående åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen, och jag ber att få tillstyrka det föreliggande utskottsförslaget.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har i olika sammanhang haft anledning att syssla med denna fråga. Jag har bland annat varit med om att utarbeta ett förslag till yttrande över bostadssociala utredningens betänkande, och jag vill säga att jag oreserverat anslutit mig till de riktlinjer för den nuvarande och den kommande byggnadsverksamheten, som bostadssociala utredningen anvisat.

Från mina utgångspunkter är inte bostadsbyggande detsamma som en produktion av vilket slag som helst i samhället. Bostadsbyggandet syftar till ett betydelsefullt socialt mål, nämligen till att åstadkomma goda hem, där vår ungdom kan växa upp och bli goda medborgare. Var och en vet att de människor, som gå ut i livet från ett gott hem, ha större utsikter att bli goda medborgare än de som växa upp under sorgliga bostadsförhållanden — en miljö som kan lämna efter sig intryck på dessa människor för hela livet. Samhället kan för den skull inte neka att vara med om subvention till ett bostadsbyggande, vilket man har anledning tro kommer att framskapa verkligt goda och kvalitativt högt stående hem. Från den utgångspunkten bör detta program, som går ut på att föra över en betydande del av den enskilda byggnadsverksamheten till den mera offentliga byggnadsverksamheten för att på det sättet skapa bättre hem och ett bättre bostadsbestånd, ur samhällelig synpunkt understöddas.

Det har sagts att bostadssociala utredningens förslag innebär ett misshand-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

lande av den enskilda företagsamheten på detta område. Jag kan ansluta mig till herr Lindbloms uttalande, när han sade, att man vid bedömandet av denna sak bör hålla sig till *nutiden* eller i varje fall så nära den nuvarande tiden som möjligt. Och jag har kommit till den uppfattningen, att den enskilda företagsamheten på detta område — trots att vi ha en hyresregleringslag och trots att vi på denna verksamhet lagt en del ekonomiska bördor — ser ut att alltjämt leva och ha hälsan. Jag läste för en tid sedan i Aftonbladet en redogörelse för taxeringsutfallet hos ett 70-, 80-tal större enskilda företag här i Stockholm, och det befanns, att det kunde konstateras en uppgång i taxeringen från föregående år till innevarande år på ca 20 procent. Det tycker jag inte är dåligt. Men vad jag särskilt lade märke till var, att bland dessa företag, som fått en ökad taxering till följd av ökade inkomster, också befann sig ett stort byggnadsaktiebolag i Stockholm, ett privat företag som givetvis driver sin verksamhet utifrån den rent privatkapitalistiska utgångspunkten att förjåna så mycket pengar som möjligt. Inkomsten från det ena året till det andra hade i detta fall stigit med 50 procent.

Det kan givetvis finnas omständigheter, som jag inte känner till och som kunna förklara denna oerhörda uppgång, men jag tror ändå att man med hänsyn till konstaterandet av denna stora inkomsthöjning har anledning tro, att trots allt den enskilda bostadsbyggnadsverksamheten inte tagit så stor skada av alla de bördor, som man har lagt på den. Den går framåt, och även om vi nu bifalla det här föreliggande förslaget — som i viss mån gynnar ett bostadsbyggande av annat icke profitbetonat slag — är jag alldeles övertygad om — och jag tror att herr Lindblom också är övertygad därom — att den enskilda företagsverksamheten på detta område kommer att klara sig alldeles utomordentligt.

Det finns därför enligt mitt förmenande inte någon anledning att gå emot utskottets förslag eller göra några ändringar i detsamma, och jag deklarerar för min del, att det program, som nu lagts fram av bostadssociala utredningen, även i framtiden bör få ligga till grund för den fortsatta lagstiftningen i riksdagen på detta område.

Från dessa utgångspunkter ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Forslund: Herr talman! Innan vi gå till beslut i denna fråga skulle jag vilja till det utskott, som svarar för det föreliggande utlåtandet, vilja framställa en ödmjuk och stilsam bön.

Skulle det inte vara möjligt att utskottet snart kunde tillmötesgå det önskemål, som professor Herlitz så många gånger här i kammaren framfört, nämligen det önskemålet att utskottets kläm klart angiver vad saken gäller.

Om vi se på sidan 33 i detta utlåtande, finna vi att utskottet under olika punkter — A, B, C, D o. s. v. — hemställer om olika ting. Inte mer än i en punkt ger emellertid utskottet besked om vad saken gäller. I övriga punkter måste man gå tillbaka och läsa sex, sju sidor av utskottets utlåtande för att få klarhet i det avseendet. Och man har en variation i uttrycken, som inte gör det hela klarare.

Under punkten B hemställes sålunda, att riksdagen må »godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 10 maj 1946 förordade förslag». Under C heter det »godkänna i nämnda statsrådsprotokoll», under D säger man »godkänna vad i samma protokoll förordats», under punkten E »godkänna vad i nämnda statsrådsprotokoll anförts», under G »godkänna i förenämnda statsrådsprotokoll» föreslagna ting. Under H hänvisas till »förutnämnda statsrådsprotokoll» och slutligen under punkten I till »vad i statsrådsprotokollet anförts».

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Vore det inte möjligt att utskottet skulle kunna ge kammaren ett direkt besked om vad saken gäller? Även om man läser utskottsutlåtandet får man ju endast ett kort sammandrag av vad statsrådet anført. För att få en fullt klar bild av det hela måste man gå tillbaka och läsa hela statsrådsanförandet.

Jag har med detta velat stödja det av herr Herlitz tidigare framförda kravet, och jag hoppas att det inom en snar framtid måtte bli en ändring i detta avseende, så att vi av utskottets kläm tydligt och klart kunna utläsa vad utskottet under olika punkter hemställer om.

I detta anförande instämde herrar *Nordenson* och *Herlitz*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bäckström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 238 punkten I B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppsnesning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 45.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkten I C.

Herr *Bäckström*: Herr talman! I anslutning till vad jag yttrade under föregående punkt angående likställigheten mellan de olika företagarkategorierna, återkommer jag under denna punkt med samma yrkande.

Jag anser det riktigt, och i det avseendet voro vi eniga också inom utskottet, att en viss procent avsättes av det ursprungliga lånebeloppet under de första tio åren av lånets löptid, då ju i ett nybyggt hus underhålls- och reparationskostnaderna äro mycket obetydliga. Det är därför, anser jag, bara på sin plats att det sker en avsättning med 1,5 procent av lånebeloppet med tanke på kommande eventuella utgiftsökningar. Jag anser emellertid att det bör råda likställighet även i detta avseende. Såväl kommuner som kooperativa företag böra ställas under samma skyldighet med avseende på denna extra amortering av 1,5 procent under de första tio åren av lånets löptid.

Efter utgången av den omröstning som nyss skedde tjänar det inte mycket till att gå mot utskottets förslag, men jag ber dock att få hemställa, att riks-

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
dagen måtte besluta ge utskottets kläm under punkten I C den formulering som är angiven i reservationen punkt 2).

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Skillnaden mellan reservanternas ståndpunkt och utskottsmajoritetens ligger däri, att enligt utskottsmajoritetens mening de allmännyttiga och kooperativa företagen skola slippa att på sina lån erlägga extra amortering av 1,5 procent under de första tio åren.

Denna extra amorteringsskyldighet för de enskilda företagen har tillkommit för att under den tid, då fastigheten kräver mindre underhåll, avlasta en del av den skuld som åvilar fastigheten, och det kan ju inte vara något oriktigt. Motsvarande säkerhet skapas beträffande de allmännyttiga företagen därigenom att länsstyrelserna skola godkänna vad man kan kalla en arbetsordning för dessa företag samt genom att byggnadslånebyrån skall granska amorteringsplanerna. Det blir på det sättet samma säkerhet för de kommunala och kooperativa företagen i fråga om fastigheternas underhåll under de perioder, då de kräva en större kapitalinsats.

Jag skall, herr talman, fatta mig mycket kort. Jag har med dessa få ord försökt återge den väsentliga skillnaden mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt, som sammanfaller helt med departementschefens, och reservanternas ståndpunkt. Jag hemställer på denna punkt om bifall till utskottets hemställan.

Jag vill emellertid passa på att säga några ord till herr Lindblom, som nu vid ett par tillfällen fört den enskilde fastighetsägarens talan. Jag vill till honom säga, att om riksdagsmajoriteten skulle handla enligt vedergällningens lag, skulle det förslag den ville rekommendera se ut på ett helt annat sätt än det här föreliggande. Det skulle vara betydligt strängare emot de enskilda företagen än vad propositionen och utskottet är. Jag skall inte alls gå närmare in på den saken, men var och en som följt med bostadsfrågorna i vårt land vet vad de enskilda fastighetsägarna tagit sig före. Det finns otaliga exempel på fall, där man inte kostat på ens en tapet i lägenheterna trots att hyrorna stigit med 50, 60 procent på en relativt kort tidrymd. Det är dylika missförhållanden vi vilja söka komma ifrån.

Utskottsförslaget innebär inte att man önskar utrota de enskilda byggnadsföretagen. De enskilda byggherrarna ha ju möjlighet att bygga enligt entreprenadssystem för allmännyttiga företag och kooperativa företag. Vad propositionen och utskottets förslag syfta till är att söka eliminera det jobberi med bostadsfastigheter, som faktiskt förekommit även på senare tider.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bäckström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 238 punkten I C, röstar

Ja;

Om åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna I D—I L och II—V.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten VI.

Herr **Linderot**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 158.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 158; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna VII och VIII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 293 framlagda förslag för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 650 000 kronor;

b) till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Omkostnader ett förslagsanslag av 850 000 kronor;

c) till Länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingsanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 9 500 000 kronor;

d) till Länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingsanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 3 300 000 kronor;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 22 000 000 kronor;

III. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Kostnader för överflyttning av arbetskraft för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor;

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

IV. att motionerna I:19 och II:25 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionen II:553 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Utskottet tillstyrker jämväl förslaget om särskilt ortstillägg för arbetare, som hänvisas till beredskapsarbete utom hemorten. Framhållas må att en tillämpning av ett dylikt bidragssystem icke kommer att helt undanröja den olägenhet för den enskilde, som är förenad med hänvisning till beredskapsarbete på annan ort.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström, Heiding och Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Persson, Ohlin, Falla, Pettersson* i Dahl, *Onsjö* och *Birke*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Utskottet tillstyrker jämväl» och slutade med orden »annan ort», bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts förslag om försöksvis tillämpning av ortstillägg innebär, att ett särskilt bidrag utbetalas till familjeförsörjande arbetare, som anvisas arbete utom hemorten. Utskottet vill med anledning härav framhålla, att beredskapsarbeten till sin natur äro övertvägande anläggningsarbeten. Det ligger i anläggningsverksamhetens natur, att arbetsplatserna växla från tid till annan. Därför ha sedan gammalt anläggningsindustriens arbetare levat på mera rörlig fot än fabriksindustriens arbetare. Inom anläggningsindustrien förekommer i allmänhet ingen merbetalning till arbetare, som ha sina familjer boende på annan ort än den, där vederbörande har sitt arbete. Ett bifall till förslaget skulle innebära ett uppenbart avsteg från principen att vid beredskapsarbete den öppna marknadens lönesättning skall tillämpas. Härtill kommer att inom de områden, där bidragen skulle komma att utgå, arbetslöshet sedan länge varit en bestående företeelse och att utbetalande av ortstillägg kan förväntas verka konserverande på detta förhållande. På grund härav kan utskottet icke tillstyrka förslaget i denna del.»

2) av herrar *Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Mårtensson* och *Petterson* i Degerfors, vilka ansett, att närmast efter det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Utskottet tillstyrker jämväl» och slutade med orden »annan ort», bort införas ett nytt stycke av följande lydelse:

»Kommuner, som ha en kommunal uttaxering av minst 12 kronor och åtnjuta skatteutjämningsbidrag, äro för närvarande befriade från erläggande av dagutgift för de till statliga beredskapsarbeten hänvisade arbetslösa. Det är enligt utskottets mening önskvärt, att dylik befrielse utsträcker till kommuner, som ha en kommunal uttaxering av minst 10 kronor, varvid jämväl villkoret att kommunen skall åtnjuta skatteutjämningsbidrag bör bortfalla.»

3) av herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Falla* och *Birke*, vilka ansett dels att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen — — — 3 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 18 000 000 kronor;

III. att riksdagen — — — 15 000 000 kronor;

IV. att motionerna — — — åtgärd föranleda;

V. att motionen — — — åtgärd föranleda.

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Vid föreliggande utskottsutlåtande äro fogade tre reservationer, av vilka jag anslutit mig till två.

Den första reservationen rör de ortstillägg, som departementschefen föreslagit skola utgå till arbetare vid beredskapsarbeten. Till beredskapsarbetare, som har familj, utgår redan nu bidrag i form av hyreshjälp. Nu skulle man alltså bygga på denna hjälp ytterligare genom att ge dessa ortstillägg, som närmast äro avsedda att täcka arbetarens fördyrade levnadskostnader vid arbete på annan ort. Är inte detta att litet för mycket premiera dessa arbetare, och medför det inte risk att de arbetslöshetsöar, som sedan länge förefunnits inom de områden, där dessa beredskapsarbeten bedrivas och väl under de närmaste åren komma att bedrivs, bli konserverade?

Det hyresbidrag, som för närvarande utgår, uppgår till lägst 20 kronor och högst 90 kronor per månad. Ortstillägget föreslås nu maximerat till 75 kronor per månad. En beredskapsarbetare kan således komma upp till ett månatligt tillägg på 165 kronor utöver den avtalsenliga lön, som han får för sitt arbete.

Härtill kommer, att dessa beredskapsarbeten ofta äro anläggningsarbeten, såsom vägarbeten o. dyl. De arbetare, som i vanliga fall syssla med dessa arbeten, få emellertid också röra på sig i rätt stor utsträckning. De kunna få ligga borta på olika arbetsplatser kanske under långa tider. De få emellertid inte vare sig hyresbidrag eller ortstillägg.

Vi reser vanter anse det oriktigt att premiera dessa beredskapsarbetare i den utsträckning som här föreslagits. Hyresbidraget ha vi inte opponerat mot, ty för detta finns det ju direkt fog. En påbyggnad som den föreslagna skulle emellertid föra med sig skadeverkningar såtillvida, att den strävan, som naturligen bör finnas och väl också för det mesta finns hos en arbetare, som blivit utan arbete i sin hemort, att söka sig till ett fast arbete på lång sikt på annan ort, där det finns arbetstillfällen — och sådana saknas ju inte för närvarande — kommer att motverkas, om han kan få 165 kronor i månaden utöver den avtalsenliga lönen för ett beredskapsarbete.

En annan orsak, varför vi reser vanter inte vilja vara med om att införa detta system med ortstillägg, är att en dylik åtgärd förorsakar statsverket betydande kostnader.

Det kunde vara åtskilligt mera att säga om den föreliggande propositionen, men då de anmärkningar jag har att göra mera sammanhånga med frågan om storleken av de anslagssummor, som beräknats för att täcka de administrativa organens kostnader, kostnaderna för arbetskraftens förflyttning o. s. v., och således närmast böra tas upp i samband med behandlingen av anslagsfrågorna, skall jag, herr talman, inskränka mig till att i detta sammanhang yrka bifall till den med nummer 1 betecknade reservationen.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Arbetslöshetsfrågorna äro nu föga aktuella, men det har ändå ansetts lämpligt att hålla en viss beredskap på detta område, om någonting oväntat skulle inträffa. Riksdagen har sålunda antagit en beredskapsstat av mycket stor omfattning. Kungl. Maj:ts föreliggande förslag att pröva en ny metod när det gäller ersättningen till beredskapsarbetare bör enligt min mening ses såsom ett led i denna allmänna beredskap på arbetsmarknadens område. Det är en försöksverksamhet, som här föreslås och som, om försöket ger vad man hoppas på, skall kunna leda till en större rörlighet på arbetsmarknaden. Meningen är, tvärt emot vad reservanterna göra gällande, att åstadkomma en större rörlighet inom arbetslöshetsklientelet på det sättet, att man från tätorterna för ut arbetslösa — i den mån arbetslöshet där förekommer — till landsbygden på arbeten, som där bedrivs. Man har sagt sig att det för att underlätta sådana förflyttningar skulle vara

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

lämpligt att i någon mån kompensera de merutgifter, som arbetarna få i och med att de arbeta utom hemorten.

Det är klart att man kan anlägga olika synpunkter på detta spörsmål. Om en sak torde emellertid enighet råda, nämligen att inte storstäderna kunna bereda så omfattande arbetstillfällen som önskvärt skulle vara, om vi till följd av en allmän depression skulle få en mera betydande arbetslöshet. Jag vill också erinra om att arbetslöshetspolitiken borde syfta till och numera faktiskt också går ut på utförande av nyttiga och nödvändiga arbeten. I händelse av arbetslöshet är det alltså de mest aktuella arbetena som skola utföras. Den målsättningen bör man enligt min mening komma ihåg, därför att den nästan skulle kunna sägas innebära motsatsen till den politik, som fördes på 1930-talet, då det närmast var inaktuella arbetsuppgifter som kommo i fråga.

Om man nu från statsmakternas sida har gått in för att vi skola ha en allmän investeringsreserv, så är det av intresse att se efter, hur de i denna allmänna investeringsreserv upptagna arbetena äro fördelade. Riksdagen har fastställt beredskapsstaten, vilken slutar på 840 miljoner kronor. Av detta belopp komma på arbeten i städerna 330 miljoner kronor, medan för arbeten på landsbygden siffran är icke mindre än 510 miljoner kronor. Man har sagt sig, att det kan vara angeläget att ha en särskild grovarbetsreserv, för den händelse vi skulle komma in i en situation, kännetecknad av brist på materiel. Denna reserv för grovarbeten fördelar sig med 36 miljoner kronor för arbeten i städerna och 185 miljoner kronor för arbeten på landsbygden. Jag har ett minne av att, när förslaget till allmän beredskapsstat på detta område första gången framlades, mycket starka önskemål från riksdagens sida uttalades om att man icke skulle glömma bort landsbygden. Såsom framgår av de anförda siffrorna, har man icke glömt bort landsbygden, utan tvärt om har huvudparten av de arbeten, som planerats för att stå till förfogande i händelse av sysselsättningsvärigheter, förlagts till landsbygden.

Om det alltså gäller att utföra ett arbete på landsbygden — det kan gälla en vattenledning, en avloppsledning eller något annat företag, som alla äro ense om att betrakta såsom nyttigt och nödvändigt — är det enligt min mening alldeles naturligt att man, om det inte finns några arbetslösa på orten, men däremot t. ex. i en närliggande stad, vidtager sådana åtgärder att de arbetslösa i denna tätort föras över till den plats, där man saknar arbetskraft och kanske också ekonomiska resurser för att genomföra arbetet utan statsbidrag.

Jag har velat betona, att om man skall få till stånd en förnuftig ordning på detta område, så bör man på sätt som nu sker t. ex. i det aktuella arbetsmarknadsläget underlätta för arbetskraften att flytta på sig. Jag tror för min del, att dessa ortstillägg, så långt ifrån att leda till att man kvarhåller arbetskraften inom vissa arbetslöshetsöar, i stället komma att kunna i högsta grad underlätta för myndigheterna att nå fram till det resultat, som vi alla önska.

Vidare bör beaktas, att det är vederbörande arbetslösa persons hemortskommun, som får avgöra, huruvida dessa tillägg skola utgå eller inte, och som skall betala kostnaderna för tilläggen, vilka sedermera få inräknas i årskostnadsbidragen, varpå följer statsbidrag. För närvarande utgår statsbidraget exempelvis till Stockholms stad med 20 procent. Det blir väl därför så, att hemortskommunen i första hand kommer att sträva efter att få genomföra sina egna arbeten, ty det ligger ju i vederbörande kommunalmäns eget intresse att få angelägna arbeten just på sin hemort utförda.

Jag finner sålunda att det förslag, som framlagts i propositionen och som tillstyrkes av statsutskottets majoritet, är av beskaffenhet att böra prövas nu. För den händelse vi skulle komma in i en period, då arbetslöshetsfrågorna bli aktuella på ett helt annat sätt än för närvarande, bör det vara värdefullt att

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

ha vissa erfarenheter om detta system. Och dem böra vi skaffa oss, innan svåra tider eventuellt komma.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Herr statsrådet har här egentligen svarat på alldeles fel sak. Vad jag ville göra gällande var, att ortstillägget konserverar den permanenta arbetslösheten inom de arbetslöshetsöar, som nu finnas; det är väl huvudsakligast från de arbetslöshetsöarna som reservarbetare och beredskapsarbetare för dagen rekryteras. Jag har tänkt mig den formen av rörlighet, att arbetarna söka sig från de orter, där man kan beräkna att det kanske inte inom överskådlig tid kommer att bli nya arbetstillfällen. De permanenta arbetslöshetsöarna — det finns fortfarande ett par, tre stycken sådana kvar — skulle därmed bringas att försvinna. Och statsrådet kan väl inte förneka, att det syftet motverkas, om vederbörande kunna få så pass stora tillägg vid beredskapsarbeten, visserligen inte på sin egen ort, utan på annat håll, att de anse att det är lika bra att aldrig bli något annat än beredskapsarbetare. Vad jag skulle vilja få svar på är, om inte detta är riktigt resonerat.

Herr statsrådet har här mera talat om sådana perioder, då arbetslösheten blir den stora frågan. Vi reservanter ha utgått från att under nästkommande budgetår — det är ju bara anslaget för det året vi nu ha att fatta beslut om — inte kommer att föreligga någon risk av det slaget. Arbetslöshet kan väntas uppkomma endast i enstaka fall, t. ex. då någon industri på grund av materialbrist inte kan köra för fullt. I sådana fall torde huvudsakligen yrkesarbetare bli berörda, och de komma sannolikt att med lätthet sugas upp av andra industrier i liknande bransch. Därför tro inte vi för vår del, att man under nästa budgetår behöver räkna med arbetslöshet i större utsträckning än nu. Och den permanenta arbetslösheten bör man inte behöva på det sättet, att man ger dessa ortstillägg, ty då minskar man rörligheten på lång sikt.

Sedan har jag, herr talman, också varit med på en reservation beträffande anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering. Statsrådet och statsutskottet ha där föreslagit anvisande av ett anslag på 22 miljoner kronor. Detta är visserligen lägre än vad som varit vanligt under de föregående åren, men det är enligt min mening ändå för högt. Hittills har det ju varit alldeles för galeit, om jag får säga så, ty vid varje budgetårs slut har det varit reservationer, och nu i övermorgon, när budgetåret utgår, kommer det återigen att bli en reservation på över 30 miljoner kronor. Tidigare, innan man visste vilken utveckling arbetsmarknadsläget skulle ta, har detta ansetts vara behövligt, för den händelse under budgetåret skulle uppstå en ny stor arbetslöshet, men att äska belopp så stora, att man kan räkna med avsevärda reservationer, när man inte tror på någon under budgetåret uppkommande större arbetslöshet, strider enligt min mening mot både statsutskottets och riksdagens principer vid beräkning av anslag. Ett anslag bör inte upptagas med större belopp än man räknar med skall behövas. Det här ifrågavarande anslaget har nu enligt min mening kommit in i det skedet, att man måste lägga denna fullt riktiga budgetsynpunkt på beräkningen av det.

Jag har för min del inom avdelningen gjort mig en del möda med att — med utgångspunkt från att man, såsom föredraganden säger, kan vänta en arbetslöshet av samma omfattning som under det nu snart tilländalupna budgetåret — räkna ut, hur stort detta anslag bör vara och jag har kommit fram till att det egentligen skulle behövas endast 12 miljoner kronor. Då jag genom sekretariatet förhörde mig om saken på arbetsmarknadskommissionen, trodde man att det skulle behövas ett något större belopp, men inte heller där kunde man komma upp till högre belopp än 18 miljoner kronor. Jag tyckte visser-

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

ligen, att upplysningarna därför låto rätt krystade, men jag har likväl godtagit arbetsmarknadscommissionens beräkning, vilken i alla fall innebär, att 4 miljoner kronor skulle kunna inbesparas.

Jag har under rätt många år tyckt mig märka ett bristande intresse för sparsamhet inom arbetsmarknadscommissionen och länsarbetsnämnderna i fråga om en hel del ting, som de ha om hand. Man kan exemplifiera det på många sätt, men en principiell synpunkt är följande. När arbetskraft hänvisas till en arbetsplats — vi kunna säga betskötsel eller skördearbete eller något annat — så få vederbörande arbetare fri resa dit. Om de sedan inte ta arbetet där, utan helt enkelt försvinna efter framkomsten, så ha de ju lurat staten på denna fria resa och fått en lustresa på det allmännas bekostnad. Jag vill understryka, att detta förfaringssätt är synnerligen vanligt och föregelseväckande och att det icke vidare bör få förekomma. Man bör ordna det så, att de, som resa till en arbetsplats på order av arbetslöshetsorganen, åtminstone skola vara skyldiga att börja arbetet och inte få reseersättningen utbetald, om de inte fullfölja arbetet. Om de inte kunnat göra resan utan att få ett förskott, böra de vara återbetalningsskyldiga eller åtminstone inte få fri återresa, om de inte gjort det arbete, för vilket de rest ut.

Det finns många andra punkter, där man kan påvisa detta förakt för sparsamhet. För någon tid sedan skulle ett arbetsläger upprättas i min hembygd. På förmiddagen kommo sex eller sju män till den närmaste staden, varifrån det är tre mil ut till lägret. Det gick åtminstone tre tåg från staden ut till arbetsplatsen efter det att de anlant, men länsarbetsnämnden ordnade med en buss, som efter vad jag kan bedöma kostade åtminstone 30 kronor, för att köra ut dessa sex eller sju män till lägret. Senare anlände ytterligare fem eller sex stycken av arbetarna, men de reste ut med ett tåg på kvällen, och det gick mycket bra. De där 30 kronorna för bussen hade kunnat reduceras åtminstone till 10 kronor, och det är ingen liten reduktion, om man tänker på att motsvarande besparingar skulle kunna göras över hela linjen. Då skulle besparingarna kunna bli många miljoner kronor.

Denna allmänna brist på sinne för sparsamhet och noggrann kontroll över hur medlen användas skulle det enligt min mening vara lättare att komma ifrån, om dessa organ inte hade större anslag till sitt förfogande än man kan beräkna komma att behövas. Då skulle de få lov att hålla sig inom ramen. Skulle det sedan inträffa ändringar i hela arbetsmarknadsläget, så veta vi ju att riksdagen nu för tiden är samlad under en mycket stor del av året, och därför finns det alltid möjlighet att i ett ändrat läge begära förstärkning av anslagen. Men det bör dock vara ett litet besvär och en viss risk för kritik, om man överskrider ett anslag, och det är därför jag tror att det är nyttigt, att inte anslagen äro större än som erfordras. Bortsett från att herr finansministern kan få litet hjälp i de finansiella bekymmer, som kommit till uttryck här några gånger under senaste tiden, skulle en anslagsminskning också vara liksom en admonition om önskvärdheten av större sparsamhet och intresse för att göra pengarna dryga inom arbetsmarknadscommissionen och dess underlydande organ.

Jag ber med hänvisning till vad jag här har anfört att få yrka bifall till reservationen nr 3, som går ut på att reservationsanslaget på 22 miljoner kronor under punkten II skall minskas till 18 miljoner kronor.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Vad gäller den första reservationen, skulle jag vilja stilla herr Mannerskantz' farhågor genom att understryka att det ju här är fråga om att försöksvis införa ortstillägg och att det förutsattes, att i varje särskilt fall en noggrann prövning skall ske. Och vad beträff-

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

far den prövning, som göres i arbetsmarknadskommisionen, kan jag försäkra herr Mannerskantz, att den inte alls sker så slentrianmässigt som han i sitt yttrande rörande den senare reservationen ville låta påskina.

Jag ber vidare att få fästa uppmärksamheten vid att dessa tillägg äro avsedda att gälla endast dem, som ha försörjningsplikt mot hustru och minderåriga barn. Det är just hos dessa arbetare som rörligheten är minst, och det har ansetts önskvärt att så vitt möjligt kunna flytta också på denna arbetskraft, vilket nu många gånger visar sig vara nära nog omöjligt. Inte minst ur de rörlighets-synpunkter, som ofta förfäktas från det håll, där herr Mannerskantz är politiskt mantalsskriven, kan det knappast vara någonting att invända mot att man på detta sätt försöker öka arbetskraftens rörlighet.

När herr Mannerskantz i detta sammanhang talade om den öppna marknaden, skulle jag vilja göra den rättelsen, att även där utbetalas motsvarande tillägg. Det finns massor av privata firmor, som bedriva arbeten på olika orter och som betala tillägg till sina anställda, när de få en arbetsuppgift utom hemorten. Det finns alltså i den s. k. öppna marknaden med säkerhet motsvarigheter till ortstilläggen.

Vad gäller anslagen till den verksamhet, som arbetsmarknadskommisionen leder, menade herr Mannerskantz, att man inom arbetsmarknadskommisionen och dess underlydande organ inte skulle iakttaga tillräcklig sparsamhet. Jag konstaterar med stor tillfredsställelse, att det är en avgörande skillnad mellan de tongångar, som herr Mannerskantz lät höra förra året, och dem han nu låtit höra, och jag förmodar att tonen, om vi ett annat år träffas till en debatt rörande dessa frågor, skall vara ännu mjukare. Utvecklingen går tydligen i rätt riktning, och jag är den förste att med tillfredsställelse inregistrera detta.

I anledning av det exempel herr Mannerskantz nämnde om bussresan till förläggningen — ett exempel, som jag för dagen inte kan kontrollera — vill jag säga, att det självfallet inom varje verksamhetsområde förekommer ett och annat missförhållande. Om det är till någon glädje för herr Mannerskantz kan jag gärna erkänna, att det då och då förekommer, att våra överrevisorer anmärka till återbetalning vissa belopp, som ha utgivits för mycket när det gäller resor. Även i det avseendet förekommer alltså kontroll och en ingalunda slentrianmässig sådan.

Herr Mannerskantz nämnde också såsom exempel, att arbetare fått fria resor för att taga anställning vid betfälten och kanske också åtnjutit fri resa för återfärden utan att ha utfört något egentligt arbete. Det må vara sant, som herr Mannerskantz säger, att detta egentligen är att lura staten, man jag skulle vilja upprepa vad jag för några dagar sedan yttrade i en debatt med anledning av fru Svensons interpellation rörande jordbrukets arbetskraftsproblem, att det nog också förekommer fall, då arbetare bli lurade att fara till betfälten och komma till arbetsgivare, där förhållandena äro sådana, att de inte kunna stanna kvar. Det förefaller mig vara orimligt, om arbetarna i sådana fall inte skulle få åtnjuta den förmån av fri resa som utfästs.

Vad för övrigt de fria resorna beträffar, så försäkrar jag, att det från kommissionens och länsarbetsnämndernas sida iakttagas all möjlig försiktighet, men det skall inte i detta sammanhang glömmas bort, att kommissionen och länsarbetsnämnderna ha ett tryck på sig just när det gäller att klara arbetskraftsituationen för jordbruket i allmänhet och betskötseln i synnerhet, nämligen att de skola göra allt vad de kunna för att klara jordbrukets arbetskraftsfrågor. Det var detta tema, som förekom i den interpellationsdebatt, som vi nyligen hade här, och det har i många sammanhang förekommit krav på att »vad ni än gör, skall ni i första hand försöka göra allt vad ni kan för att klara ar-

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

betskrafttillgången åt jordbruket och icke minst för betfälten». Om det är på det sättet, att arbetsmarknadskommissionen är utsatt för detta ständiga tryck, att den skall vidtaga särskilda åtgärder för jordbrukets del, och om det är så, att arbetsmarknadskommissionen själv känner det såsom en bjudande plikt att göra alla ansträngningar i den vägen, så tycker jag, att man skulle kunna avstå från klander mot arbetsmarknadskommissionen och länsarbetsnämnderna i fråga om t. ex. de fria resorna till betfälten, även om det i ett eller annat fall skulle kunna påvisas, att någon arbetare inte har stannat på den anvisade arbetsplatsen, utan till äventyrs på statens bekostnad gett sig i väg hem.

För övrigt vågar jag säga, att det ingalunda är på det sättet, att inom arbetsmarknadskommissionen eller länsarbetsnämnderna förekommer något slöseri eller att man där saknar sinne för penningens värde. Men det är ju ofta på det sättet inom denna verksamhet, att man måste handla mycket snabbt. Det är inte så, som i de vanliga statliga verken, där arbetsuppgifterna äro givna och där organisation och annat över hela linjen äro klara. Här är det fråga om en verksamhet, där arbetsuppgifterna äro mycket skiftande från tid till annan och från den ena orten till den andra och där det gäller för myndigheterna att handla mycket snabbt, varför det inte ges möjlighet till sådana överväganden, som annars bruka förekomma i statsförvaltningen. Det är självklart, att det på ett sådant område understundom kan inträffa, att en onödig utgift kan göras. Men i det stora hela skulle jag tro, att de onödiga utgifter, som göras, äro mycket obetydliga och att, om vår verksamhet skulle granskas just från de synpunkter, som ha anlagts från det håll herr Mannerskantz representerat i tidigare liknande debatter, det inte skulle finnas särskilt mycket att anmärka mot den verksamhet, som bedrivs av dessa organ.

Vad gäller beräkningen av anslaget för nästkommande budgetår, är det självklart, att man kan räkna på det sätt som herr Mannerskantz gjort. Man kan, med ledning av vad som förekommit, matematiskt räkna ut, att om ingenting inträffar, skall det inte behöva gå åt mer än så och så mycket pengar. Men denna verksamhet är, som jag redan har konstaterat, så beskaffad, att man den ena årstiden inte vet vad som kommer att hända den andra och ännu mindre vet det ena året vad som kan komma att hända det andra. Nu är det på modet att i alla möjliga avseenden vara optimist. Måhända kan det vara på sin plats att uttala en liten varning mot alltför stor optimism även när det gäller arbetsmarknaden.

Jag är den förste att medge att, såvitt man nu kan bedöma i det läge, som i dag råder, och av de förutsättningar vi nu ha att räkna med, skulle det inte behöva inträffa någon arbetslöshet att tala om under en avsevärd tid framåt. Jag medger också att om det inte inträffar något särskilt, komma vi under lång tid framåt att få räkna med brist på arbetskraft. Men i denna verksamhet kan man inte räkna på det sättet; man måste alltid vara beredd på överraskningar. I detta fall påverkas ju situationen här hemma av faktorer, över vilka varken arbetsmarknadskommissionen, regeringen eller riksdagen kunna råda. Någoting kan ju inträffa på det internationella området, och någoting kanske inom en icke alltför långt avlägsen framtid kan inträffa, som gör att alla cirklar rubbas. I en tid, då man har så svaga hållpunkter för sådana exakta beräkningar, som reservanterna i detta sammanhang tycka om, i en tid som den nuvarande, då så mycket är flytande, synes det mig ändå inte vara någon oklok politik att räkna med en viss marginal för förändringar, som kunna ske. Arbetsmarknadskommissionen har, som herr Mannerskantz redan har konstaterat, skurit ned sina anslagskrav mycket starkt och detta just med hänsyn till de erfarenheter, som ha gjorts. Men arbetsmarknadskommissionen har räk-

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

nat med möjligheten att det kan inträffa förändringar och störningar och ansett att det kan vara klokt att ha en liten marginal för att möta oförutsedda situationer. Om dessa pengar inte behöva tagas i anspråk, bli de ju kvar — de försvinna inte. Å andra sidan måste det ju bli på det sättet, att om man räknar mycket knappt och det skulle inträffa någonting, som skapar ett större behov, måste arbetsmarknadskommissionen begära mera pengar, och såvitt jag förstår, lär detta inte heller kunna vägras. Det blir ju inte någon fördel ur någon synpunkt att ha det ordnat på det sättet.

Oavsett hur man rent principiellt kan diskutera denna fråga här, synes det mig därför vara klokt och förutseende att inte räkna för knappt. Jag tycker nog att dessa fyra miljoner inte äro någonting att ställa till något större bråk om, utan jag tycker, att kammaren med gott samvete kan följa statsutskottets förslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag har begärt ordet för att ytterligare understryka några synpunkter beträffande det av herr Mannerskantz tidigare framställda yrkandet om en sänkning av anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering från 22 miljoner kronor till i reservationen föreslagna 18 miljoner kronor, alltså en sänkning med 4 miljoner kronor. Herr Mannerskantz har redan redogjort för de många miljoner, som finnas kvar i reservationer och som i betraktande av arbetsmarknadsläget med till 100 procents sannolikhet icke komma att behöva tagas i anspråk. Jag erinrar om att finansministern under de senaste veckorna har riktat klander emot vissa ökningar på budgeten, vilket vi alla känna till.

I det statsutskottets memorial, som i dag kommer att bordläggas för att behandlas vid morgondagens plena, redogöres för den samlade utgiftssumma, som på riksdagens eget initiativ har ökat budgeten, och det heter där, att »den på riksdagens eget initiativ företagna nettoökningen uppgår till 3 045 500 kronor». Detta är ju i och för sig icke något stort belopp, och det blir ännu obetydligare, om man ställer det i relation till budgetens omslutning, som utgör 3 347 581 600 kronor. I detta sammanhang kanske det kan vara tillåtet att erinra om att den nettoökning på kapitalbudgeten, som företagits enligt förslag av Kungl. Maj:t i särskilda propositioner, uppgått till 223 265 700, medan den nettoökning, som har företagits på initiativ från riksdagen, utgör endast 1 137 000 kronor.

Här föreligger nu ett tillfälle, där riksdagen också kan ta initiativ till en minskning av budgetens utgiftssumma utan att åstadkomma någon som helst skada, och det vore väl att bereda finansministern en stor glädje, om man på detta sätt skulle kunna återställa ett belopp, som han ansett icke borde beviljas. Nettoutgiftsökningen på budgeten på grund av riksdagens egna initiativ uppgår till 3 045 500 kronor; här kunna vi emellertid spara ett anslag på 4 000 000 kronor och på det sättet täcka hela denna utgiftsökning. Ja, vi kunna till och med i det närmaste täcka också den utgiftsnettoökning på initiativ av riksdagen, som verkställts på kapitalbudgeten och som ju var, som jag nämnde, 1 137 000 kronor. Jag tycker att detta vore ett utmärkt tillfälle för riksdagen att på detta sätt täcka vad riksdagen på grund av egna initiativ har ökat utgiftssumman med. Hela detta memorial visar för övrigt, att riksdagen har varit ytterst sparsam i fråga om nettoökningar.

Med vad jag här har anfört anser jag, herr talman, att det finns mycket starka skäl, förutom dem, som herr Mannerskantz har anfört om de stora reservationerna, för att bifalla den under 3) av mig m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Efter de anföranden, som ha hållits av statsrådet Ericsson och herr Olsson har jag inte anledning att närmare gå in på innebörden i de reservationer, som här äro avgivna särskilt under punkten I, utan jag vill på den punkten, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Därefter vill jag bara säga några ord med anledning av reservationen under punkten III. Kammaren har tidigare i år diskuterat frågan om reservationerna under de olika huvudtitlarna. Den frågan togs upp i anledning av en motion av herr Wistrand, och riksdagen har fattat ståndpunkt i den. Jag tror inte att man behöver gå ifrån det då fattade beslutet utan att även på denna punkt kammaren nu kan följa statsutskottets förslag.

Härefter vill jag säga ett ord i anledning av vad som har yttrats av herr Mannerskantz i fråga om arbetskraftens rörlighet. Jag bor i en bygd och representerar ett län, som i femton års tid har lidit under arbetslöshetens svårigheter. Denna landsända har släppt till 11 000, 12 000 människor, som ha flyttat därifrån. Det är i regel fråga om unga människor. Nu vill man från arbetsmarknadskommissionens sida också försöka få en större rörlighet beträffande de äldre.

Jag vågar ändå göra en vördsam framställning om att man far något så när varligt fram i detta hänseende. Man får väl inte betrakta dessa människor — med hus och med familj — som kollin. Många av dessa familjeförsörjare ha rest omkring och levat ett tiotal år i sträck i ryggsäck, som de hängt upp på olika arbetsplatser, där de fått ha det mycket primitivt. De ha inte kunnat bryta upp från sin bygd och sälja sina stugor, och mången gång ha de inte heller kunnat få sälja dem. Jag vill för dessa människors räkning be att man inte far alltför hårt fram, när man nu skall försöka åstadkomma den ytterligare rörlighet, som ingen i och för sig kan ha något emot. Men man får ändå lov att tänka på att även dessa människor behöva ett hemliv och behärskas av hemkänsla.

Jag vill, herr talman, till sist säga ett par ord om den reservation, som här har avgivits under 2) av herrar Larsson i Varberg m. fl. Den syftar till att befrielsen från erläggande av de dagavgifter, som kommunerna skola erlægga för arbetare, som placeras i statliga beredskapsarbeten på annan ort, skall utsträckas att gälla även kommuner, som ha en kommunal uttaxering av minst 10 kronor, och att villkoret, att kommunen skall åtnjuta skatteutjämningsbidrag, bör bortfalla. Har en kommun en kommunal uttaxering av minst 12 kronor och åtnjuter skatteutjämningsbidrag, är den befriad från att erlægga sådan dagavgift, men ligger den kommunala uttaxeringen under detta belopp, skall kommunen betala dagavgift. Dessa dagavgifter ha, ända sedan de första gången tillkommo, utgjort en förargelseklippa för kommunerna. Om vi t. ex. antaga att den här storflygplatsen, som det talats om, skall byggas här i Stockholms närhet, får man kanske ta arbetskraft från västkusten, Bohuslän och Halland eller där man överhuvud taget kan få sådan. Då skola kommunerna därnere kanske betala två à tre kronor per dag, för att arbetare från dessa kommuner skola utföra detta arbete. Det riktigaste vore att helt och hållet slopa dessa dagavgifter så snart som möjligt.

Jag vill uppriktigt säga, att denna reservation kanske mera har tillkommit såsom en opinionsyttring i denna riktning. Reservanterna yrka nämligen, att siffran 12 skall sänkas till 10, så att de kommuner, som ha en kommunal uttaxering av minst 10 kronor, skola slippa dessa dagavgifter.

Jag hemställer om bifall till denna reservation men i övrigt om bifall till utskottets yrkande.

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

Herr **Hallagård**: Herr talman! Jag begärde närmast ordet med anledning av vad som från herr Olssons sida framhölls, nämligen att man särskilt från jordbrukshåll söker påverka arbetsmarknadskommisionen att skaffa arbetare till jordbruket. Ja, detta är ju helt förklarligt med tanke på den situation, vari vi befinna oss. Det är nämligen vad jordbrukets arbetskraft beträffar en mycket allvarlig situation.

Eftersom denna fråga tidigare här har diskuterats, skall jag bara nu ytterligare framhålla, att detta problem om jordbrukets arbetskraft är så allvarligt, att man måste försöka vidtaga alla nödiga åtgärder för att trygga åtminstone arbetskraftsbehovet under skördetiden. Åtminstone i de trakter, jag känner till, har det numera gått så långt — vilket man också kan se av annonserna i tidningarna — att en hel del arrendatorer och egna jordbrukare ha måst resignera och sluta upp med att vara jordbrukare. Gårdarna säljas på grund av bristen på arbetskraft. Därför är det också förklarligt, att man försöker göra allt vad man kan för att påverka de myndigheter, som närmast ha ansvaret för denna arbetskraftsfråga.

En annan konsekvens av denna arbetskraftsbrist är att den ungdom, som eventuellt skulle vilja skaffa sig ett eget jordbruk, inte vågar göra detta, eftersom man inte har någon utsikt att få den för jordbrukets skötsel erforderliga arbetskraften. Detta gäller särskilt det medelstora jordbruket med en eller två arbetare.

Jag begärde emellertid ordet för att säga, att det i en så bekymmersam situation som denna ju är förklarligt, att man från jordbrukarnas sida försöker göra allt vad göras kan för att påverka vederbörande myndigheter att se till, att jordbruket får erforderlig arbetskraft, särskilt under skördetiden.

Herr statsrådet **Ericsson**: Då jag förra gången yttrade mig i denna sak, gjorde jag det med hänsyn till att vad som här föreslås är en försöksverksamhet. Herr Mannerskantz sade emellertid, att jag gick förbi själva sakfrågan. Reservationen innebär ju i första hand en kritik av detta ortstillägg, eftersom det skulle motarbeta en sanering av de arbetslöshetsöar vi för närvarande ha. Jag tror emellertid att man måste se denna sak på litet längre sikt, och det var närmast ur den synpunkten jag förut yttrade mig.

När det gäller en sanering av dessa arbetslöshetsöar, som vi för närvarande ha, är det framför allt beredskapsarbetenas omfattning, som skall regleras utflyttningen därifrån. Efter vad jag har mig bekant, för arbetsmarknadskommisionen en mycket restriktiv politik för närvarande, då det gäller beredskapsarbetena. Man skulle nästan kunna säga, att den driver en politik, som syftar till att fullständigt avveckla dessa arbeten. I den mån jag har kommit i kontakt med verksamheten — och jag har haft anledning att göra det åtskilliga gånger — har jag funnit att man helt enkelt sagt, att vissa arbeten i öppna marknaden få komma till stånd endast under den förutsättningen, att arbetskraften tas t. ex. ifrån beredskapsarbeten eller från andra arbeten, som anses vara av mindre brådskande natur. Saneringen av dessa arbetslöshetsöar regleras således genom beredskapsarbetenas omfattning. Men denna försöksverksamhet syftar till att även nå något annat, nämligen till att finna en metod, som möjliggör att de personer, som bli arbetslösa i tätorterna, skola kunna få så pass rimliga villkor vid arbete utom hemorten, att de själva äro villiga att taga dessa arbetsuppgifter. Det är ur den synpunkten jag har sett detta spörsmål, såsom jag sökte klarlägga i mitt första anförande. När den investeringsplan, som riksdagen här godkänt, är av den beskaffenheten, att huvudparten av däri upptagna arbeten är förlagd till landsbygden, kan frågan,

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

hur man skall förfara, då arbetskraft skall föras från städer till landsbygd, bli aktuell tämligen snart.

Vad jag nu sagt strider icke emot den uppfattning, som statsutskottets värderade ordförande här givit uttryck åt, att man under det närmaste året inte behöver befara någon svårare arbetslöshet, men det är för att nå erfarenhet om detta nya system som förslaget har framlagts, och ur den synpunkten tror jag att det har mycket stor betydelse.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag är mycket angelägen att försöka förebygga ett missförstånd, som kanske kan uppstå på grund av herr Hallagårds anförande.

Jag har inte vare sig på egna eller på kommissionens vägnar beklagat mig över att jordbrukarna ansätta oss för att få så mycket arbetskraft som möjligt. Jag tycker att det är fullt naturligt — vi äro ju till för den uppgiften — och det är inte bara jordbrukarna som göra det. Vad jag ville få fram med mitt inlägg var bara det, att man inte kan å ena sidan kräva, att vi skola göra allt, och å andra sidan kritisera oss, när vi göra några försök att ordna problemet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3) betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 239, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade till en början yrkats, att kammaren skulle godkänna det stycke å s. 20 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Utskottet tillstyrker jämväl» och slutade med orden »annan ort», dels ock att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets uttalanden i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

Den, som beträffande motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 239 godkänner det stycke å s. 20 i det tryckta utlåtandet, som börjar med orden »Utskottet tillstyrker jämväl» och slutar med orden »annan ort», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med den lydelse, som förordats i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 44.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om motiveringen hade därjämte, yttrade nu vidare herr talmannen, yrkats dels, av herr *Karlsson, Gustaf*, att på s. 20 i det tryckta utlåtandet skulle näst efter det nyss godkända stycket tilläggas ett nytt stycke av den lydelse, som angivits i den av herr Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, dels ock att nämnda yrkande skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på avslag å herr Gustaf Karlssons yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen hade, anförde nu herr talmannen, beträffande den del av utskottets motivering, som avsåges i den av herr Johan Bernhard Johansson avgivna, med 3) betecknade reservationen, yrkats, av herr *Mannerskantz*, att kammaren skulle godkänna det yttrande, som förordats i berörda reservation. Herr talmannen yttrade vidare, att detta yrkande finge anses vara besvarat genom kammarens redan fattade beslut.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatt verksamhet för hindrande och uppdragande av spioneri m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Anslag till hindrande av spioneri m. m.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 284, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 maj 1946, föreslagit riksdagen att till Kostnader till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av spioneri m. m. å riksstaten för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. väckt motion (II:542), vari hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 284 för sin del måtte besluta, att statspolisintendenten i sin i propositionen omförmälda verksamhet skulle i sedvanlig ordning samråda med vederbörande departementschef, att om något råd därutöver bleve

Anslag till hindrande av spioneri m. m. (Forts.)

erforderligt detta skulle få en mera allsidig sammansättning samt att de av säkerhetspolisen beslagtagna breven, med av departementschefen anförda undantag, skulle i möjligaste mån återställas till adressaten eller avsändaren och att anteckningarna beträffande avlyssnade telefonsamtal skulle ställas till de avlyssnades förfogande samt att materialet i övrigt skulle arkiveras.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Kostnader till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m. för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor,

II. att motionen II: 542 ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Öhman**: Herr talman! Jag känner mig ganska övertygad om att det beslut, som riksdagen nu kommer att fatta, kommer att hälsas med allra största tillfredsställelse inom de breda folklagren i vårt land. Jag skall här inte heller ingå på någon kritik av säkerhetspolisens verksamhet under den gångna tiden, då den ju nu skall avvecklas. Jag är också tillfredsställd med utskottets utlåtande i långa stycken. Utskottet går ju in för en nedprutning med 300 000 kronor av det anslag, som begärts i propositionen, och det ifrågasättes ju i utskottets utlåtande överhuvud taget, om den nya polisorganisation, som föreslås, kommer att ha något existensberättigande.

Vad jag här vill anföra är emellertid några synpunkter på frågan, huruvida vi med denna nya organisation verkligen uppnå att i praktiken avskriva den säkerhetspolis som under de gångna åren har blivit så komprometterad och som utgjort en av de största skönhetsfläckarna på vår demokrati under kriget. Det gäller enligt min uppfattning, när nu denna organisation skall avvecklas, att se till, att den icke uppstår igen i en eller annan form. Det är ju så, att en stor del av de uppgifter och den gamla apparat, som säkerhetspolisen hade under krigsåren, nu skall övertagas av en särskild avdelning inom statspolisen, och det framgår av propositionen och utskottets yttrande, att en stor del av den förut inom säkerhetspolisen anställda personalen skall överföras till denna särskilda avdelning. Man kan därvidlag befara, att om icke nödvändiga åtgärder vidtagas, till den nya polisorganisationen överföres en god del av de dåliga traditionerna och kanske också vissa dåliga element, som tidigare tjänstgjort inom säkerhetspolisen. Jag menar därför att riksdagen borde redan från början vidtaga nödvändiga åtgärder för att säkra en demokratisk kontroll av den nya polisorganisationen.

Från departementschefens sida har det föreslagits, att man skulle tillsätta ett tvåmannaråd, som vid sidan av statspolisintendenten skulle stå till förfogande, när det gäller att avgöra principiella frågor och frågor av större vikt. Utskottet tillstyrker ju detta med en viss tvekan. Men jag tycker att erfarenheterna säga oss, att det vore klokare, om man läte en sådan här polisorganisation sortera direkt under vederbörande departementschef, som då också finge det verkliga ansvaret för hur polisorganisationen verkar i praktiken. Erfarenheterna från krigsåren med den gamla säkerhetspolisen visa ju att polisen i många fall handlat bakom regeringens rygg utan att vederbörande demokratiska statsmakter ha kunnat ingripa och ställa till rätta eller överhuvud taget kontrollera och leda dess verksamhet, och vi ha ju kommit i det läget, att det väl egentligen inte är någon som vet, vem man skall ställa till ansvar för den gamla säkerhetspolisens verksamhet. Vi ha ju Paulsonkommissionen, som sysslar med att utreda den saken. Jag tycker att det vore betydligt bättre, om

Anslag till hindrande av spioneri m. m. (Forts.)

man låte denna apparat sortera direkt under vederbörande departementschef. Om han dessutom vill ha ett råd för att avgöra principiella frågor av sådan vikt, att han inte vill avgöra dem ensam i samråd med polisintendenten, skulle man ju mycket väl kunna tillsätta ett sådant råd och låta de i riksdagen företrädda politiska riktningarna bli representerade. Detta är den ena synpunkt, jag ville anföra.

Den andra frågan gäller, hur man skall förfara med kvarlåtenskapen efter den gamla säkerhetspolisen. Det lär ju finnas 200 säckar med brev och korsband och åtskilliga tiotusentals, för att icke säga hundratusentals telefonsamtalsupptagningar på stålband. Utskottet menar nu, att regeringens förslag om att man helt enkelt skulle efter någon kort tid makulera denna väldiga brevhög skulle bli föremål för förnyad prövning, och jag vill i det sammanhanget ansluta mig till utskottets ståndpunkt. Jag anser nämligen, att statsmakterna äro skyldiga att se till, att brev som man tagit i beslag — såvitt de icke innehålla uppgifter av militärpolitisk art eller nazistiskt propagandamaterial — befordras till adressaten eller, om avsändarens adress finns, tillbaka till honom. Materialet från telefonspionaget anser jag bör arkiveras; detta är också riksarkivets mening. Det kan ju om inte annat tjäna som god vägledning för de framtida forskare, som skola utröna och bedöma den svenska politiken under det andra världskriget.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta anmärkningar få yrka bifall till motionen nr 542 i andra kammaren.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Förhållandena ha ju gjort, att statsrådet Mossberg är förhindrad att närvara, och jag får därför ett ögonblick återgå till mitt gamla yrke som ansvarig för säkerhetspolisen. Jag avböjer emellertid att taga upp någon diskussion med anledning av herr Öhmans yttrande. Jag tror att vi komma att få tillfälle till detta, då Paulsonkommissionens betänkande föreligger, och därför kunna vi väl för dagen låta det vara.

Jag noterar att vi tyckas vara eniga om att någon form för fortsättning av säkerhetspolisens verksamhet är nödvändig. Förhållandena äro icke sådana, att man utan vidare kan anförtro åt den kommunala polisen att handha de, jag vågar säga det, ganska besvärliga och ömtåliga uppgifter som alltjämt komma att vila på denna del av vår polis. Jag vill bland annat fästa uppmärksamheten på att yttervärlden nog skulle bli mycket förvånad, om vi genom bristande kontroll och släpphänthet skulle öppna Sverige för de kvarvarande nazistiska konspirationerna, och jag tror att det är ganska rimligt att vi ha i vår hand en polismyndighet, som har möjligheter att följa vad som kan tänkas komma att ske under jorden.

Jag noterar att utskottet i detta avseende har ställt sig på samma linje som föredragande departementschefen men velat pruta på anslagsbeloppet. Det är inte min avsikt att taga upp någon strid med utskottet på denna punkt. Vi få givetvis acceptera sänkningen. Men jag tror inte det är så klokt gjort att vidtaga denna sänkning. De uppgifter som säkerhetspolisens arvtagare får sig förelagda, komma av skäl som jag nämnde icke att bli så lättskötta som kanske statsutskottet föreställer sig.

Nu ha vi emellertid inom socialdepartementet gjort upp en reducerad personalstat, där vi pressat ihop antalet poliser från 73 till 59 och antalet skrivbiträden från 32 till 24. Det belopp, 1 800 000 kronor, som Kungl. Maj:t föreslagit, var grundat på mycket noggranna och detaljerade beräkningar, och den nedpressning som nu sker av antalet tjänstemän och skrivbiträden kommer att medföra vissa svårigheter.

Anslag till hindrande av spioneri m. m. (Forts.)

Jag har endast till kammarens protokoll velat göra denna antydan om att vi nog äro litet tveksamma, huruvida denna besparing är så alldeles berättigad.

Herr Öhman: Jag har, herr talman, begärt ordet för att ändra mitt yrkande, då det av formella skäl inte kan upptagas. Jag ber att i stället få yrka, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att sådana åtgärder vidtagas, som äro föreslagna i motionen nr 512 i andra kammaren.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Med anledning av det yrkande som framstälts och herr statsrådets yttrande vill jag bara säga, att utskottet ansett, att denna organisation icke redan från början bör ha den storleksordning, som föreslagits, och då utskottet uttalar, att vid framtida medelsanvisning jämväl frågan om behövligheten av en organisation för ändamålet bör tagas under förnyat överbäggande, har utskottet icke velat binda sig redan från början för en alltför stor organisation, som ju endast är att beteckna som ett provisorium.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linderot: Jag vill bara instämma i vad statsrådet Erlander sade, att tiderna naturligtvis inte äro sådana, att dylik s. k. säkerhetstjänst helt skulle kunna avskaffas. Jag skall inte heller upptaga någon diskussion om den tidigare säkerhetspolisen; vi få ju tillfälle att göra det, när den s. k. parlamentariska undersökningskommissionens betänkande kommer. Jag vill inte heller begära det ringaste svaromål av statsrådet Erlander, som ju har lämnat arbetet i fråga inom statsförvaltningen och sysslar med annat, utan jag ville bara begära ordet för att säga, att när det nu skall upprätthållas en viss grad av s. k. säkerhetstjänst, så vore det tacknämligt, om redan upifrån regeringen den inställningen komme till uttryck när det gäller *hela* denna verksamhet, att man skall se till att till detta arbete få folk, som inte blundar på båda ögonen för dem, som utgöra en fara för det svenska samhället i olika avseenden, och inte använder sin tjänstetid och statens medel till att förfölja ofta högst oförvitliga medborgare.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talman, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Öhman*, att riksdagen skulle, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 284, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om meddelande av föreskrift, att statspolisintendenten i sin i propositionen omförmälda verksamhet skulle i sedvanlig ordning samråda med vederbörande departementschef, att om något råd därutöver bleve erforderligt detta skulle få en mera allsidig sammansättning samt att de av säkerhetspolisen beslagtagna breven, med av departementschefen anförda undantag, skulle i möjligaste mån återställas till adressaten eller avsändaren och att anteckningarna beträffande avlyssnade telefonsamtal skulle ställas till de avlyssnades förfogande samt att materialet i övrigt skulle arkiveras.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med överbäggande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. aktieteckning
i Norrbottens
järnverk aktiebolag m. m.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 302, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 maj 1946, föreslagit riksdagen att dels till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av kronor 30 500 000, dels besluta, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti ej mindre i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 70 000 000 kronor än även för förlagslån åt bolaget till ett belopp av högst 6 000 000 kronor, dels ock till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1946/47 anvisa ett anslag av 12 000 000 kronor.

I en inom första kammaren av herr *Wistrand* väckt motion (I:369) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att för närvarande avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 302, i vad densamma avsåge finansiering av en omedelbar utbyggnad av Norrbottens järnverk, samt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning angående successiv utbyggnad av Norrbottens järnverk med hänsyn tagen till vad i motionen anförts, särskilt vad beträffade järn- och arbetsmarknadens problem, och att därefter till riksdagen måtte avlätas av en sådan utredning betingade förslag.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Lövgren* väckt motion (II:559) hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 302 måtte vidtaga den ändringen att till aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 70 500 000 kronor samt att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 30 000 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:369 och II:559, i vad de avsåge a) och b) nedan,

a) till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag för budgetåret 1946/47 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 30 500 000 kronor;

b) besluta, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti ej mindre i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 70 000 000 kronor än även för förlagslån åt bolaget till ett belopp av högst 6 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag för budgetåret 1946/47 under avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster anvisa ett anslag av 12 000 000 kronor;

III. att motionen I:369, i vad den icke behandlats under I, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anförts av, utom annan,

1) herr *Johan Bernhard Johansson*, fröken *Andersson* samt herrar *Gunnar Andersson* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte med bifall till motionen I:369 och med avslag å motionen II:559, i vad nämnda motioner avsåge a) och b) nedan,

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag om statlig garanti för lån och förlagslån åt Norrbottens järnverk aktiebolag;

II. att riksdagen — — — 12 000 000 kronor;

III. att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 369, i vad den icke behandlats under I. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag angående successiv utbyggnad av Norrbottens järnverk;

2) herrar *Petersson* och *Ohlin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 369 och II: 559, i vad de avsåge a) och b) nedan,

a) till Aktieteckning — — — 30 500 000 kronor;

b) besluta, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti för förlagslån åt Norrbottens järnverk aktiebolag till ett belopp av högst 6 000 000 kronor;

II. att riksdagen — — — 12 000 000 kronor;

III. att motionen — — — åtgärd föranleda.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att utlåntagandet skulle företagas till avgörande punktvis och momentvis.

Punkten I mom. a).

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Frågan om Norrbottens järnverk har ju tidigare varit föremål för riksdagens behandling, och det kan förtjäna erinras för att få sammanhanget belyst, att staten tidigare under fonden för statens aktier anvisat tillhoppa 26 500 000 kronor, att låneunderstöd beviljats med 1 500 000 kronor och att 3 miljoner kronor ha lämnats som garanti för förlagslån av riksgäldskontoret. Det kan också erinras om att anläggningarna för närvarande utgöras av två elektrotackjärnsugnar, ett elektrostälverk och ett sinterverk. Järnverket är inte ens fullt utbyggt efter tidigare beslutade åtgärder. Under uppförande äro ytterligare en elektrostålugn, en förreduktionsanläggning samt ett thomasverk. Tackjärnskapaciteten beräknas utgöra inemot 100 000 ton per år.

I den proposition, som nu här föreligger till behandling, förordas en ytterligare utbyggnad av Norrbottens järnverk, kostnadsberäknad till 140 miljoner kronor. Det föreslås, att den skall ske i två etapper och att den skall syfta till en produktionskapacitet av 500 000 ton tackjärn per år. Dessutom avses en utvidgning av rörelsen på sådant sätt, att den skall omfatta även förädling av tackjärn till 300 000 ton valsade produkter. Första utbyggnaden, som innefattas i det nu föreliggande förslaget, beräknas draga en kostnad av 100 miljoner kronor. Den omfattar dels uppförande av en koksmasugn, ytterligare elektrotackjärnsugnar med en sammanlagd kapacitet av 200 000 ton, vidare utbyggnad av övriga metallurgiska anläggningar, byggande av ett götvalsverk och ett grovvalsverk. I den andra etappen, som skulle komma senare, ha förutsatts skola ingå anläggningar för ytterligare 200 000 ton tackjärn samt utbyggnad av valsverket.

I denna proposition föreslås också anvisande av ett avskrivningsanslag på 12 miljoner kronor. Det föranledes av att det befinnes nödvändigt att göra en finansiell rekonstruktion av bolaget: nedsätta aktiekapitalet och göra avskrivningar på åtskilliga onormalt höga anläggningskostnader, utjämna den balanserade förlusten och överföra till reservfonden ett visst överskottsbelopp.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Det är således att märka att järnverket ännu inte är fullt utbyggt, att det byggts under en tid, då det erfordras betydande avskrivningar, och att företaget hittills gått med förlust. Det är således ganska naturligt, att man, när ärendet nu kommer åter, tar saken under allvarligt övervägande, i synnerhet som det rått delade meningar tidigare. När frågan om detta järnverks tillblivelse kom upp för några år sedan, var jag för min del positivt inställd och röstade för att järnverket skulle komma till stånd. Jag ansåg nämligen att då staten äger så stora naturtillgångar, borde kanske staten också göra något för att utnyttja dessa tillgångar inom det område där de ligga, men vad som var grundförutsättningen för min inställning var att företaget skulle byggas och anläggas och drivas fullt affärsmässigt, på samma sätt som enskilda få driva sina företag.

Nu när vi få ärendet åter, så inte bara redovisas det förlust, utan det begäres också i denna första etapp hundra miljoner för en ytterligare utbyggnad. Det är vidare att märka, att, såsom reservanterna i den av mig undertecknade reservationen angiva, statsutskottet haft knappast tio dagar på sig för att taga ställning till detta stora ärende. Propositionen avlämnades den 29 maj i år, och motionstiden utgick den 11 juni. Då utskottet samtidigt haft många andra stora och viktiga ärenden att behandla och bordläggningar och dylikt måst ske, har tiden varit allt för knapp för att en grundlig och ingående behandling kunnat ägnas denna fråga, en sådan behandling som enligt min mening här skulle ha varit synnerligen angelägen. Man blir också litet överraskad, när man ser, hur kort tid som departementschefen ansett räcka för att klara hela detta stora spörsmål. Framställningen från styrelsen kom in till departementet den 17 april, och redan den 24 maj är propositionen daterad, och till den ha fogats inkomna remissvar. De myndigheter och organisationer, som yttrat sig, ha ju haft en så oerhört kort remisstid, att det inte funnits möjlighet att gå närmare in i detaljer; det måste vara erkännansvärt, att de kunnat göra så mycket som de gjort på den korta tid de haft att behandla denna fråga.

Utskottet har i alla fall haft vissa föredragningar både av sådana, som ställa sig kritiska, d. v. s. av representanter för vissa näringsorganisationer, och av representanter för företagets styrelse, men det är klart att detta ärende inrymmer så många betydelsefulla detaljer, att vi borde ha haft tid på oss i statsutskottet att höra experter när det gäller var och en av dessa detaljer, och det hade, som jag nyss sade, varit så mycket viktigare att få tid till detta, som det gäller att fortsätta en utbyggnad av ett företag, som enligt vad propositionen redovisar går med förlust.

Det är en hel del erinringar som kunna göras emot själva saken. Det måste anmärkas, att utredningen och undersökningen om produktionsbehovet icke är tillfredsställande och icke heller kan anses tillförlitlig. Den har kritiserats av Jernkontoret och andra hörda organ. Marknadsundersökningen är icke heller verkställd på tillfredsställande sätt, och det borde, synes det mig, ha skett i ett sådant ärende som detta. I yttrandena ha också rests erinringar emot denna tänkta tackjärnsproduktion på 150 000 ton till avsalu. Vidare brister det i fråga om utredningen, huruvida det finns utsikter att kunna bedriva tillverkningen i det nya järnverket till konkurrensmässiga priser. Varje företagare i det enskilda näringslivet lägger ned mycken möda på en sådan kalkyl för att komma till rätta med den frågan. Man bygger inte på måfå, i förhoppning att det skall lyckas, utan man vill som grund för sina insatser ha vederhäftiga kalkyler om produktionsbehov, marknadsläge och konkurrensmässighet.

Som en följd av den bristfälliga utredningen har frågan, om järnverket kan förränta sig, lämnats helt öppen. Men sedan tillkomma andra synpunkter. Att just nu — när det råder sådan brist på arbetskraft och brist på byggnadsmaterial,

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
när varje liten bonde på landet, som vill uppföra en liten byggnad eller skall reparera någonting, måste vända sig till myndigheterna för att få byggnadstillstånd och måste vända sig till sin kommuns kommunalnämnd för att be den förmedla en ansökan om förtursrätt att köpa en kokspis eller elektrisk materiel eller vad det kan vara — göra en så stor anläggning blir man ju litet betänksam, ty det är uppenbart, att ett så stort företag måste påverka materialtillgången och läget på arbetsmarknaden, och man blir naturligtvis ännu mera betänksam, då företaget inte bygger på kalkyler, som man har kunnat verifiera eller närmare undersöka. Det är nämligen att observera, att enligt de uppgifter vi ha fått i statsutskottet kan denna anläggning inte beräknas bli färdig för drift förrän omkring 1950 — meningarna äro delade, en del säga 1952. Vidare säga de sakkunniga på området, att det tarvas ett par tre års inkörning, innan produkterna kunna bli sådana, att de kunna tävla i konkurrensen på den allmänna marknaden. Det har till och med riktats anmärkning redan nu emot de produkter, som det nuvarande Norrbottens järnverk tillverkar. Inför ett sådant läge, när verkets utbyggnad kräver så lång tid, frågar man sig, om det är välbetänkt att sätta i gång detta företag just i detta av arbetskraftsbrist och materialbrist karakteriserade tidsläge.

Arbetsstyrkan beräknas utökad från nuvarande omkring 300 man till 2 500, enligt en uppgift, som har lämnats. Redan detta förhållande måste ju påverka den ansträngda arbetsmarknaden. Man kan befara, att arbetskraft kommer att sugas från de mellansvenska järnbruken. Det erfordras nämligen specialutbildad arbetskraft i ett företag som detta. Man kan draga arbetskraft från de mellansvenska järnbruken genom att bjuda högre betalning. Det blir då att ta arbetskraft från företag, som själva planlägga utvidgningar för sin produktion. Det måste således befaras, att arbetsmarknaden i Mellansverige kan komma att påverkas ofördelaktigt.

Vidare är det, som sagt, här fråga om arbetskraft, som är särskilt specialutbildad. Det måste vara yrkeskunnigt folk. I propositionen diskuteras anordnande av yrkesutbildning däruppe, för att få yrkeskunniga arbetare utbildade på platsen. Men det bör erinras om att yrkesutbildning tar lång tid, och arbetarna äro icke vana yrkesarbetare, när de lämna sina kurser efter utbildningen. Det fordras en viss tids praktiskt arbete, innan de bli det.

Vidare ha vi bostadsfrågan. Jag har fått en uppgift om att redan nu råder bostadsbrist i Luleå. Denna anläggning skulle, såsom nämnt, öka arbetarantalet från 300 till 2 500, således med 2 200 man, när verket är färdigt. Även under byggnadstiden måste en avsevärd ökning av arbetarnas antal äga rum. Detta kommer ju att i oerhörd grad påverka bostadsfrågan i Luleå, där det, såsom jag nämnde, enligt underhandsuppgifter, som jag fått, redan nu är otillräckligt med bostäder och erfordras åtgärder för ökat bostadsbyggande. Det måste således bli ett forcerat bostadsbyggande, som också drar med sig ökade utgifter.

Vidare är det ju att märka, att vi nu befinna oss i en dyrtid med högkonjunktur. Detta företag kommer att byggas under en dyrtid. Den bostadsproduktion, som skall igångsättas, kommer också att ske under en dyrtid. Det finns risk för att vi, sedan företaget blivit färdigbyggt under en dyrtid, råka in i en period av depressionskaraktär. Då blir det också behov av avskrivningar. Man tvivlar redan nu på kostnadsberäkningarnas riktighet, och man kan befara, att staten framdeles utsättes för anspråk på ytterligare medel till företaget.

När man inte kan få verket i full drift förrän om sex, sju år, kan det ju inte påverka det nuvarande försörjningsläget genom produkter därifrån. Då synes det också, som om en något långsammare takt med försiktigare och noggrannare

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

beräkningar inte skulle skada, utan tvärtom gagna och stärka förtroendet för företaget.

Det är också att märka, att departementschefen själv har funnit, att ytterligare utredningar äro erforderliga, nämligen i fråga om utbyggnadens tekniska utformning, prissättningen å den malm bolaget avses skola bearbeta, bestämmandet av fraktsatserna för bolagets produkter, de föreliggande exportmöjligheterna, de material- och arbetskraftsfrågor, varom jag nyss har talat, och möjligheten att under utbyggnadstiden tillgodose järnverkets behov av yrkesutbildad arbetskraft. Det synes mig, som om dessa av departementschefen själv önskade bättre utredningar hade bort vara verkställda, så att utskottet kunde ha fått taga del av det slutliga utredningsresultatet i detta hänseende.

Därför synes det mig och mina medreservanter, som om det vore angeläget, att riksdagen bereddes tillfälle att bedöma en hel del icke nu klarlagda förhållanden. Det synes oss också önskvärt, att utbyggnaden inte tilltages så stor, på en gång, utan att den sker i mindre etapper.

Det är ju också märkligt, att i detta utlåtande redovisas även en motion, avgiven av herr Lövgren, som själv är ledamot av bolagets styrelse och som yrkar på att siffrorna skola kastas om, så att omedelbart ett betydligt högre belopp ställes till styrelsens förfogande för investering. Han vill ha beloppet höjt till 70 500 000 kronor. Det blir enligt reservanternas mening ingen olägenhet av ett uppskov, då byggnaden, som jag nyss nämnde, inte kan färdigställas inom sådan tid, att det kan påverka det nuvarande försörjningsläget. Det är inte heller försvarligt, och det bör noggrannare övervägas, att bygga under en dyrtid på så pass osäkra beräkningar som de nu föreliggande.

Jag vill emellertid betona, att vi reservanter äro positivt inställda. Vad vi önska är att få bättre och vederhäftigare — jag måste säga det rent ut — och sakkunnigare beräkningar på olika punkter, så att ett bedömande av frågan verkligen kan ske. Vi äro positivt inställda, liksom jag var första gången frågan var uppe, då jag röstade för järnverket. I Norrbotten äger staten ju en mycket betydande del av naturtillgångarna, och det kan då vara riktigt, att staten där också driver en viss förädlingsverksamhet. Det är således inte en negativ inställning, som tar sig uttryck i den reservation, som avgivits av oss, utan en önskan och en fordran att få fram förslagen i sådant skick, att man kan göra en noggrann beräkning.

Som jag nämnde i början, föreslås ju anslag för rekonstruktion av det nuvarande bolaget. Det har kommit till i en dyrtid, det har gått med förlust, och man skall anvisa sammanlagt 12 miljoner kronor till dess rekonstruktion. Detta motsätta sig inte reservanterna. Vi gå med på att anvisa dessa 12 miljoner till rekonstruktion av bolaget, men vi säga, att här ha vi dock gjort erfarenheter, som mana oss att gå varliga fram i fortsättningen, så att vi befinna oss på den säkra sidan. Detta manar oss till försiktighet, och vi vilja gärna ta del av de vinstmöjligheter, med vilka man kan räkna. Det är också alltjämt vår fordran, att detta företag skall drivas under former, som äro fullt likvärdiga med det enskilda näringslivets. Det får inte ges några subventioner från staten på annat sätt, öppet eller dolt. Så vitt jag har fattat den saken rätt, är departementschefen av samma mening.

Jag vill säga, att kritiken mot detta företag har varit så pass stark, trots den korta tid man haft på sig, bland affärsmän, som äro inne i sådana saker, att jag har fått höra det yttrandet, att om ett förslag framlades för en enskild bank av ett enskilt företag med begäran om kredit hos banken för rekonstruktion och fortsatt utbyggnad efter dessa linjer, så skulle den banken, om den beviljade krediten, få bankinspektionen på sig. Bankinspektionen är ju till för att kontrollera det enskilda bankväsendet och att insättarnas

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

d. v. s. spararnas medel i bankerna handhas med försiktighet och omtanke, så att de kunna bli räntebärande. Här gäller det skattemedel, här gäller det svenska folkets skattebetalare. Den, som här skall utöva inspektion och kontrollera, att dessa skattemedel bli riktigt använda, är ytterst och till sist Sveriges riksdag, och det bör därför vara angeläget, att man får ärendet på bordet i så klart och fullt utrett skick, att all tvekan kan undanröjas.

Vid utlåtandet har fogats ytterligare en reservation, av herrar Petersson och Ohlin. Jag vill fästa uppmärksamheten på att även i denna reservation riktas mycket allvarliga och vägande erinringar mot propositionen, erinringar, som i långa stycken överensstämmer med den kritik, som jag nyss har anfört. Dessa reservanter dra emellertid inte helt ut konsekvenserna av sin kritik, utan de gå med på ett anslag av en viss storleksordning. Det synes mig, som om det hade legat närmast till hands, att även dessa reservanter hade påfordrat att få se ärendet i fullt och helt utrett skick, innan man går etappvägen. Då hade vi kanske kunnat följas på samma linjer, eftersom jag och mina medreservanter ju ha förklarat oss positivt inställda men fordra, att utbyggandet skall ske i mindre etapper och framför allt att kalkyler och allt vad därmed sammanhänger, som jag nyss har talat om, först måtte vara klara.

Herr talman! Utgående från vad jag här har anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av mig m. fl. och som är betecknad med nr 1.

Herr **Petersson**: Herr talman! Jag skall söka ge några kommentarer till den av mig och herr Ohlin avgivna reservationen.

Vår inställning till förslaget om ytterligare utbyggnad av Norrbottens järnverk är positiv och har klart deklarerats i ingressen till vårt utlåtande. De norrländska marktillgångarna böra mera intensivt utnyttjas inom landet, och i detta avseende har järnverket en stor uppgift att fylla. Näringslivet, särskilt i övre Norrland, behöver ännu mer utvecklas, och det är självfallet ett statsintresse, att så sker. Då staten därtill äger en mycket stor del av naturtillgångarna i denna landsdel, kan det anses särskilt motiverat, att staten ikläder sig vissa risker i samband med ny kapitalinvestering för att åstadkomma en basindustri på grundval av dessa naturtillgångar och därmed också skapa möjligheter för en utvidgad och sekundär industri- och hantverksproduktion, ökad handel och bättre avsättningsförhållanden för jordbruksprodukter, allt detta till nytta för bygdens folk och landet i dess helhet. Men en sådan statlig investeringspolitik bör ske under förutsättning att företaget hänvisas att konkurrera med de enskilda på lika villkor.

Beträffande omfattningen av den föreslagna utbyggnaden anse vi, att den med hänsyn tagen till förhandenvarande omständigheter bör begränsas. Ännu har inte det byggnadsprogram, som riksdagen beslutade 1941 och 1944, kunnat helt realiseras. Den tredje elmasugnen väntas bli färdig först i slutet av detta år och thomasverket inte förrän under år 1948. Att under nuvarande stora materialbrist och prekära situation på arbetsmarknaden gå in för en så stor expansion som i propositionen föreslås kan inte vara tillrådligt. I en hel del remissyttranden har man efterlyst ytterligare utredningar och undersökningar i olika avseenden, innan slutgiltig ställning kan tas till olika spörsmål, och departementschefen har själv medgivit, att sådana äro behövliga. Försiktigheten borde därför bjuda att inte nu binda sig för ett alltför vidlyftigt utbyggnadsprojekt med kanske mycket obehagliga ekonomiska konsekvenser i släptåg.

Vi för vår del voro med om ett något mindre utbyggnadsprogram, som skulle kunna i en nära framtid påbörjas och flerdubbla verkets nuvarande pro-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

duktion i värde räknat samt möjliggöra en senare utvidgning, i den mån förutsättningarna härför äro gynnsamma. Vi biträda departementschefens förslag att som komplettering till den elektriska tackjärnsframställningen anlägga en koksmasugn. Kommerskollegium och industrikollegium anse, att den föreslagna kapaciteten, 200 000 ton, är alltför stor, och vi tro, att man för närvarande kan komma ett gott stycke med en kapacitet av 100 000 ton. När thomasverket blir färdigt, får det en kapacitet motsvarande omkring 300 000 ton valsat och smitt järn per år. Frågan om en eventuell komplettering torde kunna uppskjutas. Beträffande kompletteringen av elektrostålverket bör övervägas att i första stadiet öka detsamma med en 25-tonns ugn i stället för två, men om den fortsatta utredningen visar, att två nya ugnar behövas, kan man anskaffa dem båda samtidigt. För att få klarhet om vilka slag av handelsjärn som lämpligen böra produceras och vilka kvaliteter av tackjärn som erfordras härför, bör en mera detaljerad marknadsanalys utföras, och när den är färdig, kan storleken av det götvalsverk och det grovvalsverk, som medtagits i utbyggnadsprogrammet, bestämmas.

Det här skisserade förslaget till utbyggnad stänger inte vägen för en eventuell utvidgning av järnverket framdeles, och om det bifalles, skulle många av de starka invändningar, som i nästan alla remissvaren gjorts mot forceringen av järnverkets utbyggnad, delvis neutraliseras. Det skulle vidare bli tid för ytterligare utredningar och överväganden, och de många svårigheter, som måste uppstå, om allt vad som i propositionen föreslås effektueras, bleve lättade. De uttalanden, som gjorts om bristen på material, arbetskraft och bostäder m. m. och riskerna för ogynnsamma återverkningar i vissa fall på andra fronter i vårt näringsliv, kunna inte utan vidare viftas bort.

Herr talman! Jag tror, att vårt förslag är värt att reflektera på. Det innebär en medelväg. Jag yrkar bifall till vår reservation.

Herr **Heiding**: Herr talman! För min del har jag ansett mig kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag om utbyggnad av Norrbottens järnverk, och detta av följande skäl. För det första behöva vi en utökad järnproduktion inom landet, för det andra är det önskvärt med en utökad förädlingsindustri i Norrbotten, och för det tredje kan järnverkets utbyggnad till en storindustri icke med fördel ske i mindre etapper.

Beträffande frågan om en ökad järnproduktion har styrelsen för Norrbottens järnverk gjort vissa beräkningar och kommit fram till att vi framdeles få ett rätt stort behov av järn. Visserligen har Jernkontoret också gjort beräkningar därom och kommit till en annan summa än styrelsen, men jag anser, att skillnaden i beräkningarna inte spelar så stor roll. Huvudsaken är att påvisa, att vi behöva en ökad järnproduktion.

En utvidgad förädlingsindustri i Norrbotten anser jag också vara en fördel, ty genom den kan man ju få större avsättning för malmen. Vi veta ju inte, om vi framdeles kunna exportera malm i samma utsträckning som förut, och då måste det väl vara en fördel att kunna förädla malmen där uppe.

Vid en sådan utbyggnad, som det här är fråga om, få vi även avsättning för mycken elektrisk energi. Sådan ha vi överflöd på där uppe och få ännu mer i framtiden, när vattenfallen bliva fullt utbyggda. En stor del av kraften ha vi möjlighet att få avsättning för, om vi anlägga en förädlingsindustri där. Staten äger ju den övervägande delen av naturtillgångarna i Norrbotten. Malmtillgångarna, vattenfallen och skogarna äger staten till mycket stor del. Kunna vi i framtiden exportera mera förädlade produkter — jag syftar nu närmast på järnvaror — är det tydligt, att det skulle vara en fördel för Norrbotten och befolkningen där.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Som jag sade, kan en större planlagd industri inte utbyggas i flera etapper. Styrelsen för Norrbottens järnverk har emellertid kommit fram med förslag om att verket skall byggas ut i två etapper. Den första går på 100 miljoner kronor och den andra på 40 miljoner, men det ju inte den andra byggnads-etappen, som vi nu skola ta ställning till.

Det säges, att den utredning, som föreligger, skulle vara bristfällig, men jag får säga, att jag för min del har förtroende för den styrelse, som nu leder företaget, och jag antar, att denna styrelse också i fortsättningen gör allt vad den kan för att få de olika frågorna utredda på ett sådant sätt, att det inte blir några förhastade beslut. Utskottet har också skrivit, att utskottet förutsätter, att styrelsen samråder med in- och utländsk expertis på området. Jag tror, att det är klokt, att styrelsen får i lugn och ro planlägga för denna industri, om riksdagen nu går in för en utvidgning. Det kan inte vara lämpligt att gå fram i ett flertal etapper.

Många yttranden äro ju fogade till propositionen, och det skall villigt erkännas, att en del av dem kanske präglas av en viss betänksamhet, men en del andra yttranden äro ju mycket positiva. Där förklaras, att det skulle vara till fördel för det norrländska näringslivet, om denna utbyggnad av järnverket komme till stånd. Norrlandskommittén har varit mycket positivt inställd och har sagt, att den anser, att det är en förpliktelse att ej undandraga sig ett visst risktagande i detta fall. Jag menar också, att man här får ta vissa risker, om man skall kunna vinna något. Många gånger kan man inte få fram någonting utan att ta en viss risk.

Nu synes full enighet råda om att vi skola utbygga Norrbottens järnverk. Både utskottet och reservanterna tyckas vara eniga om den saken. Herr J. B. Johansson talade om att han och hans medreservanter voro positivt inställda till en utbyggnad, och detta sade även herr Petersson i Karlskrona, som talade för den andra reservationen. När man har den inställningen, bör man ju också kunna gå fram på en annan linje än reservanterna ha gjort.

Utskottets ärade ordförande har ju yrkat bifall till reservationen nr 1), som går ut på att man skall avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till aktieteckning och lån för utbyggnad av Norrbottens järnverk, men bevilja ett belopp på 12 miljoner kronor till avskrivningar. Vidare förordas en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående successiv utbyggnad av Norrbottens järnverk. Om denna sista hemställan bifalles, kunna vi inte tänka oss att få fram något nytt förslag förrän nästkommande riksdag, och då dröjer det ju ett år, innan vi kunna fatta något positivt beslut. Statsutskottets ordförande uttalade, att det skulle ta sex à sju år att få järnbruket fullt utbyggt. Skall man på grund av ny utredning dröja ytterligare ett år, måste utbyggnaden ta sju eller åtta år. Alla skäl tala således för att man nu beslutar i frågan. Jag tror för min del inte, att det skall behöva ta så många år som här har förmodats, utan jag tror att järnverket skall kunna bli färdigt tidigare än år 1952 eller 1953.

Det förefaller mig också onaturligt, att man skulle behöva två eller tre år för att få verket inkört och i full gång, i all synnerhet som Norrbottens järnverk nu har drivits i några år och man fått vissa erfarenheter. Trots att det gäller stora nyanläggningar, tror jag inte, att man skall behöva räkna med så lång tid som här har sagts.

Jag erkänner gärna, att man kan vara betänksam inför en utbyggnad som denna, men man får i alla fall komma ihåg, att hittills gjorda utredningar dock äro baserade på en viss erfarenhet. Järnverket har nu drivits under några år. Visserligen talas det om att verket har gått med förlust, men det uppstår alltid en del oförutsedda utgifter i början, varför det dröjer, innan man kan få en

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

så omfattande rörelse som denna att gå ihop. Jag skulle för min del inte tro, att det kan föra med sig så stora risker, som reservanterna ha befarat, att fatta ett beslut nu, och jag anser därför, att man inte behöver skjuta på saken.

Här har talats om bristen på marknadsundersökningar. Det är klart, att det är värdefullt att få sådana undersökningar till stånd. Men styrelsen har säkerligen i möjligaste mån beaktat marknadsläget, när den lagt fram sina förslag.

Vidare har det talats om yrkesutbildningen och svårigheten att få fram tillräckligt med yrkesvan arbetskraft. Även detta kan ta tid, men det går väl så småningom. Och det kommer ju att ta vissa år, innan järnverket är utbyggt.

Bristen på bostäder bör väl också gå att avhjälpa. Man har många gånger sett, hur det gått att skapa fram bostäder, då det gällt att möjliggöra förflyttningar till städerna. När ett regemente har flyttats till en viss stad, har man fått inrikta sig på att bygga bostäder i en omfattning, som man förut inte har tänkt sig. Men man har lyckats. Svårigheterna ha tydligen inte varit större än att man kunnat övervinna dem.

Man kan hysa vissa betänkligheter mot att utbygga verket under en dyrtid. Men om man inte — som jag förut har nämnt — börjar utbyggnaden nu, kommer det att ta alldeles för lång tid, innan den blir klar. Om man skall tänka sig att snarast få i gång den järntillverkning, som jag anser behövligen inom landet och för export, kan man inte vänta, utan då bör man börja genast. Trots de nämnda betänkligheterna vill jag således inte förorda något uppskov.

Som jag förut framhöll, har jag verkligen förtroende för den nuvarande styrelsen. Jag hoppas, att den gör sitt allra bästa för att få detta företag så förstklassigt och bärkraftigt som möjligt. Man får ju hoppas, att det skall kunna bli ett företag, som inte bara skall lända Norrbottens läns innevånare till gagn, utan också bli till fördel för hela vårt land.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Heidings yttrande instämde herr *Andersson, Jones Erik*.

Herr Wistrand: Herr talman: Det är nu under loppet av sex och ett halvt år den femte gången som riksdagen står inför beviljande av nya anslag till Norrbottens järnverk. Det har varit skiftande situationer, men resultatet har alltid varit detsamma: man har givit nya anslag till nya utbyggningar av detta företag. Motiveringarna ha dock varit ganska olika.

Första gången man beviljade anslag var det bland annat med den motivering, att man härigenom skulle ge det norrländska skogsbruket en mycket stor hjälp, eftersom det vid järnverket skulle bli en stor konsumtion av träkol. Man skulle göra företrädesvis träkolstäckjärn. Men vad som har uppförts hittills har varit elektromasugnar, för vilka — som vi veta — träkolstäckjärnsåtgången är relativt obetydlig. Vad man nu syftar till är att bygga ut koksasmusnar, där det som bekant inte är fråga om träkolsåtgång.

När man sedermera år 1944 beslöt den sista och mest betydelsefulla utvidgningen av järnverket, med ett thomasverk för framställning av göt, utbreddes man sig mycket över vilken tjänst man därigenom skulle göra den svenska järnhanteringen i övrigt. Den skulle besparas mödorna att tillverka göt. Göten skulle kunna tillhandahållas från Norrbottens järnverk, och utvidgningen skulle sålunda göras i syfte att gagna just den mellansvenska järnhanteringen. Förgäves framhölls det då av mig och andra i denna kamrars, att det inte fanns någon egentlig marknad för thomasgöt. Nu har emellertid såväl järnverkets styrelse som departementschefen övergått till

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
denna uppfattning. De medge, att det inte finns någon marknad för thomasgöt, utan att man måste gå vidare — någonting som vid den tidpunkten stod alldeles klart för var och en som hade en smula begrepp om förutsättningarna för svensk järnhantering.

Det tjänar kanske inte så mycket till, herr talman, att återigen bringa i erinran de olika faserna av verkets tillkomsthistoria och den slingrande väg från ståndpunkt till ståndpunkt, som nu har fört fram till den föreliggande propositionen och det utskottsutlåtande, som vi i dag ha att behandla. Kvar står, att genom det beslut, som riksdagen tidigare har fattat — visserligen under helt andra förutsättningar — har nu tillverkningsprocessen framförts till thomasgöt, vilket vi betraktade som en orimlighet som ett slutförande av tillverkningsprocessen. Riksdagen befinner sig därför i detta ögonblick inför en fait accompli. Verket är i ett utbyggnadsstadium, som är ofullgånget och därför meningslöst — trots allt vad som tidigare har påståtts om motsatsen — och en ytterligare utbyggnad i syfte att föra tillverkningsprocessen vidare är helt säkert ofrånkomlig. I det fallet är valet inte längre fritt. Vi måste gå vidare på verkets utbyggnad.

Men härifrån är steget mycket långt till att redan nu bestämma sig för ett utvidgningsprogram av de oerhörda dimensioner, som det här är fråga om. Av den lösa och svävande och i allmänna talesätt hållna plaidoyer för utskottsutlåtandet, som herr Heiding framfört, fick åtminstone jag ett intryck av att han inte hade fullt klart för sig vidden av det beslut, som man här går att fatta. Man skall nu besluta om ett järnverk, som skall ha en tillverkningskapacitet av 300 000 ton valsjärn per år. När man då vet, att den totala valsjärnstillverkningen här i landet hittills aldrig har uppgått till 900 000 ton, så står det klart, att det är fråga om att här uppföra ett järnverk, som skall ha en tillverkningskapacitet som är större än eller åtminstone ungefär lika stor som en tredjedel av hela den nuvarande kvantitet som tillverkas inom Sveriges järnhantering. Kammaren förstår utan vidare, att man här står inför ett oerhört stort avgörande. Jag vädjar verkligen i likhet med herr Johan Bernhard Johansson till kammaren, huruvida det kan vara rimligt, att ett sådant beslut fattas, med den korta tid till eftertanke som här har lämnats. Denna proposition har framlagts i riksdagens elfte timme. Jag för min del förstår inte, varför man inte lika gärna kunde ha lämnat in den till höstrikdagen — alla hade vunnit på det, inte minst utredningsresultatet. Inte ens det som borde vara det normala inför ett beslut av denna portée, nämligen att man skulle få en förlängd motionstid för att kunna ge en starkare belysning åt propositionen, har varit möjligt. Utskottet har arbetat i forcerat tempo i något över en vecka, kanske tio dagar, och herefter vill man, att Sveriges riksdag skall besluta i denna mycket omtvistade fråga.

Det har vittnats från olika håll, att den utredning, som har gjorts av järnverkets styrelse, är för löslig för att kunna läggas till grund för en utvidgning av järnverket, i varje fall då det gäller dessa dimensioner. Innan man överhuvud taget skall lägga ner mycket pengar i en produktionsapparat, är väl det första man gör, att man sätter sig ned och undersöker, var man har marknaden för den produktion som ifrågasättes. När man ser styrelsens utredning, faller det genast i ögonen, att det inte har gjorts någon verklig utredning om huruvida det finns marknad för denna produktion eller inte. Man har inte gjort klart för sig, vilka dimensioner man skall valsa, vilka sortiment det finns avsättning för och vilka sortiment det inte finns avsättning för. Hela denna viktiga del av analysen för ett verks tillkomst saknas.

Vidare saknar man något lika viktigt, ehuru — jag vill gärna medge det — mera svåråtkomligt för analys: man saknar varje begrepp om prisutveck-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

lingen, och man framför allt saknar varje uppfattning om hur priserna för importjärn komma att ställa sig i framtiden. Det är dock till väsentlig del med importjärnet som produkterna från detta verk skola konkurrera.

Styrelsen har beräknat behovet av valsjärn i största allmänhet vid den tidpunkt omkring år 1950, då järnverket skulle vara färdigt. Beräkningen är redan på mycket klara skäl bestridd av Jernkontoret i dess yttrande. Jernkontoret har hänvisat till att även den mellansvenska järnhanteringen står inför utvidgning av sin tillverkningspotential och att redan planerade utökningar komma att höja tillverkningskvantiteten med, vill jag minnas, 150 000 ton valsjärn. Det finns med utgångspunkt i dessa beräkningar överhuvud taget inte det utrymme för tillverkning av sådana mått som styrelsen räknat med i sin utredning.

Departementschefen har åberopat ett av en enskild person — en framstående järnman, disponenten Åselius — gjord uppskattning, som har publicerats i Jernkontorets annaler förra året, enligt vilken järnkonsumtionen år 1950 skulle uppgå till ungefär 1 700 000 ton. Men departementschefen har underlåtit att ge den kompletterande upplysningen, att i artikeln även anges, att de mellansvenska järnverkens produktion vid samma tidpunkt skulle vara 1 550 000 ton. Dessutom har han undertryckt den upplysningen, som likaledes finnes i samma artikel, att Åselius beräknar, att det år 1960 skall råda jämvikt emellan de mellansvenska järnverkens produktionsförmåga och behovet av järn.

Även en mängd andra frågor framställa sig. Statskontoret har med all rätt frågat: är det klart att vi kunna importera koks till betryggande pris? Riksgäldskontoret har frågat: hur kommer det att bli med malmpriserna? Jag skulle vilja tillägga ytterligare en fråga: är den malm, som står till buds för ytterligare utvidgningar, av den beskaffenhet, att den verkligen tillgodoser alla de kvalitetskrav, som kunna komma att ställas på en säljbar valsjärnsprodukt? Jag frågar detta inte alldeles utan skäl, därför att det har försports vissa anmärkningar mot verkets hittillsvarande tillverkning av tackjärn.

Prisläget är, som jag sade, höljt i dunkel, och när man räknar med utgångspunkt från 1939 års priser, får man på intet sätt glömma bort, att dessa ha i mycket hög grad underskridits tidigare. De voro i själva verket så gott som toppriser för 1920- och 1930-talen.

Herr Heiding säger, att man genom en ytterligare utredning kanske får frågan uppskjuten ännu ett år. Jag tror nu inte, att det skulle behöva bli ett års uppskov. Jag tror till och med, att om riksdagen nu begär en ny utredning, skulle regeringen kunna återkomma till höstriksdagen och i varje fall till nästa vår. Även om det skulle bli ett uppskov på ett helt år, så betalar sig det uppskovet mycket väl, om det förhindrar en kolossal felinvestering.

Sedan skulle jag vilja åberopa även andra skäl. Finansministern har nyligen i denna kammare gått mycket skarpt in på den inflationsfara, som ligger i industriens nyinvesteringar i nuvarande knapphetsläge. Jag har också hört handelsministern spela i samma tonarter, visserligen kanske inte i kammaren, men i andra sammanhang. Då var det ändock fråga om investeringar, som göras i anslutning till bestående verk och som ofta verkställas i syfte att spara mänsklig arbetskraft och därigenom lämna en för oss nödvändig, avsevärd förbättring av produktionsresultatet. När man fördömer dessa investeringar, vad skall man då säga om statliga investeringar för så tveklaktiga ändamål som denna nu föreslagna oerhörda utvidgning på lösa boliner — investeringar som syfta till att dra tusentals människor samman för utbyggnad av och produktion i ett företag, vars verkliga kostnader i denna stund och i nuvarande penningläge inte kunna överblickas och vars räntabilitet måste betraktas såsom mycket tveksam, för att inte säga obefintlig. Jag lyckönskar herr Heiding till det för-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
troende som han har till ledningens räntabilitetskalkyler. Det är roligt att finna en sådan tro i Israel efter alla de misslyckade räntabilitetskalkyler som hittills företetts oss, när det gällt utbyggnaderna av Norrbottens järnverk.

Här skall man som nämnts föra samman först en styrka av byggnadsarbetare för järnverkets utbyggnad och sedan 2 500 man för produktionen. Det är alldeles uppenbart, att dessa människor inte kunna föras ihop uteslutande från Norrbotten. De måste till väsentlig del tas från Mellansverige och från den mellansvenska järnproduktionen, som i nuvarande stund har ytterligt svårt att täcka sitt arbetskraftsbehov. Det är inte tillräckligt, såsom herr Johansson redan har påpekat, att låta dem gå i en verkstadsskola och sedan sätta dem till att sköta ett järnverk. Arbetsförhållandena vid ett järnverk äro så speciella, att det fordras långvarig praktisk träning i verket, innan man får fram en arbetarstam, som verkligen kan göra ett fullgott arbete.

Dessutom har ju Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare framhållit, att det för närvarande även i Norrbotten är mycket svårt att få arbetskraft och att något behov av åtgärder för att sysselsätta befolkningen där för närvarande inte finns.

Vidare uppställer sig en annan fråga: om detta järnverk nu beslutas, skall då regeringen — och där ber jag få rikta en fråga direkt till herr statsrådet Myrdal — gynna Norrbottens järnverk med de oundgängliga byggnadslicenserna för verkets utbyggnad med åsidosättande av andra lika viktiga ändamål, såsom bostadsbyggen och utbyggande av järnverk i Mellansverige, där utvidgningarna skulle kunna tjäna ett mycket mera påtagligt samhällsekonomiskt intresse? Och skall man draga arbetskraften dit upp från de gamla produktionscentra för att skapa ett nytt och ur ekonomisk synpunkt tveksamt företag?

Angående kostnaderna vill jag också fästa uppmärksamheten vid en liten notis, som jag häromdagen såg i en tidning. Också i Norge håller man på med att bygga ett järnverk — det tycks nästan vara någonting som tillhör efterkrigsmentaliteten, att det skall byggas ett statligt järnverk i varje land — för en årlig produktion av 200 000 ton valsjärn. Kostnaderna för detta järnverk ha beräknats till 209 miljoner norska kronor. Man skulle alltså i Norge räkna med ungefär samma summa för ett järnverk med en kapacitet av 200 000 ton som i det föreliggande förslaget upptagits för utbyggnad av ett järnverk med en kapacitet av 300 000 ton. Det ger ju också sin belysning av hur man skall betrakta de framlagda kalkylerna.

Såsom sammanfattning av vad jag här anfört vill jag säga, att en mycket stor försiktighet borde iakttagas vid den utbyggnad, som här i och för sig är ofrånkomlig. Man bör inte på någon punkt sträcka sig längre än att man hjälpligt kan överblicka situationen, och man får en smula reducera de utländska erfarenheter, som man till äventyrs kunnat inhämta under studieresor och på annat sätt, efter svenska förhållanden. Det finns ingen anledning till en så oerhörd brådska, att man inte nu skulle kunna verkställa en omsorgsfullare utredning.

Det har också återopats, att detta järnverk skulle bli av utomordentlig betydelse för Norrbotten däri genom att omkring detta verk skulle kunna uppbyggas andra produktionsenheter för manufakturering och liknande. Ja, det skulle vara mycket lyckligt, om så vore fallet, men en sådan utveckling försvåras otvivelaktigt i mycket hög grad genom den ödesdigra inriktning, som järnverket äger, då det baserats på thomasmetoden. Thomaskvaliteten är inte alls på samma sätt som andra järnkvaliteter ägnad att vara utgångsmaterial för småindustrier, utan lämpar sig bäst för tillverkning av grovt byggnads-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
járn och sådant. Därför tror jag, att det också i detta fall kommer att bli en missräkning.

Att någonting behöver göras för Norrbottens näringsliv äro vi väl alla ense om. Därom har det aldrig stått någon strid. Men vad som ur ekonomisk synpunkt är en felinvestering, är också en felinvestering för Norrbotten. Och jag kan inte frigöra mig från en känsla av beklämning vid tanken på vilken nytta Norrbotten skulle kunnat ha av att dessa 175 miljoner kronor, som Norrbottens järnverk fullt utbyggt beräknas komma att kosta — om det nu stannar vid detta belopp, vilket sannolikt inte blir fallet — hade kunnat användas för ändamål, som stode i mera naturligt förhållande till de ekonomiska förutsättningarna för näringslivet i Norrbotten.

Överhuvud taget har jag ett intryck av att det slags planering, som man här verkställer, är av en alldeles särskild art. Medan den enskilda utbyggnaden av den mellansvenska järnhanteringen till allt större och större effektivitet fortgått lugnt och målmedvetet och kapaciteten på det viset ökats alltförersom avsättningsmarknaderna kunnat upparbetas, har den statliga planeringen i fråga om Norrbottens järnverk visat sig vara både ryckig, osammanhängande och löslig. Den står i en mycket klar motsättning till den omsorgsfulla och ur samhällsekonomisk synpunkt långt mera värdefulla utbyggnaden av den redan existerande järnindustrien.

Beträffande herr Peterssons och herr Ohlins reservation vill jag säga, att den ju innehåller mycket som är värdefullt, inte minst i motiveringen. Det är även mycket möjligt att just de åtgärder, som föreslås i denna reservation, vid en förnyad utredning kunna befinnas vara de riktiga. Men det befriar inte från skyldigheten att även beträffande där gjorda förslag pretera en utredning, vilket hittills icke skett.

Vad slutligen, herr talman, angår nedskrivningen av aktiekapitalet, måste jag säga, att den nog tyvärr är alltför befogad. Mot propositionens förslag i denna del har jag därför inte någon som helst erinran. Att man redan nu måste företaga en nedskrivning av stora mått visar klarare än något annat, hur befogade de erinringar ha varit, som framförts emot kalkylerna och motiven för ett utbyggande av järnverket just på det sätt, som man tidigare har fattat beslut om. Det är sådana erfarenheter man får göra, när man — såsom fallet varit på avgörande punkter i detta verks tillkomsthistoria — försöker komma omkring den sakkunskap, som dock i detta fall har visat sig vara kanske obehagligt förutseende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr J. B. Johansson m. fl.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Det är en sak, som vi alla kunna vara överens om, nämligen att detta är en stor fråga och att det beslut, som kammaren nu står inför, är ett viktigt beslut. Vad det här gäller är, såsom herr Wistrand har utvecklat, huruvida statsmakterna skola vara beredda till en utvidgning av själva den bas för hela industriproduktionen i Sverige, som järnframställningen är, en utvidgning med mer än hälften av den nuvarande produktionen och en utvidgning i formen av ett statligt företagande. Det är därför inte omotiverat att denna fråga, fastän riksdagen snabbt närmar sig sin allra sista timme, ingående diskuteras och att vi bemöta varandras argument så långt vi kunna.

Den kritik, som lagts upp mot propositionen både i de bägge reservationerna och i de anföranden, som i dag hållits av statsutskottets ärade ordförande, herr J. B. Johansson, av herr Petersson och av herr Wistrand, följer — såsom alla

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
som lyssnat torde ha märkt — två huvudlinjer. Den ena huvudlinjen innebär att man påstår, att propositionen framlagts så sent, att utskottets och riksdagens granskning och prövning försvärats. Kritikens andra huvudlinje är att förslaget lider av rent sakliga brister.

Den första invändningen, att propositionen framlagts för sent, har jag inte lust att bagatellisera. Min respekt för riksdagen måste leda mig till att ge svar på de två frågor, som i det sammanhanget kunna ställas till mig. Jag måste kunna visa både att det inte varit möjligt att framlägga propositionen tidigare och att det skulle lända riket till men, om behandlingen av detta ärende uppskjutits till höstriktsdagen, något som herr Wistrand här var inne på att förorda.

Den nya styrelsen, som haft i uppdrag att utarbeta det förslag, vilket nu har framlagts, tillsattes inte förrän i slutet av januari. Jag vet inte, hur långt tillbaka jag skall gå i historieskrivningen, annars skulle jag kunna ge kammaren mycket goda skäl för att det inte varit möjligt att på ett tidigare stadium tillsätta den styrelse, som skulle få i uppdrag att utföra denna viktiga utredning. Samtidigt med att styrelsen tillsattes i slutet av januari formulerades de utredningsdirektiv, som sedermera varit vägledande för styrelsens arbete. När jag förberedelsevis diskuterade utredningen med den nya styrelsens ordförande och med andra ledamöter av styrelsen och bolagets ledning, voro vi närmast inställda på att söka få fram ett förslag till årets höstriktsdag, vilket tedde sig naturligt. Emellertid hade styrelsen inte varit i arbete mer än en mycket kort tid. Förrän dess ordförande uppsökte mig och förklarade, att det fanns mycket viktiga skäl som talade för att man om möjligt borde framlägga förslaget redan i vår. Vi gjorde då upp en tidtabell, och den har exakt fullföljts. Styrelsens utredning förelåg inom knappa tre månader från arbetets början, och därefter har propositionen framlagts så sent som — vilket här har påpekats — för knappt en månad sedan.

Vilka voro då de skäl, som gjorde att regeringen, vilken naturligtvis i detta fall känt stor tveksamhet, var beredd att framlägga propositionen för vårriksdagen? De äro redovisade i propositionen, men låt mig som allra hastigast upprepa dem här. För det första betyder ett uppskov på fyra eller fem månader till höstriktsdagen, att vissa förberedande schaktningsarbeten, som böra utföras under sommaren, uppskjutas inemot ett år. Men ännu viktigare är, att ett dylikt uppskov skulle förlänga leveranstiderna för viktiga beställningar — i England och Amerika och kanske även här hemma — mycket mer än fyra å fem månader, måhända avsevärt mer än ett år eller rent av skjuta projektets förverkligande på en obestämd framtid. Jag kan här meddela, att styrelsen i fråga om den huvudbeständsdel i det nya projektet, som götvalsverket ju representerar, har införskaffat offerter, som göra det möjligt att räkna med ett färdigställande i enlighet med den uppgjorda planen. Men en förutsättning för att vi skola kunna utnyttja de offerter, som nu inkommit, är att ett beslut fattas redan under vårriksdagen och inte uppskjutes till i höst. Jag vill påpeka, att prisutvecklingen utomlands, sådan den ter sig särskilt på detta område, icke kan vara ett skäl för uppskov. Vad vi ha att vänta är snarast oavbrutet stigande priser på de ting, som det här är fråga om.

Jag vill också erinra om en sak, som visserligen inte uttryckligen har berörts under debatten i dag men som för styrelsen och för regeringen varit av mycket stor betydelse, nämligen Tysklands sammanbrott och de segrande makternas målmedvetna planer på att i grunden förstöra den tyska stål- och järnindustrien. Det är klart att detta faktum givit ökad aktualitet åt de gamla planerna, som fingo riksdagens sanktion i fjol, att på basen av de norrbottniska malmtillgångarna skulle uppbyggas ett stort och modernt fullständigt järn-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
verk. Om man skulle ge järnverket chansen att komma i stället för vår stora import från Tyskland, som nu har upphört, och om man skulle skydda sig mot de faror, som svenskt näringsliv kan ha att utstå till följd av att vi inte kunna räkna med någon sådan import, så var det viktigt att man så snart som möjligt kunde igångsätta järnverkets utbyggnad.

Under dessa förhållanden kunde regeringen icke taga på sitt ansvar att ej utnyttja sin grundlagsenliga rätt att framlägga propositionen, fastän tidpunkten med nödvändighet måste bli mycket sen. Utskottsmajoriteten har också godtagit denna ståndpunkt. Jag anser, att det skulle ha varit orimligt att uppskjuta förslagens framläggande, om man vill saken. Men om man inte vill saken är det naturligt att man, såsom ofta tidigare skett i denna och andra frågor, begär fortsatt utredning. På det viset ledas vi ned till vad som dock givit upphov till den stora åsiktsskillnaden, nämligen själva sakfrågan. Menar man, att förslaget är riktigt, sakligt välgrundat och väl avvägt, såsom regeringen anser, då förstår man också, att det varit vår plikt att lägga fram det. Menar man motsatsen, skulle den bästa metoden att komma ifrån att måhända någonsin förverkliga dessa planer naturligtvis vara att skjuta dem på framtiden.

Styrelsens utredning, propositionen och utskottets utlåtande ge en så pass god allmän översikt över de planer, som det här gäller att taga ståndpunkt till, att jag kan underlåta att mera i detalj gå in på dem. Däremot skall jag tillåta mig att på några punkter upptaga den kritik, som i reservationerna och i uttalandena här i kammaren riktats mot förslaget.

Men jag skulle vilja börja med ett par allmänna anmärkningar. Herr Wistrand har påpekat, att denna fråga i mindre format flera gånger varit föremål för riksdagens diskussion och beslut. Varje gång ha dessa förslag till fortsatt utbyggnad av Norrbottens järnverk varit utsatta för mycket hård kritik, icke minst från herr Wistrands, men även från många andra kammarledamöters sida. Jag skulle här vilja påpeka att — och herr Wistrand har från sin utgångspunkt redan sagt detsamma — ett av de viktigaste argumenten mot förslagen om utbyggnad av järnverket i Norrbotten alltid varit att riksdagen, ifall man fortsatte på den vägen, snart nog kunde stå inför förslag, som skulle innebära järnverkets utbyggnad till ett fullständigt järnverk med valsverk. Detta har alltså varit ett viktigt skäl *mot* planerna på att utbygga själva tackjärnsbasen och även planerna på thomasverket. När nu det föreliggande förslaget faktiskt innebär just detta, som man skrämt med — förslaget avser ju att företaget skall byggas ut på bredden och göras till ett fullständigt järnverk — kan man konstatera, att frågan dock fallit åtskilligt framåt. De båda reservationer, som fogats till utskottets utlåtande, äro nämligen liksom även yttrandena här i dag — möjligtvis med undantag av herr Wistrands — positivt inställda till en utveckling av Norrbottens järnverk i denna riktning. Utskottets ärade ordförande, herr J. B. Johansson, tog tillfället i akt att här i kammaren särskilt understryka sin positiva inställning. Det skulle alltså i riksdagen inte längre finnas några principiella motståndare till utbyggandet av ett stort och modernt fullständigt järnverk i Norrbotten!

Vad meningsskiljaktigheten gäller är, så vitt jag förstår, huruvida utbyggnaden skall ske efter en på förhand uppgjord plan eller om den skall ske successive — åtminstone är det en viktig punkt. När det gäller kritiken mot förslaget föreligga två olika linjer. Den ena linjen har utformats av herrar Ohlin och Petersson i den av dem avgivna reservationen. Däri sägas många vackra och känsliga saker med adress till den åsiktsriktning, som jag företräder, och till Norrland. Men när det kommer till kritan, blir det också mycket tal om »moderation» och försiktighet, och den praktiska slutsatsen blir ett

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
nedskuret förslag. Innebörden i den folkpartistiska reservationen — som jag ber att något få analysera, därför att jag tror att det är viktigt, om man vill ta ståndpunkt till frågan — är att man skjuter fram grov- och götvalsverken och ställer medium- och finvalsverken på en osäker framtid, samtidigt som man minskar verket vid själva basen.

I förbigående vill jag påpeka, att kommerskollegium i sitt yttrande över denna sak — om också jag får roa mig med att hänvisa till yttrandena — framhållit, att de klenare dimensionerna vore särskilt lämpliga för marknaden. Vårt förslag klandrades alltså i någon mån för att vi inte mera gått in för dessa dimensioner.

Men bortsett från detta skulle jag vilja framhålla, att i den folkpartistiska reservationen förutsättes, att man skall utbygga en koksmasugn på bara 100 000 ton i stället för 200 000 ton, varjämte man vill ha ett götvalsverk med en kapacitet, som är tillräcklig för 300 000 ton. Man räknar här, så vitt jag förstår, med användning av ungefär 100 000 ton skrot. Det betyder, att någon försäljning av tackjärn icke blir möjlig, trots att ett av motiven för tillkomsten och den fortsatta utbyggnaden av Norrbottens järnverk varit, att man skulle få tillgång på billigt tackjärn för bruk inom landet och för övrigt även för export.

Vi måste också erinra oss, att man då binder sig för att bygga koksmasugnen för bara 100 000 ton, trots att den ekonomiska storleken enligt verkställda utredningar torde ligga vid åtminstone det dubbla.

Skälet för att man skall stanna vid denna utbyggnad är, att statsmakterna inte böra binda sig när det gäller ett senare ställningstagande till frågan om utbyggnadens omfattning. Vad som anföres gör det klart, att man knappast har tänkt sig den fortsatta utbyggnaden tidigare än på 1950-talet. Det säges nämligen, att man skall avvakta tillkomsten av thomasverket och studera den räntabilitet, som det kommer att uppvisa, innan man fortsätter att bygga ut valsverket. Ur styrelsens synpunkt har detta dröjsmål framstått såsom onödigt, eftersom det synes vara alldeles klart, att det redan av bränsleekonomiska skäl lönar sig att färdigvalsa de produkter, som thomasverket framskaffar. Resonemanget i denna reservation skulle därför möjligen kunna accepteras, om man från början hyser stora tvivel om att en utvidgning överhuvud taget bör komma till stånd.

Ett annat konstruktivt fel — såsom jag ser det — i detta förslag, vilket gör att det inte är tekniskt acceptabelt, är att det inte finns någon plan för i vilken omfattning de allmänna anläggningarna skola utbyggas. Jag erinrar om att i kostnadskalkylerna enligt styrelsens förslag ingå för hjälpanläggningar och allmänna anläggningar 33,5 miljoner kronor. Om man nu dimensionerar till exempel transportsystemet enligt reservationens förslag, betyder det att man får en för liten kapacitet och att det blir oekonomiskt att utbygga det. Ifall man går den motsatta vägen, skapar man ett verk, som från början är överdimensionerat vad gäller alla dessa allmänna anläggningar. Så som jag sett det, ha de äldre järnverken, vilka utbyggt successivt på det sätt, som här i reservationen förordats, haft besvärligheter i sin planering såväl ur tekniska som ekonomiska synpunkter. Utan tvivel ligger det en fördel i att man från början kan planera det stora verket och inrikta sig på att rationellt utbygga det. Jag tror därför att den kompromiss, den tredje linje, om jag så får säga, som denna reservation förordar, icke är tekniskt hållbar.

Jag har velat säga detta för att komma in på vad jag dock tror är det väsentliga i denna debatt, nämligen diskussionen mellan dem, som äro företrädare för det i propositionen framlagda förslaget, och dem som ha de åsikter, vilka kommit till uttryck i den reservation, som avgivits av bland andra ut-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
skottets ordförande. Jag skall nu tillåta mig att till behandling upptaga de huvudsakliga punkterna i denna kritik.

Reservationen bygger i sitt resonemang, såsom alla märka, mycket nära på Jernkontorets kritik. Jag skall här inte närmare ingå på den statistiska frågan, hur det förhåller sig med prognoserna fram till år 1950. Jag vill därvidlag nöja mig med att hänvisa till vad som i propositionen sagts om att de i propositionen framlagda kalkylerna äro gjorda med tillförlitliga metoder och ha ett gott statistiskt underlag. I själva verket ha kalkylerna i propositionen ett bättre underlag nu än vad de skulle kunna ha vid något tidigare tillfälle. De äro också försiktigt gjorda, eftersom man har räknat med en betydligt långsammare utveckling än den som vi haft t. ex. under 1930-talet trots den stora depression som i början av 1930-talet drabbade vårt näringsliv.

Inom parentes vill jag säga till herr Wistrand, att jag inte tror att det är något större fel att vi utlämnat disponent Åselius' kalkyler över hur stor del av den totala järntillverkningen, som skulle ligga vid de mellansvenska järnverken. Det finns en anledning att inte återgiva hans beräkningar därvidlag, i synnerhet om man inte är ute för att få till stånd gräl. Disponent Åselius bygger nämligen icke sina beräkningar på någon uppskattning av beslutade eller planerade investeringar i de mellansvenska järnverken, utan hans beräkningar äro gjorda genom en direkt utdragning av trenden. Om man skulle ha gjort en sådan kalkyl exempelvis vid tidpunkten före Norrbottens järnverks tillkomst, då det således bara var i Mellansverige som det producerades järn här i landet, hade man inte fått fram någon differens alls mellan siffran för den totala produktionen i landet och den del därav som skulle tillverkas vid de mellansvenska järnverken. Jag tror att vi kunna avbryta vår diskussion på den punkten.

Jag förutsätter, att den betydelsefullaste prognosen gäller vår totala järnkonsumtion. Där har jag tillåtit mig att hänvisa till disponent Åselius' kalkyler som en illustration till att man kan komma fram till ännu högre tal än vad styrelsen för Norrbottens järnverk har kommit till vid sin utredning. Jag vill emellertid här påpeka en uppenbar motsättning i det resonemang, som föres av herr Johan Bernhard Johansson och även av herr Wistrand, om jag uppfattade honom rätt. Å ena sidan säger man, att det finns starka skäl för att antaga, att järnverket inte blir färdigt år 1950, utan kanske först 1952 eller 1953. Men samtidigt vidhåller man å andra sidan en på visst sätt nedklassad siffra för den totala konsumtionen år 1950 för att visa, att det icke finns ett säkert utrymme för produktionen från Norrbottens järnverk.

I propositionen har jag tillåtit mig att såsom en förstärkning av argumentationen på denna punkt påpeka, att även om man — vilket jag icke är beredd att göra — skulle kunna godkänna de kalkyler, som Jernkontoret har gjort i efterhand och som skilja sig från de kalkyler som vi i kontakt med Jernkontoret gjort tidigare, så bevisar detta ingenting om att den svenska marknaden icke skulle vara i stånd att ta emot det tillskott i järnproduktionen som Norrbottens järnverk representerar. Om man förutsätter till och med en så låg tillväxtprocent för järnkonsumtionen som fyra procent, som vi ha gjort, betyder detta, att järnkonsumtionen stiger med 60 000 ton per år. Redan år 1955 skulle vi vara uppe i en järnkonsumtion av 1 800 000 ton.

Detta är enligt min uppfattning en ganska betydelsefull omständighet. När man planerar ett verk av den storlek, som det här är fråga om, har man icke rätt att knyta sina prognoser om utrymmet för den blivande produktionen till en statisk kalkyl som stannar vid det tidigaste år då järnverket skulle kunna vara färdigt. För min del hyser jag därför föga tvekan om att den svenska marknaden kommer att ha gott utrymme för det norrbottniska järnverkets pro-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
duktion. Jag vill till och med icke fördölja en förhoppning, som jag hyser, nämligen att när vi om fem, sex år kanske på nytt komma att diskutera dessa ting, det då måhända skall finnas goda skäl för en ytterligare utvidgning av Norrbottens järnverk i den svenska industriens intresse.

Medan jag är inne på frågan om utrymmet för produktionen från Norrbottens järnverk, vill jag gärna ta upp ett annat argument som möter oss både i reservationerna och i debatten här, nämligen att innan riksdagen kan ta ståndpunkt till frågan om järnverkets utbyggnad, bör man ha noggranna marknadsanalyser, som man säger med denna numera moderna konstiga beteckning. Man vill med andra ord ha exakta uppgifter om vilka kvaliteter och dimensioner, som skola tillverkas vid järnverket, för att undersöka om det finns avsättningsmöjligheter för dem. Jag betraktar detta krav på en sådan detaljmässig fastläggning av vilka produkter som skola tillverkas och hur man skall kunna vinna avsättning för dessa såsom en i hög grad oekonomisk och opraktisk uppläggning av ett praktiskt problem. Det förefaller mig givet, att en investering, som går ut på skapandet av en produktionsapparat som skall arbeta för årtionden, kanske för generationer, icke får konstrueras för speciellt en viss marknadssituation. Det förefaller mig uppenbart, att järnverket tvärtom måste byggas så, att det skall kunna anpassas efter de skiftningar i efterfrågan, som kunna komma att inträffa på grund av nya tekniska förhållanden, konjunkturernas växlingar och förändringar i fråga om den import, som vi kunna få till stånd, och den export som vi kunna finna utrymme för.

Framför allt vill jag säga, att det skulle vara fullständigt oriktigt att följa den tanke, som jag tyckte mig skymta bakom herr Wistrands resonemang, nämligen att man först skulle fastställa, hur mycket och vilka olika kvaliteter järn, som den privata mellansvenska järnindustrien tillverkar eller planerar att tillverka under den närmaste tiden, och liksom reservera det för de mellansvenska järnverken, för att först därefter lämna det som ingen annan skulle vara intresserad av att tillverka i landet till det statliga järnverket. Det är att vända upp och ned på det resonemang, som jag har vågat föra och som jag tror svarar mot riksdagens inställning, nämligen att det statliga järnverket skall konkurrera på *lika* villkor med den privata järnindustrien. Lika villkor betyder icke, att det statliga järnverket skall sättas i en särskild straffklass och bara få ta det som ingen annan vill syssla med. Lika villkor betyder i stället, att det statliga järnverket efter sina naturliga förutsättningar skall få producera till billigaste pris, slå sig fram på marknaden och visa sin duglighet. Då kan järnverket givetvis komma att visa sig överlägset i konkurrensen, kanske icke på alla områden men, såsom vi hoppas, i fråga om vissa produkter. Det kan till och med hända, såsom jag underströk i direktiven för utredningen, att ett modernt stort järnverk i Norrbotten kan komma att påskynda en utveckling av hela landets järnindustri, som naturligtvis, om man vill se saken så, i viss mån kan vara till skada för åtminstone några äldre järnverk i Mellansverige. Järnverksdöden är ju nära nog en evig företeelse, och den har alltid förekommit. Jag förutser, att det kan finnas några mindre moderna järnverk i Mellansverige som icke komma att vara konkurrenskraftiga i framtiden. Det vore ju fullständigt oriktigt, om vi skulle intaga den utvecklingsfientliga inställningen, att järnverket i Norrbotten skall arbeta under den förutsättningen, att det icke får så att säga träda i vägen för något annat järnverk i Sverige.

Vad gäller Norrbottens järnverks internationella konkurrenskraft, vill jag framhålla, att det avgörande i sista hand dock icke blir, huruvida det finns utrymme på den inhemska marknaden för dess överskottsproduktion, utan det blir dess möjligheter att producera till konkurrenskraftiga priser. Ett nytt järnverk, som arbetar med stordrift, bör kunna konkurrera. De äldre järnverken

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
i landet bli ju heller inte mer konkurrenskraftiga, därför att vi sakna ett stort modernt verk.

Herr Wistrand, och andra före honom, ha sagt, att vi icke ha lagt fram några hållbara kalkyler över den framtida prisutvecklingen. Ställer man det kravet på en utredning, kommer aldrig något statligt företag, och icke heller något privat sådant, att komma till. Den framtida prisutvecklingen är icke möjlig att förutse. Detta är för övrigt en ganska knepig formulering av oppositionen mot statlig verksamhet på detta område. Jag medger gärna att, såsom säges i högerreservationen, den internationella järnmarknadens kommande utveckling torde »för närvarande vara mera svåröverskådlig än någonsin». Men skulle vi av det skälet uppskjuta ett beslut om utbyggnad av Norrbottens järnverk, skulle vi måhända få uppskjuta det många år, och utvecklingen kanske till och med blir så oregelbunden, att det aldrig skulle komma till stånd. Man kan i detta fall blott göra, vad styrelsen har gjort, nämligen upprätta samvetsgranna kalkyler över hur mycket man kan producera under givna betingelser. Får man då fram siffror för de relativa kostnaderna, som äro så låga som de som styrelsen har fått fram, bör man taga risken.

Det finns intet järnverk eller företag i Sverige, och jag vågar påstå inte heller i hela världen, som har grundats på en utredning som verkligen skulle motsvara de krav, som reservanterna här ha ställt. Jag är för min del rent av glad över att de enskilda företagen icke arbeta efter sådana linjer, utan att de äro beredda att efter samvetsgrant övervägande ta vissa risker. Från samma håll, som här representeras av reservanterna och våra kritiker, framhålles det ofta såsom ett fel med den statliga företagsamheten, att staten icke är beredd att taga risker och göra riskbundna investeringar. Det är då något av ironi, om de personer och meningsriktningar, som stå för denna kritik av det statliga företagandet, samtidigt äro de aktiva krafter inom folkrepresentationen som söka att förhindra staten från att ta rimliga och måttliga risker. Jag tror emellertid, att staten bör vara beredd att ta de risker som äro förbundna med den nu föreliggande planen. Staten bör göra det av allmänna näringsekonomiska skäl och särskilt med hänsyn till Norrland.

Låt mig påpeka en skillnad mellan offentligt och enskilt företagande som gör det angeläget att understryka, att även staten måste vara beredd att ta risker. När en enskild företagare igångsätter en verksamhet, förekommer det ingen offentlig insyn i vederbörandes planer, och det blir ingen diskussion om investeringen i fråga. Det finns inga politiska partier, som intressera sig för att titta på planeringen ur sina synpunkter, och ingen press som tar upp planerna till kritik. Framför allt faller det aldrig det privata företagandet in att göra vad vi göra här, nämligen att för kritik utlämna till konkurrenterna de kostnadskalkyler, som ha upprättats och som hemligstämplats för vanliga medborgare och utlandet. Det är klart, att detta medför, att det offentliga företagandet för den vanlige medborgaren kommer att framstå såsom något problematiskt, såsom något som alltid kritiseras. Jag var i tillfälle för ett par dagar sedan här i kammaren att varna för en alltför kritisk inställning och alltför överdrivna omdömen om ett annat statligt bolag. Jag erinrar också om att min företrädare i ämbetet, herr Ohlin, när frågan om Norrbottens järnverk näst sista gången var före i riksdagen, i dess båda kamrar varnade för en sådan inställning, vilken är naturlig just på grund av att kalkylerna vid statens företagande utlämnas till offentlig kritik. Jag understryker emellertid, att jag menar att denna öppenhet för kritik icke är en svaghet hos statligt företagande. För den som hävdar kravet på ökad insyn i företagandet måste detta tvärtom, djupare sett, framstå såsom en överlägsenhet hos det statliga företagandet i så måtto att man där alltid är säker på att få kritik. Låt oss göra det tanke-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
experimentet, att ett enskilt finanskonsortium hade beslutat sig för att bygga detta stora järnverk i Norrbotten. Vi veta alla, att detta icke skulle möta någon kritik från något politiskt parti eller i pressen. Det skulle tvärtom framställas såsom en stor fosterländsk insats och såsom ett exempel på den privata företagsamhetens dädkraft och handlingsvilja.

Det ligger dock något värdefullt i att vi utsätta det offentliga företagandet för denna insyn och kritik. När man ser på det yttrande, som Jernkontoret har avgivit, är det emellertid uppenbart, att det är ett ganska besynnerligt yttrande. Man kan läsa det utan att där finna ett enda litet skäl för att vi böra ha ett järnverk i Norrbotten. Däremot anförs alla slags skäl emot förslaget. Man finner, såsom jag påpekar i propositionen, missförstånd, som jag där har sökt att rätta, men också, vilket jag icke har påpekat i propositionen men vill göra nu, uppenbara överdrifter i omdömena. Det är, såsom jag ser det, bara naturligt. Jernkontoret är en förträfflig inrättning, men det är en intresserepresentation för företaget som känna sig såsom konkurrenter till det statliga järnverket. Till dessa konkurrenter ha vi givit allt ned till kostnadskalkylerna.

Men man skall inte bara se det negativa i Jernkontorets yttrande. Sortera vi bort misstagen, som äro tämligen uppenbara, och överdrifterna, finns det många goda och kloka påpekanden, som styrelsen för Norrbottens järnverk kommer att ta hänsyn till, påpekanden som ett privat företag inte på samma sätt utsätter sig för.

Det skulle vara mycket att tillägga, ifall jag i alla punkter till bemötande skulle ta upp kritiken. Låt mig bara i förbigående fråga herr Wistrand, vad det kan vara för besvarande förhållande för Luleå järnverk, att vi kunna planera en utbyggnad till en produktion av 500 000 ton för en kostnad av 140 miljoner kronor, medan norrmännen för att producera 300 000 ton behöva investera 200 miljoner norska kronor? Jag förstår inte riktigt, hur detta faktum kan anföras såsom kritik mot den svenska planen, såvida inte herr Wistrand förutsätter att de norska kalkylerna äro gjorda med mycket större samvetsgrannhet än de svenska.

Herr Wistrand frågade mig, om meningen är att regeringen skall gynna Norrbottens järnverk med byggnadstillstånd. Jag vill genast besvara den frågan med *nej*. Men för att fullständigt klargöra, vad jag menar, är det kanske nödvändigt att vi något gå in på hela inflationsdiskussionen.

Det har ju blivit så med begreppet inflation som engelsmännen säga om vädret, att alla tala om det, men ingen gör något åt det. Talet om inflationen begagnas för närvarande av var och en som vill hindra att något skall komma till stånd. Vi få dock icke glömma i denna inflationsdiskussion, att det här i landet för närvarande investeras mer än någonsin. Skola vi tala om bostadsbyggandet, som herr Wistrand också var inne på, bygges det ju säkerligen för närvarande mer bostäder än någonsin tidigare. En begränsning av investeringarna är utomordentligt nödvändig för att vi icke skola efterfråga mer arbetskraft och råmaterial än vad vi ha, vilket skulle betyda inflation. Men begränsningen måste naturligtvis göras ur ekonomiska och politiska synpunkter. Vi böra underlåta det som är minst nödvändigt. De förberedande arbetena redan denna sommar för en utbyggnad av Norrbottens järnverk, som kommer att säkra vår järnförsörjning fram emot 1950-talet, måste då självklart framstå såsom mycket väsentliga och viktiga ting. Det är emellertid, som sagt, en fråga som får bedömas med hänsyn till viktighetsgraden. Jag föreställer mig därvid, att det knappast blir fråga om en konkurrens mellan utbyggnaden av de mellansvenska järnverken och utbyggnaden av Norrbottens järnverk. Jag tror båda uppgifterna måste placeras i en hög prioritetssklass.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Trots att jag redan har talat ganska länge, kan jag inte underlåta att komma in på frågan om Norrbottens järnverks förluster, som ha berörts här vid ett par tillfällen i dag. Jag vill då först säga, att det är ett stort framsteg i debatten om Luleå järnverk, att talet om de stora subventioner, som järnverket skulle ha uppburit, så vitt jag förstår, har tystnat. Jag har åtminstone inte sett något anföras om dessa påstådda subventioner i de reservationer, som ha avgivits till utskottets utlåtande, och jag har heller inte hört talas om dem under debatten i dag. Däremot framhålles det fortfarande, att företaget har gått med stora förluster. Både herr Johan Bernhard Johansson och herr Wistrand voro inne på den saken. Herr Wistrand gjorde till och med det extrema påståendet, att den konsolidering av järnverket, som nu föreslagits, visar, hur befogad kritiken mot järnverket varit.

Det måste mot detta tal dock framhållas ett par fakta. För det första har järnverkets utbyggnad forcerats med hänsyn till krigsberedskapen. Därigenom ha en del byggnader måst utföras på vintern i stället för på sommaren. Även i andra hänseenden har man arbetat under svårigheter. För det andra vill jag påpeka, att den prispolitik, som statens organ ha fört mot Norrbottens järnverk har — och enligt min mening med rätta — varit hård. Det är mig bekant, att vid åtskilliga tillfällen har järnverket klagat över att priserna satts för låga i förhållande till produktionskostnaderna, varvid man haft så goda skäl för sina klagomål att ett privat företag med sannolikhet skulle ha vunnit rättelse. Från statsmakternas sida har man emellertid svarat, att med hänsyn till vikten att hålla nere priserna, har det, eftersom Norrbottens järnverk är ett statligt företag som tillkommit i beredskapssyfte, varför man så småningom i alla fall måste räkna med en konsolidering, icke funnits någon anledning till en omprövning av den prispolitik som har förts t. ex. från pris kontrollnämndens sida.

Vill man ställa saken på sin spets, kan man säga, att Norrbottens järnverk inte bara under mycket svåra förhållanden givit det svenska folkushållet åtskilligt mer än 100 000 ton tackjärn, utan även faktiskt subventionerat det svenska näringslivet med omkring 6,5 miljoner kronor — jag räknar då med utgångspunkt från de priser som nedsatts. Bortsett från att den avskrivning, som har föreslagits i propositionen och som godtagits även av reservanterna, kan vara direkt motiverad av de skäl, som jag redan har anført, är det en sund och riktig konsolidering.

Låt mig här göra en fråga utan att gå närmare in på saken: hur kommer det sig att vi alla äro så entusiastiska för och så starkt prisa enskilda företag, som skriva av och konsolidera, medan vi, så fort det är fråga om en sådan konsolidering i statliga företag, taga detta såsom ett tecken på att företaget har vanskötts?

Ja, herr talman, i motsats till några av talarna i dag menar jag, att den utredning, som har förelagts riksdagen och som jag var i tillfälle att följa åtskillig tid innan den lades fram som proposition, är en god grund att bygga på för ett riksdagsbeslut. Det är klart, att den inte är bestämd i detaljerna, men jag skulle vilja lägga den synpunkten på offentligt företagande — och det skulle förvåna mig mycket, om de förnämliga representanter för det enskilda företagandet, som vi ha särskilt i denna kammare, inte i grunden skulle ha samma inställning därvidlag — att riksdagen inte skall kräva en detaljmässig, statisk utformning av ett statligt företag, utan vara beredd att låta ansvaret i åtskillig grad övertagas av en styrelse på samma sätt som i det enskilda näringslivet. Man väljer ju bolagsformen just därför att man vill ge statligt företagande de nödvändiga förutsättningar för att vara ekonomiskt, att vara konkurrensdugligt och att vara affärsmässigt, vilka ligga i

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
att man inte är bunden i detalj av den beslutande församlingen. Det är klart att det måste läggas upp en förnuftig plan, det måste ges goda skäl för att investeringar skola göras, men när detta är gjort så böra detaljerna lämnas i styrelsens händer, liksom det ju även sker överallt i det privata näringslivet — där detta icke alltför mycket har förtorkats och byråkratiserats. I detta speciella fall är det desto nödvändigare att inte låsa fast allting i detalj, som vi leva i ett mycket dynamiskt skede av den ekonomiska utvecklingen, där det kommer att gälla för detta företag liksom för de enskilda företagen att anpassa sig efter de skiftande förhållandena. Vad det gäller är att lägga upp en plan i stora linjer samt att ha säkra grundvalar för ett omdöme att en skicklig styrelse och en skicklig ledning inom den planens ram skola kunna förverkliga ett företag, som blir bärkraftigt och i detta fall, som jag tror, mycket nyttigt för hela landets ekonomi.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till civilförsvaret;

nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget;

nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i aktiebolaget Ceaverken m. m.;

nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor; samt

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom.

Anmälades utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Turkiet träffad handelsöverenskommelse; samt

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 433, att utskottets hemställan i utlåtande nr 6 samt, i fråga om förslaget nr 434, att utskottets hemställan i utlåtande nr 7 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 447, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till folkbokföringsförordning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 472, angående utjämning av priserna på motorbränslen;

nr 473, angående kvalitetskontroll av vissa varor;
 nr 474, angående samhällets kontroll över landets malm- och mineraltillgångar; samt
 nr 475, angående det statliga inflytandet inom sockerindustrin.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.05 eftermiddagen.

In fidem
 G. H. Berggren.

Fredagen den 28 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 241 punkten I mom. a).

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag skall börja mitt anförande på den punkt, där herr handelsministern slutade sitt.

Handelsministern ansåg, att det var av stort värde när det gäller ett statligt företag, att det blir utsatt för kritikens strålkastarljus. Därigenom skulle många misstag och kanske även dumheter kunna undvikas. Det håller jag fullkomligt med om. Men värdet härav förringas ju i väsentlig grad, om man inte tar hänsyn till kritiken, och det tycker jag knappast att statsrådet Myrdal har gjort i den framlagda propositionen. Vi hörde ju att herr Myrdal menade, att kritiken egentligen var onödig. Han tycktes anse, att en sådan sak som järnverket skulle av riksdagen behandlas och betraktas ungefär såsom i ett enskilt företag, där styrelsen överlåter åt verkställande direktören att taga hand om utvecklingen. Så gör nog för det första inte en förnuftig styrelse, utan den vill säkert i ganska stor utsträckning ha reda på vad som göres, särskilt när viktigare beslut skola fattas i fråga om nya anläggningar. Men för det andra undrar jag också, om detta är tillämpligt på riksdagen. Jag undrar, om någon enda riksdagsman gillar tanken, att man utan vidare skall överlämna en viktig sak som denna i händerna på vederbörande statsråd. Det är väl inte i överensstämmelse med andan i vår konstitution.

Men det var ju inte om konstitutionella frågor vi skulle tala, utan om järnverket. Då vill jag säga, att jag är positivt inställd till utbyggnaden av detta järnverk. Jag går till och med så långt att jag säger, att jag är angelägen om att det skall bli utbyggt. Ty jag har redan från början haft klart för mig, att enbart ett tackjärnsverk i Luleå med hänsyn till den konkurrens, som i normala fall råder, icke skulle kunna hävda sig gent emot andra tillverkare, framför allt utländska.

Jag har heller ingenting emot att detta verk drives av staten. För det första tror jag inte, att ett enskilt företag av denna typ någonsin skulle kunna komma till stånd där uppe, och för det andra finner jag det alldeles riktigt, att staten utnyttjar sina naturtillgångar i Norrland.

Första kammarens protokoll 1946. Nr 29.

*Ang. aktie-
teknik i
Norrbottnens
järnverk
aktiebolag
m. m.
(Forts.)*

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Jag måste emellertid säga, att jag aldrig hade drömt om att man skulle gå så brådstörtat fram, som fallet blir om propositionens förslag bifalles. Det är ett program av jättelika mått som här har framlagts, och det är enligt min uppfattning så pass lösligt hopkommet, att jag ej förstår att det utan närmare granskning kunnat bli föremål för en kungl. proposition.

Statsrådet Myrdal säger nu, att han har granskat förslaget, och det är gott och väl. Jag är inte någon fackman på det tekniska område det här gäller, men vår bästa sakkunskap har framställt erinringar, så tungt vägande, att jag tycker att man redan ur teknisk synpunkt borde betänka sig både en och två gånger, innan man går att fatta beslut om utbyggande av Norrbottens järnverk efter de skisserade linjerna.

Herr handelsministern antydde, att det mest pregnanta avstyrkandet kommit från Jernkontoret och att detta är en intressesammanslutning, som kanske tagit hänsyn till befarad konkurrens för redan bestående järnverk. Jag undrar, om detta är riktigt — i varje fall synes det mig vara ett ganska billigt argument. Jag skulle tro, att vederbörande i en så ärevördig institution som Jernkontoret icke gärna vilja avge ett rent taktiskt utlåtande. Jag åhörde för övrigt i statsutskottet den föredragning, som ägde rum från Jernkontorets representanter, och jag måste säga, att därvid framlades rena sakskal, som så vitt jag förstår äro ovedersägliga.

Men för mig, som inte är tekniker utan egentligen affärsman, framstår såsom det nästan allra värsta, att den marknadsundersökning, som verkstälts, förefaller vara ytterligt knapphändig och mycket litet förtroendeingivande. Såsom varje företagare vet, är avsättningsmöjligheten för den färdiga varan en faktor, som man med yttersta omsorg bör beräkna. Handelsministern menar, att marknadsundersökningen är onödig; det är bara att bygga upp ett verk, så blir det väl alltid någon råd med vad man skall tillverka. Ett sådant resonemang kan jag icke godkänna, utan finner det i högsta grad lättvindigt.

Man tycks t. ex. hava räknat med att all import av järn skulle onödiggöras genom den föreslagna utbyggnaden av Norrbottens järnverk. Men jag frågar mig, hur detta skall gå till. Just nu, under konvulsionerna efter kriget då priserna på importerat järn ligga högt, skulle det kanske inte vara svårt att finna avsättning för tillverkningen, men längre fram, då sinnena lugnat sig och världsproduktionen åter kommit i normala gängor, lärers detta näppeligen fortfarande. I motsats till vad här från regeringsbanken hävdats tror jag för min del att järnverket, hur man än bär sig åt, inte på mycket lång tid kan bli driftsfärdigt — och därmed menar jag inte bara att verket är i gång, utan också att det kan producera en fullt godtagbar kvalitetsvara — och under den tiden, låt oss säga, att det tar tio år, det tror jag inte man behöver knappa in på, kan ju mycket ha hänt. Min tro är, att både valsjärn och tackjärn då komma att utbjudas till sådana priser, att det blir mycket svårt för Norrbottens järnverk att konkurrera. Jag kan inte tro, att till exempel Tysklands järnindustri i längden kan undertryckas, utan man kan vara fullständigt övertygad om att den återigen kommer i gång. Också andra länder komma säkert att vara angelägna om att finna avsättning för sitt produktionsöverskott. Jag vill erinra om att t. ex. priset på importerat tackjärn år 1939 var cirka 94 kronor, men ännu så sent som år 1936 blott omkring 60 kronor. Nu tror jag inte, att man ånyo kan komma ned så långt som till denna senare prisnivå, men man kan måhända komma bra nära den. Vi kunna nämligen inte räkna med en ständig högkonjunktur ute i världen. Ändå vågar järnverkets styrelse till och med räkna med export av såväl tackjärn som valsjärn från Norrbottens järnverk,

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

eftersom verket är tilltaget i sådant jätteformat, att den svenska marknaden inte ens med styrelsens högst optimistiska beräkningar är tillräcklig, om järnverket skall få avsättning för sina produkter. Jag anser det uteslutet att tänka på en export av tackjärn eller valsjärn från Sverige. Bara denna sak borde enligt min mening föranleda en revision av programmet.

Jag frågar alltså: varför skall man från början taga till järnverket i ett så gigantiskt format? Såsom jag förut sagt, anser jag att verket bör utbyggas, men man kunde ju börja i mera måttlig skala och pröva sig fram steg för steg. På det sättet skulle man till äventyrs kunna vinna klarhet om på vilka vägar man kan komma fram till ett gynnsamt resultat. Här finnas så många ovissa faktorer, att detta vore mer än väl motiverat. Jag tror helt enkelt inte, att styrelsen kan överblicka, vad man nu ger sig in på, och vi kunna förvisso vänta betydande bakslag. Men ju större järnverket göres, desto kraftigare bli också bakslagen.

Herr Heiding säger, att en storindustri inte kan utbyggas i etapper. Det har jag aldrig tidigare hört talas om. Här i Sverige finns ju rätt mycken storindustri, men mig veterligt ha alla dessa industrier vuxit upp så småningom, mången gång från en ringa början. Men de ha vuxit fram organiskt i takt med en av en skicklig ledning skapad efterfrågan och i smidig anpassning till denna. På den vägen bygger man upp stabila företag, men här förefaller det mig faktiskt som om man vill bygga på lösan sand.

Man har ännu inte riktigt fått fason på tillverkningen vid tackjärnsverket. Det tar ovillkorligen sin tid, innan driften vid ett sådant verk ger tillfredsställande resultat. Tackjärnet från Luleå har hittills inte varit av helt fullgod kvalitet. Jag kan för min del inte dela handelsministerns mening, att priset varit för lågt, eftersom kvaliteten inte varit den bästa. Jag har använt ganska mycket tackjärn från Luleå, men kvaliteten har varit sådan, att en onormalt hög kassation uppstått, och dessutom ha leveranserna innehållit mycket slaggblandat järn, och detta senare betyder, att man får betala samma pris för värdelös slagg som för järnet. På senaste tiden har verket emellertid levererat ett bättre järn, och jag vill livligt hoppas, att utvecklingen skall fortsätta i den riktningen.

Vad jag nu sagt styrker mig emellertid i min nyss uttalade mening, att man inte bör tro, att ett sådant här verk kan bli driftsfärdigt på rekordtid. Det måste alltid ta en viss tid, innan verket hunnit bli inkört. Man frågar sig faktiskt, om det är möjligt att, samtidigt som tackjärnsverket drives i vanlig ordning, ge sig in på ett så gigantiskt projekt som den nu föreslagna utbyggnaden med allt vad därtill hörer. Jag befarar, att man har tagit sig vatten över huvudet.

När jag först läste propositionen, kom jag verkligen att tänka på forna tiders konungar, som, när något otrevligt hade hänt inom landet och man fruktade för att undersåtarna skulle knorra, ställde till med ett krig för att avleda uppmärksamheten från missnöjet inom landet. Det synes mig som om detta är någonting liknande.

Såsom jag förut sagt, är det enligt min mening angeläget att verkligen få Norrbottens järnverk utbyggt, då det såsom enbart tackjärnsverk säkerligen aldrig kan bli räntabelt. Men vi skola inte bygga i blindo, utan noga se oss för, så att vi inte göra någonting, som vi få ångra.

Den av herrar Ohlin och Petersson avgivna reservationen är ju inne på samma tankegång som jag här sökt framlägga, men jag kan ändå inte godkänna denna reservation. Där anges nämligen en bestämd summa såsom lämplig, men man vet ju inte, om en utredning kommer till detta resultat; den angivna summan kan vara för låg eller för hög. Jag tror därför att den av herr J. B. Johansson

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
m. fl. framlagda reservationen är bättre. Där begär man en grundlig utredning. Mycken tid behöver säkerligen inte anslås för en sådan, utan den kan antagligen bli färdig redan till höstriksdagen i år. Och jag är optimistisk nog att tro, att om våra bästa och kunnigaste fackmän inom järnhantering och finansväsendet tillsammans med styrelsen för järnverket få tillfälle att allvarligt överväga och genomarbeta hela förslaget, så skall därur kunna komma ett mera pålitligt program, som kanske av oss alla kan godtagas. Då kan järnverket måhända få en struktur och en omfattning, som ge de bästa utsikterna till framgångsrik drift.

Statsrådet Myrdal menar, att avgörandet inte kan uppskjutas till höstriksdagen, därför att man är i färd med att köpa ett valsverk och det föreligger risk för prisstegring på detta. Det är möjligt, men det kan också vara så, att det blir billigare att betala några tusen kronor mer för valsverket och i gengäld få det infogat i ett verk med mera organisk struktur än att kanske nu köpa valsverket billigare och sätta in det i ett verk, om vars framtida öden man kan hysa de mest berättigade tvivel.

Underligt nog tycks denna sak ha blivit en politisk fråga, och om inte herr finansministern uppträder här i kammaren och inlägger sitt veto mot utskottets förslag, lär det väl komma att bli antaget trots våra allvarliga varningar. Då skulle jag emellertid vilja taga mig friheten att till herr handelsministern rikta den maningen, att han noga beaktar verkets organisation. Min tro är, att det knappast är lämpligt att i en hand lägga den tekniska ledningen av både det nu i gång varande järnverket och det gigantiska arbete, som den nya utbyggnaden kräver. Man riskerar då, att endera av dessa båda uppgifter blir efterlämnade, och detta vore förvisso för det hela högst olyckligt.

Herr talman! Då jag anser, att en grundlig översyn av det framlagda förslaget ur alla synpunkter är nödvändig, yrkar jag bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till handelsministerns anförande här på förmiddagen. Mot den allmänna argumentering för en fortsatt utbyggnad av Norrbottens järnverk, som däri fördes, har jag i sak inte så mycket att erinra.

Jag finner det nämligen på grund av de förhandenvarande omständigheterna ganska väl motiverat, att staten investerar betydande belopp för att förädla våra naturtillgångar uppe i de nordligaste delarna av landet, över vilka staten har samma dispositionsrätt som den enskilda industrien har över motsvarande naturtillgångar i andra delar av landet. Under sådana förhållanden anser jag det också ganska naturligt, om staten ikläder sig vissa risker när det gäller utbyggnaden av denna industri, risker som det enskilda näringslivet under andra omständigheter tar på grundval av kalkyler, som sannolikt kunna sägas vara mer noggrant utarbetade än de, vilka nu ligga till grund för förslaget om en utbyggnad av Norrbottens järnverk, men som i varje fall måste innesluta åtskilligt av riskmoment. Skall staten driva industriell verksamhet där uppe, förefaller det mig också riktigt att man bygger resonemanget på ett antagande, att man genom åtgärder från statens sida skall söka göra denna verksamhet så ekonomiskt bärig som den kan bli.

Jag vill således redan från början betona, att min inställning till tanken på en fortsatt utbyggnad av Norrbottens järnverk i sak är bestämt positiv. Jag finner det vara oriktigt att så som frågan hittills utvecklats sig bestrida önskvärdheten av att försöka öka den ekonomiska bärigheten hos järnverket, som måhända hittills inte varit så god men som med en fortsatt ökad produktion

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

möjligen kan visa sig starkare. Att investeringen inte är riskfri torde som sagt vara uppenbart, men då få väl statsmakterna lov att ta den risken.

Jag gjorde emellertid under handelsministerns anförande den reflexionen, att han, måhända i stil med sitt eget temperament, sysslade mycket med det önskvärda i det projekt, som här är framlagt, medan han däremot ägnade en relativt liten uppmärksamhet åt det möjliga i att *nu* realisera det. Han vidrörde med mycket lätt hand de ekonomiska betänkligheter och praktiska svårigheter, som i närvarande stund kunna yppa sig när det gäller fullföljandet av den stora planen i hela dess omfattning.

Det är tämligen uppenbart, att en utvidgning av järnindustrien i Norrbotten i nuvarande läge måste stöta på rätt betydande svårigheter. Här har från olika håll, vilkas sakkunskap i ämnet ingen av kammarens ledamöter torde vara benägen att bestrida, påpekats att möjligheterna att verkställa driftsekonomiska beräkningar för närvarande äro ganska begränsade och att det under sådana omständigheter förefaller naturligtast, att man hastar försiktigt när det gäller att företaga utbyggnaden av järnverket. Ur den synpunkten är det således mycket önskvärt att den stora utbyggnad, som nu sättes i fråga, inte på en gång ges en storleksordning, som man efter nyvunna erfarenheter måhända skulle ha önskat avsevärt mindre. De driftsekonomiska förhållandena tala i och för sig för att verksamheten utbygges i något långsammare takt än handelsministern i sin proposition föreslår. Jag hänvisar i det fallet till det resonemang, som föres i den av herrar Ohlin och Emil Petersson avgivna reservationen och som jag för min del finner vara mycket bärande.

Handelsministern kritiserade motionärernas allmänna inställning med bland annat en erinran om att den begränsade utbyggnad, som reservanterna föreslå, skulle leda till en begränsning exempelvis av möjligheterna att sälja tackjärn till det billigare pris, som man från början hade tänkt sig. Det är alldeles naturligt, att en begränsning av utbyggnadsprogrammet kommer att medföra en minskning även av järnverkets kapacitet; någonting annat vore ju inte tänkbart.

Handelsministern var också missnöjd med reservationen i det hänseendet, att den inte innehöll någonting om hur man skulle göra med de allmänna anläggningar och hjälpanläggningar, som ingå i planen och som i propositionen ha kostnadsberäknats till, jag vill minnas, 33 miljoner kronor. Handelsministern framhöll, att ingenting fanns angivet om huruvida utbyggnaden av bland annat transportmöjligheterna skulle ske med tanke på det stora verket eller om den skulle ske i begränsad omfattning. Det förefaller mig, som om den frågan skulle höra till dem som, därest man stannar för ett positivt beslut utan att dock acceptera propositionen i sin helhet, borde bli föremål för de fortsatta överväganden, som reservationen i olika sammanhang rekommenderar. Det får ju här bli ett ekonomiskt avvägande. Lönar det sig exempelvis att utbygga transportorganisationen för en större kapacitet på en gång, så får den saken övervägas. Befinnes det vara mera ekonomiskt riktigt att från början begränsa även den, så får väl den saken tagas under övervägande.

Jag skulle vilja påpeka att det i reservationen framhålles, att den skiss för utbyggnadsprogrammet, som där framlägges, ingalunda får betraktas såsom definitiv. Det kan hända, att avvikelser från den bli motiverade, beroende på den närmare utredning beträffande utbyggnadsprogrammet som under alla omständigheter måste verkställas. Det bärande i denna reservation är ju, att man med en bestämt positiv inställning till frågan om järnverkets fortsatta utbyggnad vill för dagen begränsa den till en storleksordning, som gör det lättare att nu överblicka konsekvenserna och som inte i onödan binder statsmakterna för framtiden. Ett av de allra starkaste skälen för en sådan inställning är så

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
vitt jag förstår de praktiska svårigheter, som yppa sig på grund av det läge vi för närvarande befinna oss i med materialbrist och knapphet på arbetskraft.

Handelsministerns argumentation gick till väsentlig del ut på att visa nödvändigheten av att åstadkomma en utbyggnad av själva basen för vår järnindustri, som skulle göra det möjligt att avsevärt öka produktionen av järn i landet och genom den inhemska industrien kunna tillgodose våra behov. Mot detta finns i och för sig ingenting att invända. Men om inte den utbyggnad, som det här är fråga om, kan åstadkommas utan att man riskerar att beröva den industri, som vi för närvarande ha, den arbetskraft som den mer än väl behöver men som den nu knappast är i besittning av, så medför ju denna utbyggnad inte någon ökning av produktionen, utan snarare en försening av den forcering, som man anser vara särdeles önskvärd.

Frågan om arbetsmarknadens problem har i detta sammanhang berörts i flera av de avgivna remissyttrandena. När man således från reservanternas sida anför detta såsom ett mycket starkt skäl mot en investering av de väldiga mått, som det här är fråga om, så tror jag man kan säga att reservanterna befinna sig i ganska gott sällskap. Jag skulle vilja påpeka, att till exempel norrlandskommittén, om vars intresse för de norrländska näringsfrågorna ju intet tvivel gärna kan råda, i sitt yttrande över förslaget påpekar, att den med hänsyn till svårigheten att erhålla fullgod, kunnig arbetskraft till det utvidgade järnverket finner det naturligt, att utbyggnaden inte sker i snabbare takt än att behovet av arbetskraft till huvudsaklig del kan fyllas genom rekrytering från den norrbottniska befolkningen, men att detta icke kan ske för närvarande och att möjligheten till att så skall kunna ske är beroende av en ganska tidsödande omskolning av arbetskraften. Dessa praktiska arbetsmarknadsproblem utgöra enligt min uppfattning ett mycket starkt skäl för tanken på en utbyggnad i ett något långsammare tempo än det, som handelsministern för sin del har föreslagit. De ogynnsamma återverkningar i fråga om tillgången på arbetskraft inte bara för dagen utan också för åtskilliga år framåt, som man kan befara, äro faktiskt så stora, att de mer än väl motivera den betänksamhet, som man hyser mot investeringsplanen i sin helhet.

Herr Wistrand har tidigare under debatten erinrat om de varningar, som finansministern utfärdat mot den enligt hans mening allt för starka lust till nyinvesteringar, som för närvarande finnes inom den svenska industrien. Det är dock att märka, att dessa investeringar avse anläggningar, som på ganska kort sikt skola vara ägnade att öka produktionsvolymen. Här är man däremot i färd med en investering av betydande mått, om vars möjligheter att under de närmaste åren medföra en motsvarande ökning av produktionsvolymen man känner sig ganska oviss. Därför borde det i detta avseende finnas ännu större skäl att varna mot en investering, som kan ha skadliga penningpolitiska verkningar.

Jag kommer således för min del, herr talman, till det resultatet, att man inte bör lägga hinder i vägen för en påbörjad utbyggnad av Norrbottens järnverk, men att denna utbyggnad bör ske i ett tempo, som gör det möjligt att under arbetets gång ta vara på de driftsekonomiska erfarenheter man kan vinna av driften vid detta järnverk och som icke medför risk att man försvårar för den industri, som redan finns på området, att upprätthålla och utvidga sin produktion. Det är syftet med den reservation, som har avgivits av herrar Ohlin och Emil Petersson.

Herr Ekströmer uttalade vissa sympatier för det resonemang, som föres i denna reservation. Han förklarade sig vara mycket positivt inställd till tanken på en fortsatt utbyggnad vid Norrbottens järnverk, men kunde icke ansluta sig till reservationen, emedan den vill anvisa en viss summa, tillräckligt stor

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
för att påbörja den utbyggnad i etapper, som reservanternas anse i och för sig synnerligen önskvärd. Jag förstår inte denna herr Ekströmers inställning. Har man den uppfattningen, att en utbyggnad av järnverket bör komma till stånd, förefaller det mig ganska ologiskt, att man har större sympatier för en reservation, som inte anvisar några pengar alls för ändamålet, än för en reservation, som anvisar ett begränsat men dock tillräckligt stort belopp för att möjliggöra ett omedelbart igångsättande av utbyggnaden i den begränsade omfattning som reservationen föreslår.

Handelsministern förklarade, att han av resonemanget i reservationen inte hade kunnat bli övertygad om att den begränsning av järnverkets utbyggnad, som reservanternas föreslår, skulle vara riktig och fördelaktig. Jag tror att jag i det avseendet kan säga, att hans anförande inte heller förebragte några skäl. som övertygade mig om att man inte med fördel skulle kunna stanna för den begränsning i utbyggnadsprogrammet som reservationen innebär.

Jag har, herr talman, den uppfattningen att om man här verkligen vill ådagalägga sin positiva inställning till den fortsatta utbyggnaden av den statliga industri, som startats i Norrbotten, men känner en viss betänksamhet mot att under de omständigheter, som vi för närvarande leva under, acceptera hela investeringsprogrammet till ett omedelbart avgörande, borde man mycket väl kunna samlas kring den positiva linje som herr Ohlins reservation innebär. För min del kommer jag att rösta för denna reservation, och jag skulle vilja rekommendera de ledamöter av kammaren, som dela uppfattningen att järnverket bör utbyggas men som äro betänksamma mot den alltför hastiga takt med vilken handelsministern vill företa utbyggnaden, att rösta för reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Ohlin och herr Petersson avgivna reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag begärde ordet när statsutskottets ärade ordförande herr J. B. Johansson i sitt anförande kom in på bostadsförhållandena i min hemstad Luleå. Han antydde att där existerade bostadsbrist, och han antydde även att det skulle finnas små utsikter att i Luleå åstadkomma en bostadsproduktion, som stod i proportion till den inflyttning av arbetare, som skulle bli en följd av den utvidgade driften vid järnverket.

I sanningens intresse måste jag erkänna, att det existerar en viss bostadsbrist i staden, men å andra sidan vill jag också till protokollet få antecknat, att det skett och sker alltså en mycket betydande bostadsproduktion i samhället. Bostadsbristen torde alltså vid det här laget vara betydligt mindre än under en gången period. Jag vill i detta sammanhang också fästa uppmärksamheten på att den utbyggnad, som det här är fråga om, beräknas dra en tid av tre, fyra år, och under den tiden bör bostadsfrågan kunna ordnas, åtminstone provisoriskt, för att tillgodose de behov, som komma att uppstå. Det är ju ett känt förhållande i vår tid, att det på sina håll produceras bostäder med en nästan amerikansk fart, en fart som vi inte varit vana vid tidigare. Det finns alltså möjligheter att åstadkomma åtminstone *provisoriska* anordningar på detta område. Som ett exempel härpå vill jag anföra att när jag för en tid sedan reste till Luleå, såg jag, när jag reste från Stockholm ena dagen, på ett ställe en del beståndsdelar, som skulle användas till uppförandet av ett hus. Grunden var lagd, och när jag kom tillbaka om några dagar stod huset, åtminstone utanskalet, färdigt. Detta hus var visserligen åstadkommet på det sättet, att man från en fabrik köpt färdiga beståndsdelar, som sedan monterades upp på platsen, men man hade ändå här åstadkommit början till en fullt tillfredsställande bostad. Det ser ut som om detta hus skulle

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
bli färdigt för inflyttning om bara några dagar. Det finns med andra ord möjligheter i våra dagar att på ett helt annat sätt än tidigare åtminstone provisoriskt häva en bostadsbrist.

Jag kan i detta sammanhang nämna, att Luleå stad tillsatt en särskild kommitté, bestående av duktiga och intresserade kommunalmän, som fått till uppgift att lösa bostadsfrågan, och jag vågar bestämt påstå, att staden kommer att sätta in all sin kraft för att söka åstadkomma ett bostadsbestånd av den storleksordningen, att man kan bereda bostäder åt alla dessa människor, som skulle komma till samhället till följd av en utvidgad drift vid järnverket. I varje fall kommer man att göra allt vad man kan i det avseendet.

Sedan vill jag med några ord beröra ett par saker som varit uppe till behandling. Här sitta alltså både i första kammaren och andra kammaren en mängd personer, som när det gäller frågor av denna art sakna teknisk sakkunskap, men kanske även finansiell och nationalekonomisk sakkunskap, men som trots detta måste ta ståndpunkt till frågorna. Vi kunna inte lägga ned våra röster och säga, att vi inte kunna rösta, eftersom vi inte äro tekniskt sakkunniga på området. Den enda utvägen synes mig i ett sådant fall vara, att man tar vara på och fäster avseende vid vad tekniskt, finansiellt och nationalekonomiskt sakkunniga människor ha att anföra i frågan, och i detta fall ligger det, efter vad jag kan förstå, bra till för oss i det avseendet. I styrelsen för Norrbottens järnverk, vilken framlagt förslaget om en utbyggnad av järnverket, sitta nämligen i första hand representanter med teknisk sakkunskap, och där finns även finansiell och nationalekonomisk sakkunskap. En på detta sätt sammansatt styrelse bör man ha anledning att tro på. Jag vill särskilt framhålla, att av dem, som representera den tekniska sakkunskapen, åtminstone tre inte på något sätt ha några *lokala* intressen i denna fråga. Ja, när man känner till deras bostadsorter, skulle man kunna tänka sig att de — om de hade en lokalpatriotisk inställning till frågan — kanske rent av skulle gå emot förslaget. När nu dessa tre tekniskt sakkunniga personer, som inte äro norrbottniskt hierade, förordat en utvidgning av driften vid järnverket, vågar jag påståendet, att detta på sakkunskap och opartiskhet grundade uttalande — avgivet ungefärligen som under ämbetsmannansvar — bör tillmätas den allra största betydelse.

Trots allt motstånd som mött idén om att förädla malmen i Norrbotten, måste man nog säga, att denna idé fötts med segerhuva. Idén går framåt. Jag har inte minst anledning att här i dag göra det konstaterandet. Jag framförde nämligen i en remissdebatt för många år sedan tanken, att vi i stället för att skicka en massa gråsten till Tyskland skulle övergå till att förädla malmen i Norrbotten. Vid det tillfället fick man ju inte en enda själ med sig — utom naturligtvis norrbottningarna — men i dag föreligger i alla fall ett utskottsutlåtande, som klart uttalar önskvärheten av en malmförädlingsverksamhet i vårt land. Detta utlåtande är visserligen inte enhälligt, men de reservationer, som äro avgivna, uttala — ehuru högerreservationen, det måste jag erkänna, är nog så ljum — synpunkter i samma riktning.

Nu tycker man på sina håll, att det går för fort enligt herr Myrdals förslag. Herr J. B. Johansson slutade sitt anförande med att i en emfatisk ton säga ungefär så här: kom i håg, mina herrar, att det är skattebetalarnas medel som ni handskas med. Ja, det är alldeles riktigt, och jag utgår ifrån att det inte finns någon enda medlem av denna kammare, som är låtsinnig med skattebetalarnas medel. Men jag tycker att herr J. B. Johansson borde ha tillagt, att det å andra sidan gäller att tillgodose ett stort nationalekonomiskt intresse, nämligen intresset av att i utlandet finna avsättning för en malm,

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

som förädlats inom landet av svenska arbetare. När man ställer dessa två saker mot varandra — å ena sidan skattebetalarnas medel och å andra sidan detta stora nationalekonomiska mål — tycker jag inte man känner sig så modfälld, om man väljer linjen att söka genom ökad och fortsatt förädling av malmen ge medborgarna i landet sysselsättning, arbete och inkomster.

Härmed ha vi emellertid kommit in på frågan om arbetskraftsproblemet. Det framhålles med skärpa, att vi ha brist på arbetskraft. Ja, det är naturligtvis riktigt, men trots allt äro förhållandena i detta avseende inte likadana i Norrbotten och övre Norrland som i andra delar av landet. På vissa håll i Norrland råder till och med en viss arbetslöshet. Jag kan nämna, att man i dagarna håller på att lägga ned en gruva i Norrbotten, vilket gör att en massa människor bli arbetslösa. Det vore då, tycker man, ganska naturligt att söka få över en del av dessa människor till denna nya verksamhet vid järnverket. Slutligen är ju nativiteten i Norrland större än i andra delar av landet. Man håller inte så mycket på *enbarnssystemet* där uppe, utan snarare på *viobarnssystemet* eller någonting i den stilen. Jag har med detta velat klargöra, att förutsättningarna inte äro desamma för Norrbotten som för stora delar av landet i övrigt, när det gäller arbetskraftsproblemet.

Den arbetslöshet, som på detta sätt uppstått, har också lett till att en stor del av den norrländska ungdomen ger sig i väg söderut. Många ha redan givit sig i väg och andra äro på väg. Vi norrbottningar tycka därför med skäl, att det vore rimligt, att åtgärder vidtoges för att ge försörjning åt dessa människor på den plats där de äro födda, så att de inte tvingas söderut. Det kanske är ett lokalegoistiskt färgat önskemål, men jag tror inte någon enda människa är så förtjust över att ungdomen — så snart man med kanske dryga kostnader avslutat dess uppfostran — strax tvingas att ge sig i väg till andra delar av landet.

Av dem som inte gå på utskottets linje har bland annat anförts, att man bör vänta och se hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Ja, det rådet har givits tidigare. Särskilt från norrbottenshåll har mycket tidigt argumenterats för att en malmförädlingsverksamhet i övre Norrland borde igångsättas. Men vi vunno inte något gehör, och frågan har uppskjutits gång efter annan — åtminstone frågan att utvidga malmförädlingen i Norrbotten, sedan denna slutligen blivit en verklighet. Nu visar det sig emellertid att vi, som den gången sade, att det vore lämpligt att snarast möjligt sätta i gång en dylik utökad verksamhet, höllo »på rätt häst», och att de som gingo mot oss höllo »på fel häst». Man kan nämligen utgå från att om denna malmförädling och hela den verksamhet, som det här är fråga om, hade satts i gång på ett tidigare stadium än nu blev fallet, skulle först och främst anläggningskostnaderna ha blivit betydligt billigare. Vidare hade denna verksamhet stått färdig att sättas in just vid det tillfälle, då det brakade ihop i Tyskland och man där upphörde med verksamheten att förädla vår malm. De som den gången trodde på möjligheterna att här i landet med ekonomisk vinning bedriva en malmförädlingsverksamhet gissade alltså rätt, under det att de, som höllo på denna »traskapatrullo»-synpunkt, att man skulle dröja och vänta och ytterligare utreda, gissade fel. Om vi tidigare satt i gång med denna verksamhet, hade vi vunnit mycket för hela nationen.

Nu upprepas detta påstående, att vi skola dröja, och det kommer från samma håll, där man förut manade oss att dröja och där man synbarligen höll »på fel häst». Nu uppmanas vi återigen att hålla »på fel häst». Den erfarenhet, som vi under tiden gjort, bör emellertid mana oss att inte göra samma fel en gång till som vi gjorde den gången, när vi dröjde med att sätta i gång med denna förädlingsverksamhet till en alltför sen tidpunkt.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Detta vara några synpunkter, som jag velat lägga på denna fråga. Jag kommer att med entusiasm och övertygelse rösta för utskottets förslag.

Herr Linderot: Herr talman! Jag vill anlägga några norrbottniska synpunkter på denna fråga. Jag hör till dem som i likhet med herr Hage och tillsammans med herr Hage för många år sedan framförde tanken på ett järnverk i Norrbotten i statlig regi. Jag arbetade i Luleå, när det lilla järnverket Karlsvik, som då fanns i staden, lades ned. Det aktualiserade omedelbart frågan om ett järnverk uppe i Norrbotten. I första hand tänkte man ju att det beprisade — och då ännu mera beprisade än för närvarande — fria näringslivet skulle komma och sätta i gång ett järnverk där uppe. Överhuvud taget var det en trängtan efter förädlingsindustrier. Men det fria näringslivet var inte så företagsamt den gången. Vi kände mest till det fria näringslivet i Norrbotten på så sätt, att det kom upp och drev rovdrift med naturrikedomar och plundrade skogar och på annat sätt skaffade sig kortfristiga men mycket djupa vinster i kappsäckarna, innan man for därifrån. Det var alltså under dessa förhållanden som jag arbetade i Norrbotten och icke minst vid dessa tillfällen kunde konstatera de brister i det fria näringslivet, som ju inte blivit mindre sedan dess, utan tvärtom större.

Det torde vara uppenbart, att de ekonomiskt förnuftiga gränserna för statlig förädlingsföretagsamhet i Norrbotten ännu på långt när icke äro uppnådda. Vi ha heller icke kommit till någon sådan farlig gräns, när det gäller Luleå, som vissa talare här tyckas ha föreställt sig. Det är icke enbart på järnhanteringsområde som de farhågor föreligga, som man här givit uttryck åt. Jag har en känsla av att motståndet på denna punkt, ehuru väl det inte precis är något järnhårt motstånd — det är kanske litet mjukare än taekjärnet — i själva verket är ett motstånd mot en framsynt och socialt betonad produktionsutveckling i Norrbotten, en utveckling av produktionslivet, som skulle vara till välsignelse inte bara för Norrbottens folk, utan som säkerligen skulle kunna vara till nytta för hela vårt folk. I äldre tider betraktades ju Norrbotten närmast som en koloni. Detta landskap behandlades i många avseenden såsom vi äro vana vid att större makter i världen behandla sina koloniala områden. I det hänseendet har mycket ändrats, men det finns ännu åtskilligt som skulle behöva ändras för att verkligen utplåna Norrbottens karaktär av koloni.

För att efter dessa allmänna synpunkter gå in konkret på den föreliggande frågan vill jag taga upp några av de argument som oppositionen har fört fram. De äro visserligen redan bemötta, icke minst av herr Myrdal, i vars anförande jag i största allmänhet skulle kunna instämma, men jag har ändå ett par små synpunkter att tillägga.

Det är tre av oppositionens argument som jag har noterat. Det första är frågan om den framtida marknaden. Jag skall därvid inte ge mig in på spörsmålet om den s. k. marknadsanalysen, vilket statsrådet Myrdal bland annat talade om, utan jag skall endast tänka på den allmänna möjligheten av en marknad, där den nu planerade järnproduktionen vid Luleå järnverk skulle kunna vinna avsättning. Finns det någon anledning att tvivla på en sådan marknad? Egentligen kan naturligtvis ingen säga med visshet, vilken marknad som står till buds om fem eller tio år för järnverkets produkter, ty om fem eller tio år kunna vi ju ha ett nytt krig, eller också kan någonting annat ha inträffat, som vi i dag omöjligen kunna förutse, men om vi försöka ställa ett perspektiv, som vi tycka är sannolikt med hänsyn till de fakta som vi nu kunna överblicka, måste vi förutsätta att när det ekonomiska livet i världen i övrigt så småningom normaliserats efter det andra världskriget, måste marknaden för järn bli allt större och större i praktiskt taget alla länder. Såvitt

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

man nu kan tilltro sig att begripa denna utveckling, kan jag knappast tänka mig, att man inte skulle få avsättning för tackjärn och valsjärn i en i dag kanske oanad grad. Vad planera vi inte att bygga? Vi planera ju en massa ting, utvidgningar på olika områden, och järn behövs allt mer och mer. Jag skulle därför med hänvisning till all sannolikhet vilja underkänna oppositionens farhågor för att vi skulle kunna komma att stå utan marknad för den ökade produktionen i Luleå järnverk.

Den andra frågan som oppositionen tagit upp är frågan om arbetskraften. Jag tycker det verkar litet långsökt att söka bedöma huruvida man skall gå med på denna utvidgning vid Luleå järnverk eller inte utifrån dagens arbetsmarknadssituation, men låt oss säga att det i alla fall är ett argument, då herr Wistrand eller någon annan hämtar fram sådana här demografiska synpunkter som att man tar bort folk från den mellansvenska järnhanteringen och därigenom skadar den och ställer till en massa sådant trassel. Jag tror inte detta argument kan tillmätas någon betydelse, ty det finns folk i Norrbotten — naturligtvis inte tiotusental som stå färdiga som duktiga järnverksarbetare, ty i vissa fall tarvas det ju en tämligen långvarig praktisk verksamhet vid ett järnbruk — men det är ju ganska många sysselsättningar vid ett sådant här järnverk, som ju uppenbarligen icke tarva någon längre skolning för att arbetskraften skall kunna betraktas som fullgod, och jag tvivlar inte på att man i huvudsak kommer att kunna fylla behovet av arbetskraft där uppe med folk från Norrbotten självt. Skulle man behöva hämta vissa dugliga utbildade järnbruksarbetare från mellersta Sverige, så kommer kanske ett och annat järnverk här nere att inte behöva någon arbetskraft, när det blir full kapacitet hos Luleå järnverk, och då kan det vara bra, att arbetarna ha någonstans att flytta. Jag vill alltså underkänna även det argumentet.

Vidare säger man att företaget inte skulle bli räntabelt. Det argumentet tycker jag också är ohållbart. Att det inte är räntabelt, kan man naturligtvis säga, men man skall väl tänka på hur många andra företag som fått lov att arbeta sig upp. Vad hade vi haft för industri i en del fall, om vi inte hade haft tullskydd? Man kan säga: »Det är ju en annan sak; det är ju konsumenterna i landet som få betala för att vi skola kunna arbeta upp en industri». Men i princip är det ju precis detsamma. Här investerar staten pengar för att arbeta upp ett mycket stort företag. I andra industrier har staten infört tullar så att konsumenterna få betala. Från politisk synpunkt tycker jag nästan det är bättre, att staten satsar pengar direkt än att staten skall gå en omväg och plundra konsumenterna för att arbeta upp en industri. Det behöver väl inte ges några exempel på riktigheten av vad jag här sagt. Principiellt kan man alltså inte förkasta förslaget med hänvisning till bristande räntabilitet. Om det tillåtes mig att tala i bildspråk uppifrån Norrbotten, skulle jag vilja säga, att jag ger inte så mycket som en piphals för hela argumentet om räntabiliteten, och jag hoppas att varken herr Wistrand eller någon annan betraktar det som en ohövlighet, ty det är inte avsett så, om jag säger att jag tror att oppositionen från några av herrarna, när det gäller räntabiliteten, icke grundar sig på rädsla för att det inte skall bli räntabelt i framtiden, utan på en rädsla för att det skall bli mycket räntabelt till förfång för andra intressen inom järnhanteringen i Sverige. Så ungefär tror jag att det ligger till med räntabiliteten.

Ja, jag tror att det med dessa kommentarer kan vara tillräckligt sagt från min sida. Jag hör inte heller till dem som tekniskt och fackmässigt behärska fältet, och jag ger mig därför givetvis inte in på någon fackmässig diskussion, men den politiska ekonomien brukar jag ju syssla med, och däri ingår järnhanteringen. Därför tillåter jag mig att ha en ganska utpräglad uppfatt-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
ning om det socialt och i längden ekonomiskt fördelaktiga i att man genomför denna mycket betydande utvidgning av järnverket i Luleå. Jag tycker att de argument som handelsministern här anförde i stort sett uttömt vad som är att säga. Jag skulle vilja uttala min tillfredsställelse över att statsrådet Myrdal smider medan järnet är varmt och genomför denna utvidgning nu när påtagligt behov föreligger och de politiska och ekonomiska möjligheterna också föreligga för en sådan utvidgning av järnverket i Luleå.

Jag har med dessa kommentarer till diskussionen velat i likhet med herr Hage som gammal förkämpe för ett järnverk i Luleå med entusiasm ansluta mig till utskottets förslag.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag beklagar att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet inte är här, då det egentligen var en del punkter i hans anförande som jag ville belysa. Herr statsrådet visade sig här som nationalekonom från en helt ny sida. Han har framlagt en proposition, som till mycket väsentlig grad, jag skulle vilja säga helt och hållet, är baserad på prognoser som han har gjort efter undersökningar som utförts av honom och hans generalstab. Men när det påvisas att det finns allvariga luckor i hans prognoser, då säger han att undersökningar äro absolut likgiltiga, ty man kan ingenting veta om framtiden. När det påvisas, att det inte finns några närmare marknadsanalyser gjorda, fränkänner han marknadsanalyser varje som helst värde. Nu är det väl emellertid så att sanningen ligger någonstans mitt emellan. Man kan naturligtvis inte göra en marknadsanalys och följa den doktrinärt och dogmatiskt, däri måste man helt säkert ge handelsministern rätt. Men därifrån är steget mycket långt till att överhuvud taget icke ha gjort klart för sig var en produktion — särskilt en produktion av den omfattning som här ifrågasättes, som motsvarar mer än en tredjedel av hittillsvarande produktion av valsjärn här i landet — överhuvud taget skall avsättas, hur den skall avsättas och i vilka former. Jag måste verkligen säga, att trots allt som har sagts skulle det inte vara möjligt att intressera något enskilt kapital att satsa på en tillverkning, rörande vars avsättningsmöjligheter icke ens tillnärmelsevis föreligga klara besked.

Herr statsrådet har vidare förklarat, att kalkylerna äro försiktiga. Däröf kan jag inte yttra mig. Kalkylerna ha ju varit hemliga, och jag har inte något begär att få se dem. Jag vet dock, att sakkunniga, som beretts tillfälle taga del av dem, icke anse dem vara försiktiga.

Herr statsrådet har också sagt, att det är fullkomligt otänkbart att göra en kalkyl om den framtida prisutvecklingen. Detta vill jag gärna medgiva. Det är alldeles naturligt, att man inte kan göra det. Men man kan lika litet handla utan att på något sätt ta hänsyn till en eventuellt ogynnsam framtida prisutveckling. I det fallet föreligger nu ett sådant läge, att man svårigen kan finna någon tidpunkt för utvidgning och igångsättande av ett nytt företag, då framtiden just beträffande prisutvecklingen är så ogenomskinlig som den är för närvarande.

Handelsministern har vidare förklarat, att nu måste man fatta ett beslut, ty om man uppskjuter beslutet för en viss tid, fördröjes saken längre tid än den som uppskovet avser. Det kan ju hända att detta är sant, men jag skulle ändå vilja tillråda uppskovet. Handelsministern utgår t. ex. ifrån att det icke kommer att finnas någon tysk järnproduktion att tala om i framtiden. Vad vet handelsministern om det? Är det så absolut säkert, att de naturliga betingelserna för en stor järnindustri i Tyskland icke skola få utnyttjas i framtiden? Jag föreställer mig, att även det tyska folket måste på ett eller annat sätt försörjas, och då kan man svårigen gå förbi järnindustrien. Jag vet inte heller om

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
handelsministern tagit hänsyn till de svårigheter som otvivelaktigt finnas både här i landet och även i utlandet att få leveransmöjligheter för hela det maskineri och allt annat som måste framskapas för att bygga upp detta nya järnverk. Jag vet endast, som man sett i tidningarna, att det förberedes ett handelsavtal med Ryssland, som kommer att ställa mycket stora anspråk på den svenska järn- och maskininindustrien i fråga om leveranser och helt säkert kommer att anstränga den till det yttersta. Detta kommer att ytterligare öka svårigheterna att framskaffa det nödiga maskineriet för en anläggning i Norrbotten.

Herr statsrådet uttalade vidare sin glädje över att här kunna få vara med om att ett nytt verk kom till under en stark offentlig kritik. Ja, tas det hänsyn till kritiken, så är det ju mycket lyckligt, och jag skall inte begära för mycket i den vägen, men om statsrådet har denna starka benägenhet för den offentliga kritiken, som han har tillkännagivit i dag, då hoppas jag att statsrådet också medverkar till att den begäran som riksdagen en gång har framställt till Kungl. Maj:t men som hittills inte föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, nämligen att även de statliga bolagen skulle kunna bli föremål för granskning av statens sakrevision och självfallet även av riksdagens revisorer, mycket snart blir uppfylld. Ingenting skulle mer ge allmänheten förtroende för de statliga företagen än om det funnes en möjlighet att just genom riksdagens och statens egna organ kunna få en vederhäftig och klarläggande utredning över hur dessa företag skötas. Som bekant föreligger för närvarande inte den möjligheten.

Jag ber att alldeles särskilt få taga fasta på detta statsrådets uttalande, ty menar han något med det, måste han också varmt och ivrigt gå in för att dessa riksdagens önskemål med det snaraste bli tillgodosedda.

Statsrådet Myrdal frågade vidare vad jag menade med att dra upp den norska kalkylen för ett järnverk. Den gick ju som bekant ut på att medan man där ansåg 200 miljoner norska kronor vara en riktig kalkyl för ett verk med en tillverkning av 200 000 ton valsjärn, skulle man här för ett verk med ungefär 50 procent större omfattning nöja sig med ungefär samma summa — 175 miljoner kronor i svenskt mynt. Han frågade om jag ansåg att de norska kalkylerna voro riktigare än de svenska. Jag har naturligtvis ännu mindre varit i tillfälle att granska de norska kalkylerna än de svenska, men så mycket anser jag dock siffrorna visa, att man i det norska fallet räknat försiktigare och med större säkerhetsmarginal än i det svenska.

Slutligen uttalade statsrådet Myrdal den uppfattningen, att vad som här be-tecknas såsom en nedskrivning av aktiekapitalet är ingenting annat än vad man inom det enskilda näringslivet betraktar som konsolidering och som allmänt anses vara mycket fördelaktigt och eftersträfvansvärt. Nu måste jag säga, att jag har aldrig hört något företag prisas för att det har nödgats på en gång avskrika ungefär halva aktiekapitalet; det har alltid ansetts vara ett underbetyg åt företaget och dess drift. Det är något helt annat, när man av intjänade inkomster har kunnat göra nedskrivningar och därigenom konsolidera företagens balans, men det är ju det man inte gjort här. Man har inte gjort några avskrivningar på anläggningarna på hela tiden, vilket ju ett normalt drivet företag känner sig skyldigt sig självt att göra, men trots detta nödgas detta företag att efter några års drift nedskrika ungefär hälften av aktiekapitalet. Det är ju ett betyg så gott som något annat på den omsikt, med vilken Norrbottens järnverk hittills varit planerat.

Herr statsrådet sade slutligen, att om ett enskilt konsortium hade kommit och byggt Norrbottens järnverk på samma sätt som här har gjorts, hade det ansetts vara mycket lovvärt; det hade varit ett bevis på det enskilda näringslivets dådkraft. Ja, jag vill inte bestrida att så skulle ha varit fallet, men kanske beror

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
det på att allmänheten då hade haft en instinktiv känsla av att en planläggning från det enskilda näringslivets sida, där det verkligen gäller insatser i pengar från dem som besluta insatsen, varit baserad på ekonomiskt säkrare grund. Det tror jag man inte kan vara tveksam om.

Till slut vill jag säga, att herr statsrådet avslöjade sig, rent ut sagt, i en passus, där han talade om att naturligtvis är det mycket antagligt, att uppförandet av Norrbottens järnverk medför, att en del mellansvenska järnverk gå under i konkurrensen. Ja, där ha vi just det som man kan ha anledning att frukta. Han sade: »Den nuvarande marknaden får inte bli ett reservat för de mellansvenska järnverken; det skall konkurreras på samma sätt som det konkurreras överhuvud taget med ett enskilt företag.»

Vad betyder detta? Det betyder att de enskilda företagen här få vara med om att med sina egna skatter och deras anställda och arbetare med sina skatter uppföra Norrbottens järnverk, och de skola göra detta i syfte att sedermera kanske bli utkonkurrerade just av detta företag. Skall detta vara meningen med den nya och planmässiga ekonomiska politiken? Jag frågar det.

De anställda vid de mellansvenska järnverken böra hålla i minnet de konsekvenser av uppförandet av Norrbottens järnverk, som handelsministern själv i denna dags debatt har frammanat.

Herr Nordenson: Herr talman! Statsrådet Myrdal framhöll, att diskussionen egentligen rörde sig om två problem: dels om lämpligheten av att framföra detta förslag i riksdagens elfte timme, dels om de rent företagsekonomiska synpunkterna på järnverkets utvidgning. Diskussionen har därvid framför allt rört sig om möjligheten att avsätta produkterna inom och utom landet och huruvida man kunde vänta sig att företaget skulle bli räntabelt. Statsrådet har, som det framhållits här, försökt att helt tillbakavisa den sakliga kritik som kommit fram från näringsorganisationerna, men när man åhört detta försök, har man ju inte kunnat undgå att finna, att herr statsrådet liksom herr Linderot egentligen baserat sina yttranden och sitt underkännande av exempelvis Jernkontorets argumentering på sin egen livliga övertygelse om att det skulle gå bra och på sin entusiasm för saken. Något annat har egentligen inte presterats från det hållet. Men om man nu från entusiasternas sida inte vill ta någon hänsyn till de framkomna argumenten, därför att man dels underkänner dem, dels säger att det bara är konkurrenter, som komma med sina snäva synpunkter, får man inte glömma, att även de officiella institutionerna haft mycket allvarliga anmärkningar att göra. Jag erinrar om de reservationer som kommit från riksbanksfullmäktige, riksgäldsfullmäktige, statskontoret, industrikommisionen och kommerskollegium, som alla framfört olika betänkligheter mot den snabba frammarschen här.

Vad herr Myrdal, såvitt jag förstår, här särskilt bemödat sig att visa är att utvecklingen på järnmarknaden skulle vara sådan, att det kommer att finnas utrymme för detta järnverk, när det år 1950 väntas stå färdigt. Han tycks då utgå från som ett axiom, att vi vid den tiden helt och hållet själva böra täcka vårt behov av järn. För detta har han egentligen inte givit någon motivering, och där skulle jag vilja sätta in min alldeles bestämda reservation. Först och främst ha vi inte anledning tro, att förhållandena 1950 skola vara sådana, att vi äro hänvisade enbart till vad vi själva kunna producera. All sannolikhet föreligger väl ändå för att näringslivet och handelsutbytet skola komma i gång på olika håll i världen. Den förhoppningen har herr Myrdal mer än någon annan givit uttryck åt. I så fall kommer det väl sannolikt att finnas järn att köpa på marknaden utifrån. Jag vill gå ett steg längre och ifrågasätta, om det är ett verkligt intresse för Sverige att komma i detta läge, att vi äro full-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

komligt självförsörjande med järn. Det har nyss framhållits här, att det finns vissa sorter av järn som kunna produceras billigare i de stora produktionsenheter utomlands, beträffande vilka vi sannolikt aldrig kunna komma att bli riktigt konkurrenskraftiga och där det följaktligen är en fördel att importera den kvantitet vi behöva. Detta behov har av Jernkontoret beräknats till något över 200 000 ton. Är det då verkligen ett intresse för oss att bli helt självförsörjande på detta område?

Därmed kommer jag över till en annan sak, som har framhållits av herr Wistrand men som i övrigt enligt min mening har blivit alldeles för litet belyst i denna diskussion, nämligen vår allmänt finansiella politik och dess sammanhang med detta problem. Under diskussionen om vår fortsatta penningpolitik har det från regeringsbanken mycket starkt understrukits både av herr Myrdal och kanske ännu mer av statsrådet Wigforss, att det ligger ett hot mot vårt penningvärde i de mycket stora investeringarna och i den omfattande export som nu pågår, utan att vi kunna täcka den med en motsvarande import. Här äro två stora hotande moment, och det har ju också klart sagts ifrån från regeringsbanken, att detta föranleder oss att vidtaga mycket bestämda motåtgärder. Det har framhållits, att det blivit ännu mera nödvändigt med en investeringsövervakning i begränsande syfte. Man måste se till att icke byggnadsverksamheten och anläggningsverksamheten svälla ut alltför mycket, och vi ha därför att vänta en skärpt investeringskontroll. Detta innebär att man måste fråga sig, om det är rimligt att vi gå in för denna mycket forcerade investering från statsmakternas sida. Jag vill erinra om att det under de senare åren har starkt understrukits, att vi borde verka för möjligheterna att uppnå en full sysselsättning. I detta program ingår bl. a., att vi skola åstadkomma en utjämning av konjunkturerna. För den skull har man tänkt sig, att vi skola sätta in statliga företag under en lågkonjunktur för att kunna sysselsätta friställd arbetskraft. Men en sådan utjämningspolitik måste ju också med nödvändighet under en högkonjunktur innebära, att man från statsmakternas sida vidtager den motsatta åtgärden, nämligen att dämpa investeringarna, och då måste staten också se till, att den föregår med gott exempel och att den inte forcerar sina egna investeringar utan tvärtom skjuter dem i bakgrunden. Detta, menar jag, borde även vara fallet här; vi borde se till att under denna konjunktur undvika att forcera statliga investeringar. Redan ur den synpunkten finns det all anledning att här gå försiktigt fram.

Gå vi sedan över till frågan om exportens återverkan, måste vi säga oss, att eftersom problemet är att vi exportera på kredit och inte få motsvarande varor in i landet, är det faktiskt önskvärt att vi ha kvar vissa importmöjligheter. Jag vill därför ifrågasätta, om det icke är för vår allmänna ekonomiska utveckling en fördel, om vi befinna oss i det läget att vi ha ett visst behov av handelsjärn, att vi i framtiden kunna ta in detta och därmed åstadkomma en motvikt mot vår export och få en förbättrad balans i vår utrikeshandel. Jag tror att problemet ligger så, att det snarare är en fördel att *icke* ovillkorligen forcera fram en sådan situation att vi låt oss säga år 1950 skulle vara helt självförsörjande i fråga om järn.

Enligt min mening pekar sålunda den allmänt-ekonomiska situationen alldeles bestämt i den riktning, att det finns anledning att på detta område gå fram med stor försiktighet och att det mål, som statsrådet Myrdal har skjutit i förgrunden såsom argument, nämligen att vi ovillkorligen skulle vara självförsörjande år 1950, inte är något önskvärt mål för vår ekonomiska politik.

Om jag då från dessa utgångspunkter ser på den nuvarande situationen beträffande Norrbottens järnverk, skulle jag vilja stryka under, att det finns all anledning att icke här forcera. Från deras sida, som äro förespråkare för järn-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
verket, har gjorts gällande, att när man från näringslivets håll är tveksam om denna investering och dess fullföljande i så snabb takt, skulle det bottna i en ovilja mot att göra någonting för Norrland. Jag vill då understryka, att vid alla de tillfällen, då denna fråga varit uppe, har man från oppositionens sida dels deklarerat sin vilja att något positivt göres med tanke på angelägenheten av att denna landsända hjälpes och dels principiellt sagt ifrån, att man är med om att ett järnverk här kommer till stånd, men att man också önskar att detta järnverk skall utveckla sig på ett sådant sätt, att det verkligen finns garanti för att det inte på grund av forcering kommer i ett sådant läge, att det inte skulle bli räntabelt, utan att det i stället får växa fram på ett mera organiskt och naturligt sätt.

Jag vill här i anslutning till hela det finansiella betraktelsesätt, som jag här har anlagt, ifrågasätta, om det verkligen är ett norrlandsintresse att denna utbyggnad sker med en sådan utomordentlig forcering som det nu framlagda programmet innebär. Detta innebär nämligen bl. a., att man skulle inom en mycket kort tid behöva en arbetarstam där uppe utöver den nuvarande på omkring ett par tusen personer. Det har därvidlag lämnats oemotsagt, att följden därav sannolikt blir, att man måste ta folk från annat håll för att kunna få kompetent arbetskraft. Man frågar sig då: är det verkligen ett intresse för denna norrländska bygd att utvecklingen blir sådan?

Jag vill också ifrågasätta, om inte här kommer att tvingas fram en ytterligare forcerad utveckling av den ort, där detta järnverk är förlagt. Vi veta nu, att man måste räkna med att den ökning av folkmängden i orten, som blir en följd av denna anhopning av arbetare, blir ganska väsentlig. Folkökningen är ju ganska stark i denna landsända, och jag tror inte man överdriver, om man säger, att den totala folkmängd, som skulle komma att samlas där med anledning av att dessa 2 000 arbetare komma dit, kommer att uppgå till 8 000 à 10 000 personer. Jag är inte så alldeles säker på att den orten och landsändan äro så betjänta av att denna utveckling forceras så starkt, som följden skulle bli, om järnverket utbyggdes på detta sätt, så fort det låter sig göra. Det skulle betyda en ökning av befolkningen i Luleå stad med ungefär 60 procent, vilket ju måst ställa oerhört stora krav på samhället, eftersom exempelvis enbart bostadsförsörjningen med anledning därav skulle kräva stora kapitalinsatser.

I propositionen har man inte räknat med mer än ett par miljoner från statsmakternas sida som bidrag till bostadsproblemets lösande. Jag vill då erinra om att industrikommissionen för sin del anser, att det sannolikt måste räknas med en investering för detta bostadsproblems lösande av över 30 miljoner kronor. Det blir alltså en ytterligare investering, och det är ganska tveklaktigt, om detta är en lycklig lösning.

Jag har en mycket stark känsla av att det på alla håll i de sydligare landsändarna finns en god vilja att göra någonting för Norrland och även att fullfölja detta projekt med Norrbottens järnverk, men enligt min mening bör detta icke ske i hastigare takt, än att man verkligen respekterar de allmänt ekonomiska synpunkter, som här i riksdagen så starkt ha understrukits, icke minst från regeringsbanken. Utbyggnaden bör genomföras i sådan takt, att det verkligen blir en gynnsam och inte alltför forcerad utveckling för de samhällen, som härav beröras. För min del tror jag, att det på lång sikt är lyckligare för lösningen av de norrländska problemen än vad norrlandsentusiasterna förklarligt nog själva drömma om, när de i tankarna se detta järnverk skjuta upp med amerikansk fart.

Jag tror att det sålunda finns mycket starka skäl för de betänkligheter, som ha kommit till uttryck i de båda reservationerna, och jag vill understryka, att ingen av dem har sin grund i någon ovillighet att göra någonting för Norr-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

land, men däremot i en önskan att göra detta på ett för landsändan på lång sikt gynnsammare sätt, och där är därför som jag för min del vill gå på reservationslinjen. Jag tillåter mig att yrka bifall till den av herr J. B. Johanson avgivna reservationen.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Det finns ett fundamentalt drag i Norrbottens näringsliv, som gör att denna landsända har en alldeles unik särställning i riket. Kort och gott skulle man kunna uttrycka läget på det sättet, att denna landsända i väsentliga stycken är socialiserad. Jag menar i detta fall med socialiserad, att staten äger nyckelpositionerna. Ungefär hälften av länets areal äges av kronan, staten äger omkring 60 procent av skogstillgångarna, staten äger halva LKAB, och staten äger dessutom 95 procent av vattenfallen i Norrbotten. Dessa vattenfall anses motsvara ungefär tredjedelen av den utnyttjningsbara kraften i rikets samtliga vattenfall.

Om man besinnar dessa fakta, är det alldeles uppenbart, att det är ett fullkomligt felaktigt tal man för, då man frågar: »Varför kan inte den privata företagsamheten ta hand om Norrbottens näringsliv?» Här hörde vi nu senast herr Linderot komma med det alltför ofta hörda talet, att Norrbotten liksom övre Norrland överhuvud taget hade varit ett rovriddarnas speciella paradiset, där de skurit guld med täljknivar och sedan försvunnit söderut med sina rikedomar. Ifall man har klart för sig, att varje sådan industriell verksamhet på träets och malmens område, som är av någon större betydelse, förutsätter tryggad tillgång, helst i form av äganderätt, till råvaror och elektrisk energi, ifall man har detta klart för sig och även vet, att denna förutsättning inte har förelegat och inte heller föreligger för den enskilda företagsamheten i Norrbotten, är det ganska förklarligt, att denna enskilda företagsamhet gjort åtskilliga misslyckade försök i övre Norrland. Man kommer där icke ifrån det faktum, att den privata företagsamheten inte har haft och fortfarande inte har samma förutsättningar där som annorstädes i landet.

Om man godtar detta resonemang, har man två vägar att välja mellan, såvida man inte vill sitta med armarna i kors utan att göra något för denna landsända. Den har visserligen deltagit i den allmänna välståndshöjningen men uppvisar ändå den största fattigdomen i landet. Antingen skall man låta den enskilda företagsamheten få samma förutsättningar i Norrbotten som i andra delar av landet genom att staten överlåter de nyckelpositioner, som äro nödvändiga för en framgångsrik enskild företagsamhet. Men den möjligheten ligger utom linjen för praktisk politik. Eller också måste staten själva ta hand om en väsentlig del av företagsamheten. På grund av de äganderättsförhållanden, som finnas i Norrbotten, måste jag, trots att jag är borgerlig, alltså anlägga ett statskapitalistiskt resonemang. Det är med sorg i hjärtat jag gör det, och jag önskar, att inte andra landsdelar skola drabbas av samma fördömelse. Men när det är som det är med äganderättsförhållandena i Norrbotten, måste staten ta konsekvenserna därav och uppträda såsom egen företagare, inte därför att staten är en idealisk företagare utan därför att staten äger naturtillgångarna och därför att ingen annan *kan* göra det. Det är denna fundamentala synpunkt, som man aldrig kan komma ifrån, då det gäller Norrbottens näringsliv.

De betänkligheter, som en hel del herrar här ha utvecklat, tar jag i allra högsta grad allvarligt. Jag måste såsom norrbottning ta dessa betänkligheter allvarligare än andra. Skulle det hela spricka, är det inte bara järnverket som går förlorat, och inte bara Luleå stad som kommer att få mycket stora svårigheter, utan det kommer att bli ytterligare ökade svårigheter att förmå statsmakterna att uppfylla de förpliktelser, som deras innehav av Norrbottens na-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
turrikedomar medför. Av det skälet måste jag vara särskilt lyhörd för dessa betänkligheter.

När herr J. B. Johansson, vilken som få sydsvenskar kan övre Norrlands ekonomiska frågor, här har deklarerat, att han är positivt inställd till frågan om Norrbottens industriella expansion, så är det utan all tvekan mycket allvarligt och uppriktigt menat, och handelsministern inkasserade ju också i erkännansamma ordalag herr Johanssons positiva inställning. När också herr Ekströmer, fastän med delvis annan motivering, sade sig anse, att järnverket från början var så konstruerat, att fortsättning måste följa, ligger också däri en positiv vilja till fortsatt utveckling. Jag är alltså villig erkänna, att reservanternas av olika schatteringar i detta avseende inte kunna sägas icke vilja någonting, utan man vill bida och se.

Hur skall jag då reagera inför förslaget om ett omedelbart beslut? Jag får liksom herr Hage söka mig en auktoritet. Jag tillhör inte dem, som betrakta handelsministern såsom en auktoritet på detta område. På grund av deras praktiska erfarenhet sätter jag något större värde på uttalandena från styrelsens ledamöter. Det kan ju hända, att även de ha räknat fel, och det kan hända att inte tidsschemat kan följas, då det gäller utbyggnaden. Sannolikt komma inte heller pengarna att räcka. Jag tror, att det varit klokt av utskottet att tillstyrka herr Lövgrens motion om en annan relation mellan aktiekapital och upplånat kapital i detta företag. Jag räknar med att riksdagen kommer att få satsa mera pengar, och jag räknar med möjligheten att programmet delvis får göras om, kompletteras och eventuellt utbyggas ännu mer. Men när jag för min del ansluter mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt och röstar för bifall till propositionen, gör jag det inte därför att jag på något sätt vill nonchalera de betänkligheter, som på mångahanda sätt ha kommit till uttryck. Men jag resonerar som så, att även om planerna möjligen få lov att revideras, även om kalkylerna inte stå sig och tidsschemat inte håller, så är detta dock sådant som kan rättas till. Det kan rättas till efter hand under byggnadstiden. Det har ju sagts i olika sammanhang, att kompletterande utredningar äro behövliga på ett flertal punkter.

Jag vet som sagt, att den enda, som i nuvarande läge kan göra någonting för att åstadkomma en industriell expansion i Norrbotten, är staten. Det ena året har gått efter det andra, och befolkningen där uppe är fortfarande den fattigaste i landet. Vi måste skicka våra bästa pojkar att söka plats annorstädes i landet — jag missunnar inte andra delar av landet att få dem, men jag tänker på vilken åderlåtning det innebär för det egna länet, att de på detta sätt försvinna därifrån och offra sina bästa krafter inom andra delar av landet. Då jag förstår, att det är högeligen på tiden att något blir gjort med hänsyn till Norrbottens ekonomiska framtid, kan jag inte vara med om ett ytterligare dröjsmål; och i förhoppning att de fel, som möjligen kunna visa sig föreligga i beräkningarna, skola rättas till vid de nyssnämnda kompletterande utredningarna, anser jag mig med gott samvete böra rösta för utskottets förslag.

Herr Heiding: Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av herr Wistrands anförande. Han ansåg, att jag hade uttryckt mig i svävande ordalag, och det förstår jag visst att han tycker, eftersom jag inte är på samma linje som han själv.

Jag var inte i tillfälle att höra herr Wistrands anförande i fortsättningen, men jag kan ju förstå, att herr Wistrand talade i mycket manliga och rakryggade ordalag och på ett mycket övertygande sätt. Men han tycks i alla fall inte ha kunnat övertyga sin partikamrat, som nu senast uppträdde här

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

i kammaren. Jag gläder mig mycket åt herr Berghs uttalanden och instämmer med honom. Han hade en syn på denna sak som överensstämmer med min, och jag anser att man bör hjälpa till för att något skall kunna göras för Norrbottens befolkning.

Jag gick för min del i mitt förra anförande inte in på detaljfrågorna, ty jag erkänner, herr Wistrand, att jag inte är fullt kompetent att göra det. Men jag fäster mig mycket vid vad både länsstyrelsen i Norrbottens län och norrlandsutredningen ha sagt, ävensom vid vad som sagts i de andra yttrandena. Visserligen har det också förekommit en del tveksamma uttalanden, däri framhållits, att man skall vänta och se och utreda frågan ytterligare, men i stort sett visa yttrandena en positiv inställning.

Senare skulle, efter vad jag hört, herr Wistrand ha sagt, att jag trodde alltför mycket på den nuvarande styrelsen. Ja, jag har stort förtroende för styrelsen, herr Wistrand, men jag fordrar inte alls, att herr Wistrand skall tro på den nuvarande styrelsen, ty jag har inte märkt, att herr Wistrand någon gång har velat gå med på att bevilja anslag till Norrbottens järnverk, utan han har varje gång den frågan varit uppe ställt sig avvisande. Om det nu hade varit så, att detta stora järnverk skulle ha förlagts hit till Stockholms stad, skulle jag nästan tro att man hade haft att vänta mera förståelse från herr Wistrands sida. Jag vill för min del inte vara med om att driva en sådan politik — det kallade man förr i världen sockenpolitik. Jag vill för min del vara med om att hjälpa Norrland och den norrländska befolkningen i detta fall. Det är väl ingen anledning att låta folk uppe i Norrland flytta därifrån och nedåt södra Sverige, om man kan skaffa dem arbete där uppe.

Det är således en egendomlig syn som herr Wistrand har på denna fråga och alltid har haft varje gång vi här ha diskuterat den.

Jag skall därefter be att få säga några ord till herr Elon Andersson. Han framhöll, att han hade en positiv inställning till frågan om utbyggnaden. Han betonade detta flera gånger och talade för herr Ohlins reservation — han glömde visst bort att herr Petersson i Karlskrona också stod för den reservationen och att, om jag inte minns fel, hans namn till och med står först. Dessa reservanter vilja vara med om en aktieteckning på 30 500 000 kronor och uttala sig i positiv riktning om utbyggnaden, som de säga sig vilja vara med om. Enligt utskottets förslag kommer ju aktiekapitalet att tas i anspråk i första hand för utbyggnaden, och först därefter kommer det att lånas upp pengar. Man lånar alltså inte upp detta stora kapital på 70 miljoner kronor, när man sätter i gång, utan det sker väl, då man förbrukat det tecknade aktiekapitalet. Detta går, kan man säga, ungefär i samma stil som den av herrar Petersson i Karlskrona och Ohlin avgivna reservationen, fastän det där har sagts, att frågan bör ytterligare utredas. Jag kan inte förstå annat, än att den nuvarande styrelsen har möjlighet att bedöma denna fråga och utreda den under en tid som förlöper, och innan dessa pengar behöva tagas i anspråk. Jag förstår därför inte herr Elon Anderssons uttalanden på denna punkt. De rimma dåligt med talet om att man är positivt inställd till utbyggnaden.

Herr Ekströmer vände sig mot mig och sade, att de flesta industrier här i landet ha byggts ut i etapper. Ja, det kanske de ha gjort, men det måste väl bli mycket dyrare, om de byggas ut i etapper. Det blir väl mer ändamålsenligt, om det hela kan planläggas för en stor industri med en gång, än om man först skall bygga upp en byggnad och sedan bygga till denna och göra nya planläggningar undan för undan. Styrelsen vet ju inte heller, hur den skall ställa sig med arbetet i fortsättningen, om det vid t. ex. 1947, 1948 eller 1949

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
års riksdagar skall kämpas om denna fråga på samma sätt som hittills. Det är bättre, att det nu blir ett slutgiltigt beslut, så att styrelsen kan veta, hur det hela skall planläggas.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Wistrand**, som anförde: Herr talman! Herr Heiding har som grund för sitt anförande åberopat sin bristande sakkunskap och sin oförmåga att tränga in i detta ärende. Jag kan inte undgå att finna, att hans eget anförande också var präglad av dessa egen-skaper, framför allt när herr Heiding vände sig emot mig, ehuru han meddelade, att han inte varit i tillfälle att höra mitt anförande.

Mitt anförande gick till väsentlig del just ut på att visa, att detta järnverk i grund och botten inte ger någon verklig hjälp till Norrbotten. Jag beklagar att herr Heiding inte, innan han höll sitt anförande, hade varit i tillfälle att lyssna på mitt.

Jag vill slutligen tillbakavisa allt tal om att jag, ifall det nu varit fråga om ett järnverk i Stockholm, skulle ha haft en annan inställning. Jag kan försäkra herr Heiding, att min politiska bana — vad som än kan vara att anmärka på den — sannerligen inte har varit präglad av lokala synpunkter. Och den mentalitet, som söker roten till de politiska ställningstagandena i den ena eller andra landsändans — och helst valkretsens — förhållanden, den har mitt djupa förakt.

Herr **Wehtje**: Herr talman! Den, som i sin dagliga gärning sysslar med industriella problem och ekonomiska uppgifter och har att taga ställning till frågor om investeringar även av betydande omfattning, kan ej undgå att få en känsla av stark betänksamhet vid studiet av det föreliggande förslaget om utbyggnad av Norrbottens järnverk. Det är här fråga om en investering av mycket stor omfattning, ja, så stor, att även om man anser sig ha statens stora resurser bakom sig, borde en verkligt grundlig bearbetning av projektet, innan det föres fram, anses vara en bjudande plikt.

Det gäller också här svåra frågor. Det gäller inte endast att utreda möjligheterna för en lönsam och räntabel verksamhet, utan det gäller dessutom att få denna utökade verksamhet inställd i dess rätta samband med den förefintliga järnindustrien och med beaktande av vårt försörjningsläge under olika förhållanden. Den korta tid, som har stått den nya styrelsen till buds, kan efter mitt förmenande omöjligen ha varit tillräcklig för ett sådant bedömande, att man med gott samvete kan göra gällande att man har ett tillräckligt säkert underlag för dessa omfattande förslag. Slutorden i Jernkontorets yttrande, vilka innebära att en ansvarskännande ledning inom det fria näringslivet ej skulle handla på så lösa grunder, ha helt visst fog för sig.

Ett uppskov till nästa riksdag, eller i varje fall till höstriksdagen, för närmare och grundligare utredning hade helt säkert i nuvarande situation, då det är en sådan knapphet på arbetskraft, att de förefintliga produktiva resurserna inom den redan befintliga järnindustrien inte kunna till fulla utnyttjas, vara välbetänkt. Ett sådant uppskov skulle efter mitt förmenande inte ha behövt inverka menligt på verkets färdigställande och utbyggnad. Handelsministern sade, att han av styrelsen fått tungt vägande skäl för ett omedelbart igångsättande; ett uppskov skulle, anförde styrelsen, medföra en försening, inte med några månader, utan med ett år. Jag kan inte tänka mig annat än att de schaktningsarbeten, som anföras som skäl, mycket väl skulle kunna ha föreslagits som ett påbörjande av arbetena, och de maskinbeställningar, som behövde göras, skulle väl också ha kunnat förberedelsevis föreslås här, utan

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
att man därför skulle behöva binda sig i sådan omfattning som man gör enligt det föreliggande förslaget.

Med det sagda vill jag inte ha givit uttryck åt någon sådan mening som att en utbyggnad av järnverket i Norrbotten för förädling av tackjärnet inte borde ske. Tvärtom tror jag att det är välbetänkt att gå vidare med en förädling av tackjärnet till valsat och smitt järn och stål. Det har av de sakkunniga, redan när denna fråga började att utredas och verket projekteras, sagts ifrån, att någon räntabilitet på en järntillverkning där uppe skulle man inte få med mindre än att man förädlade produkterna till valsat järn och stål. Jag vill inte heller med min tveksamhet ha givit uttryck åt någon olust inför tanken att förlägga en industriell utbyggnad till Norrland. Tvärtom vill jag både för egen och för mina industrikollegers del vitsorda, att det finns ett mycket stort intresse för att försöka förlägga industriell produktion till Norrland, och en utbyggnad av en järnindustri där uppe skulle helt säkert kunna fylla en stor mission för Norrlands industriella liv och därmed också för hela vårt land.

Den tveksamhet, som jag har givit uttryck åt, hänför sig uteslutande till den föreslagna takten och omfattningen av utbyggnaderna. De utredningar, som enligt mitt förmenande i första rummet borde göras grundligare och mera ingående, böra främst avse tillverkningsprogrammet. Det har ju i remissyttrandena med skärpa sagts ifrån, att denna fråga inte är tillfredsställande utredd, och av styrelsens och departementschefens uttalande framgår också, att man menar att denna fråga skall tagas upp till mera ingående prövning. Jag anser att detta hade bort göras *innan* dessa omfattande förslag hade framlagts. Det är dock den grund, på vilken hela utbyggnaden skall baseras, och i den mån man inte har utredningarna klara från början äro riskerna för en felinvesering stora och påtagliga.

Vidare tror jag att man med fog kan säga, som det också har gjorts, att anläggningskostnaderna äro för lågt beräknade. Jag skall emellertid inte gå närmare in på detta. Det har i några av remissyttrandena pekats på en del detaljer, som direkt visa att kostnaderna äro hållna i underkant i kalkylerna. Och jag tycker för min del också, att en sak som herr Wistrand här har bragt på tal, nämligen de beräknade kostnaderna för ett motsvarande järnverk i Norge, borde ha givit både järnverkets styrelse och handelsministern en tankeställare. Man kan ju inte avfärda saken så lätt som genom att bara göra gällande, att man skulle ha räknat bättre här i Sverige, därför att vi ha kommit till en lägre kostnadssumma än man har gjort i Norge. Jag tycker tvärt om, att den omständigheten att man har kommit till en så väsentligt mycket lägre kostnad per produktionsenhet här i Sverige borde ha föranlett vederbörande att göra sig mödan undersöka, vad detta i verkligheten kan bero på.

Vad sedan angår beräkningen av kapitalbehovet för rörelsen, har också här tydligtvis en beräkning i underkant skett. Jag kan inte tänka mig, att ett verk, som skall ha en årlig omsättning på över en halv miljard kronor, skall kunna klara sig med ett rörelsekapital, som nu skall ökas upp till sex miljoner kronor. Den propå i detta hänseende, som har kommit från Jernkontoret, har ju utsatts för stark kritik i propositionen. Jag kan emellertid inte tro att det är möjligt att hålla en sådan omsättning med ett så litet rörelsekapital.

Tillverkningskostnaderna och de med hänsyn till den utförda beräkningarna äro mycket svåra att bedöma — de uppgifter, som ha stått till disposition, ha ju varit relativt knapphändiga. Vi ha varit i tillfälle att diskutera frågorna om tillverkningskostnaderna tidigare, när en utbyggnad var aktuell.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Då redovisades de helt enkelt inte, trots att det var inför ett sådant forum som planeringskommissionen, som en sådan redovisning begärdes. Det ansågs inte opportunt att framlägga uppgifterna, och vi fingo draga våra slutsatser av de upplysningar vi kunde införskaffa från annat håll.

Det är givet, att konkurrenskraften och lönsamheten bli beroende av hur järn- och stålpriserna komma att utveckla sig efter kriget, och de äro antagligen mycket svåra eller omöjliga att bedöma. Men det blir inte bara de framtida priserna, som komma att bli avgörande för detta verks möjligheter att hävda sig, utan det blir också förhållandet mellan å ena sidan de tillverkningskostnader, som verket kommer att få, och å andra sidan tillverkningskostnaderna vid andra likartade verk. Och enligt vad jag har kunnat finna har Norrbottens järnverk hitintills måst betinga sig högre priser på sina produkter än vad den äldre mellansvenska industrien har gjort. Detta borde ju ha tagit sig uttryck i den resultatredovisning, som järnverket har framlagt, men där finns ingenting av ett sådant bättre resultat; tvärt om tycker jag att man får ett starkt intryck av att de högre priserna inte ha avsatt något spår av något bättre resultat. och inte heller av den marginal, vilken även de äldre tillverkarna givetvis ha haft, för avskrivningar och för förräntning av det investerade kapitalet.

Med avseende på tillverkningskostnaderna skulle jag, just med tanke på att samtidigt med förslaget om dessa nya anslag också framläggas ett förslag om rekonstruktion och avskrivning av kapital, vilja ställa en fråga direkt till handelsministern: har man vid beräkningen av tillverkningskostnaderna för det utbyggda verket verkligen räknat med att de nedlagda kostnaderna skola kunna förräntas i sin helhet, alltså även i den mån de kunna hänföras till merkostnader med hänsyn till det nuvarande prisläget?

Angående tillverkningskostnaderna skulle jag i detta sammanhang också vilja beröra en fråga, som har varit under diskussion när man tidigare har övervägt inte bara detta företags verksamhet, utan också andra statliga företags, nämligen hurvida man verkligen avser att fastslå att detta järnverk inte skall lämnas några favörer eller någon prioritet genom att det erhåller varuleveranser eller får tjänster från andra statliga företag utförda på andra villkor än man är beredd att lämna enskilda företag. Styrelsen säger visserligen ifrån i de i propositionen refererade skrivelserna, att man inte tänker sig att man skall behöva några subventioner, men jag tycker det vore angeläget att man finge ett uttalande här i riksdagen, att så verkligen är avsikten och att det också kommer att ges garantier för att inga subventioner komma i fråga.

Jag tar upp denna fråga därför att den är av stor betydelse, men också därför att jag har en känsla av att man kanske ändå i någon mån umgås med tanken på att vilja tumma på principen att inte lämna subventioner. Jag har helt nyligen för ett företag, som står mig nära, slutit ett kontrakt om leverans av kraft från vattenfallsstyrelsen; det rör sig om mycket stora kraftbelopp, och det rör sig om kraft av samma art som den som järnverket i Norrbotten skall ha för sin motordrift, skulle jag antaga. I kalkylerna för järnverket har man upptagit ett kraftpris av 1,25 öre per kWh, under det att man för det verk, som jag åsyftar och som ligger i Mellansverige, från vattenfallsstyrelsens sida betingar sig ett pris av 2,35 öre per kWh. Jag är fullt medveten om att överföringen från Norrland och hit ned betingar en viss kostnad, men det kan ju inte röra sig om så mycket, att kraften för det enskilda företaget här nere skall bli nära dubbelt så dyr som för det statliga verket där uppe.

Malmpriset skall jag inte draga in i diskussionen. För beräkningen av detta

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

gäller ju detsamma som jag nu har sagt om kraften, och det skulle ju vara önskvärt att man kunde finna former för att lämna en fortlöpande garanti, så att man finge klart för sig på företagarhåll, att det inte göres någon mannamån till det statliga företagens favör.

Med avseende på redovisningen av verksamhetens resultat skulle jag också vilja säga några ord. Den som ser bokslutet för Norrbottens järnverk — vi fingo det oss tillställt för ett antal månader sedan — får en känsla av att man här just inte har visat prov på någon villighet att låta företagens verksamhet och ställning bli utförligt belysta och att lämna tillfälle till insyn. Jag har förut varit i tillfälle att framföra dessa synpunkter till herr statsrådet, men jag har velat här upprepa vad jag då sade för att kanske få ett uttalande om att vi ha utsikt att ett annat år få denna redovisning till en mönsterredovisning, som går ut på att visa hur en redovisning bör vara, och inte, som det nu är, en redovisning i sådan form, att jag skulle vilja säga att så skall den absolut inte vara. Ett sådant bokslut är inget föredöme för svensk företagsamhet. Här finns ett tillfälle för handelsministern att föregå med gott exempel och att ta ett initiativ, ett tillfälle, som jag hoppas att han skall utnyttja.

Handelsministern nämnde något i sitt anförande om att ett enskilt företag, som skulle startas under motsvarande förutsättningar som detta, inte skulle ha blivit utsatt för en sådan kritik och ett sådant kannstöpande, som nu är fallet när det gäller detta statliga företag. Jag vill emellertid säga, att det nog är ett misstag att gå ut ifrån något sådant. Skulle ett enskilt företag gå in för en investering eller en utbyggnad av denna omfattning, så hade helt visst en kritik utövats inom de egna kretsarna, och utredningarna hade gjorts och granskats mycket grundligare än vad som här har blivit fallet. Det är väl också så, att när det gäller en allmän investering, ett utnyttjande av allmänna medel, så bjuder detta till att iakttaga en ännu större försiktighet och även en större noggrannhet än till och med en investering i ett enskilt företag. Ty de enskilda företagen ha ju den pressen på sig, att deras existens är beroende av att de ekonomiska bedömandena ha skett från riktiga utgångspunkter, och den fortsatta medelsanskaffningen är också beroende av att man kan uppvisa en räntabilitet. Detta är inte fallet för statliga företag; där finns det ju andra vägar att komma fram på.

Vad sedan angår den ordning, i vilken utbyggnaden skall ske, så har man förut här under debatten framhållit nödvändigheten av att det inte heller härvidlag lämnas någon prioritet. Jag har redan påpekat, att våra materiella resurser äro utomordentligt hårt ansträngda och att knappheten på arbetskraft också är mycket stor, ja, så stor att vi ju inte kunna utnyttja de direkt produktiva resurser, som vi ha. I en överläggning, som vi hade i en industri-krets för några dagar sedan, framhölls det just från järnverkshåll, att knappheten på arbetskraft har gått så långt att vissa verk ha näst begränsa sin drift ända ned till två tredjedelar av sin tillverkningskapacitet. Arbetskraften går till anläggningsverksamheten, och inför en utbyggnad som denna föreliggande helt visst stora risker för att arbetskraften i än större utsträckning suges till de mera givande anläggningsarbetena. För närvarande måste ändock det viktigaste vara att våra krafter i första hand inriktas på att stödja och främja den direkt produktiva verksamheten, den verksamhet alltså där man kan få ett ökat produktionstillskott med minsta möjliga ansträngningar.

Så skulle jag vilja belysa en liten, men efter min uppfattning inte oviktig detalj. I det förslag, som styrelsen har framlagt, har man begärt ett anslag på 300 000 kronor för kaj- och transportanordningar vid en kalkstensfyndighet på Gotland, och styrelsen säger att detta behövs; man har skaffat ett

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
kalkstensbrott på Gotland för att därmed säkerställa sitt behov av kalksten för den tilltänkta ökade produktionen. Jag har inte hört talas om denna utvidgning av järnverkets verksamhet förrän för någon tid sedan, men jag skulle gärna vilja veta vilka undersökningar som gjorts för ändamålet. Hade ärendet kommit till behandling här i riksdagen, så skulle jag ha varit i tillfälle att upplysa om att en sådan investering är alldeles onödig för järnverkets del. Hela norra Gotland utgöres ju av kalksten, så någon knapphet på den varan är inte att befara, och dessutom är det flera företag som arbeta inom branschen och som inte skulle vilja något hellre än att få Norrbottens järnverk till kund. Denna bransch är beroende av att verksamheten vid de olika företagen kan upprätthållas i en viss omfattning, så att det blir möjligt att använda maskinell brytning och lastning. Genom den maskinella driften kan man också spara på den mycket knappa arbetskraften.

Nu har man gått en helt annan väg. Jag trodde ju annars, att handelsministern, som har visat så stort intresse för strukturrationalisering, d. v. s. en rationell utformning av de olika branscherna, också nu, när han själv har blivit industriman, skulle ge ett gott bevis för att själv vill leva som han lär. Enligt vad jag kan förstå har han emellertid hoppat in i en affär utan någon som helst närmare undersökning. Verksamheten har väl redan satts i gång som där nere i järnverkets regi, och det har haft till följd att lönerna ha höjts och att en del arbetskraft, som förut var sysselsatt i de andra företagen där nere, vilka voro bättre rustade, nu ha flyttat över till det minst effektiva företaget.

Jag kan inte se annat än att denna utveckling är mycket olycklig. Det begärda anslaget är inte behövligt, det kommer inte att leda till en rationell lösning, och det bör efter mitt förmenande inte heller tagas i anspråk. I stället borde man söka utnyttja de redan förefintliga, mera effektiva företagen, och jag vill nu, när jag får framföra detta direkt till handelsministern, uttala en förhoppning att han också skall vara villig att medverka till den enda förnuftiga utveckling som här är möjlig, nämligen att man försöker koncentrera driften och försöker att gemensamt bygga ut den rationellt.

Slutligen några ord om rekonstruktionen. Jag kan inte finna att det egentligen föreligger några skäl till att man nu skulle företaga en rekonstruktion, innan ens de första utbyggnaderna ha hunnit färdigställas och när man alltså svårligen kan bedöma det verkliga behovet av kapitalbortskrivningar. Handelsministern sade, att om en sådan åtgärd hade företagits i ett enskilt företag, så skulle den ha lovprisats och anförts såsom mycket välbetänkt. Jag vet inte om jag kan dela hans uppfattning därvidlag. Det kan ju hända att man, när man hunnit så långt på det sluttande planet, att man är på det klara med att en kapitalnedskrivning verkligen är nödvändig, måste hälsa en sådan med tillfredsställelse. Men innan man hade hunnit så långt, skulle helt visst det sätt, på vilket företaget hade skötts, ha blivit utsatt för en mycket hård kritik. Jag tror att den ledning, som hade fört ett företag dit-hän — nota bene om den alls hade fått stanna kvar — inte hade blivit föremål för några lovord, utan tvärt om.

Jag finner det anmärkningsvärt, att avskrivningar föreslås i sådan omfattning, att man skall överföra ett visst belopp, som skall stanna i reservfonden. Det är ju en mycket ovanlig åtgärd. Jag har också fäst mig vid att nedskrivningen på anläggningsvärdena föreslås ske till förkrigsprisnivån. För endast några veckor sedan behandlade vi här i riksdagen förslaget om krigskonjunkturskattens avveckling, och då påvisade handelsministerns kollega finansministern, att det inte fanns något skäl att göra en avskrivning ned till ett lägre värde än ett efterkrigspris, som skulle ligga 40 procent över förkrigsprisnivån. Här kan man ju konstatera, att finansministern inte har kun-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
nat övertyga handelsministern om att detta är en riktig åtgärd. Handelsministern går sina egna vägar. Han föreslår nu en nedskrivning, som för enskilda företag inte skulle komma att medgivas i fråga om krigskonjunkturskatten.

Herr talman! Med dessa ord skall jag be att får yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag befinner mig i ett moraliskt dilemma. Här har under debattens gång mycket yttrats till kritik av propositionen, och det har ofta getts en direkt adress till mig såsom den närmast ansvarige för propositionen. Både mitt mycket livliga intresse för saken och min stora respekt för dem, som här talat i kammaren, skulle egentligen motivera, att jag höll ett relativt långt anförande. Jag skulle önska göra det. Emellertid måste jag å andra sidan ta hänsyn till att vi böra komma till ett slut, och åtminstone bör jag inte vara orsaken till att vi inte snart komma till slutet med denna punkt på dagordningen.

Jag skall därför inskränka mig till att göra en enda replik till herr Wistrand, som jag anser nödvändig. Men låt mig dessförinnan svara herr Wehtje på hans direkta fråga. I kostnadskalkylerna äro medräknade samtliga kapitalkostnader, allt vad som nu är investerat och vad man planerar att investera.

Det har berättats mig, att herr Wistrand tog upp en punkt i mitt anförande, där jag sökte belysa sambandet mellan Norrbottens järnverks framtid och den mellansvenska järnindustriens framtid. Jag sade, att jag visst kan föreställa mig, att tillkomsten av detta moderna verk kan komma att betyda en extra besvärlighet för sådana verk i Mellansverige, som ha en svag teknisk utrustning och äro mycket omoderna, och jag erinrade om att det i järnhanterings historia oavbrutet har varit så, att starkare, mer konkurrenskraftiga metoder ha andanträngt ålderdomliga metoder och ibland rent av fört till nedläggande av enskilda verk.

Herr Wistrand säger, att här har jag avslöjat mig. Enskilda företag skulle få vara med om att med sina skatter uppföra Norrbottens järnverk, alltså vara tvungna att med sina skatter skapa ett instrument, som betyder deras egen undergång. Han går ännu längre och säger, att arbetarna vid de mellansvenska järnverken med sina skatter skola bidraga till att skapa ett järnverk, som skall föra till arbetslöshet för dem själva.

Om min ärade vän herr Wistrand förlåter mig — och jag säger det bara under alla reverenser och i minnet av att han själv ofta är hård i sina omdömen — skulle jag vilja säga, att här avslöjar sig herr Wistrand som en demagog. Oss emellan kan det ju inte vara någon tvekan om vad jag menade, när jag yttrade detta, och oss emellan kan det väl heller inte vara så, att herr Wistrand egentligen menar någonting annat än vad jag har sagt.

Skälet till att vi äro beredda att lägga fram detta stora förslag om en utbyggnad av Norrbottens järnverk både på bredden och på djupet till ett fullständigt valsverk, och skälet till att vi äro angelägna att från början få en plan, som möjliggör för järnverket att få storföretagets alla förmåner — förmånerna hos de stora företag utomlands, som kunna producera billigt — är naturligtvis att vi mena, att vi här åstadkomma en järnindustri, som är i hög grad konkurrenskraftig. Jag påpekade ävenledes, tror jag, att jag ser en motsättning mellan å ena sidan den uppfattningen hos våra kritiker, att man tvivlar på att detta järnverk blir konkurrenskraftigt, och å andra sidan den uppfattning, som det uttalat, att detta järnverk måste skada den mellansvenska järnindustrien. Om det *inte* blir konkurrenskraftigt, kan det näppeligen skada den mellansvenska järnindustrien. Skadan skulle ju bestå i att verket kunde producera billigare.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Nu är det klart, och det var det jag hävdade, att när vi säga, att verket skall drivas utan subvention, så mena vi inte bara, att det inte skall särskilt gynnas, utan vi mena också, att den mellansvenska järnindustrien icke skall särskilt skyddas från konkurrens från detta statens företag. Det är klart att här, som ofta skett i järnhanteringens historia, sättes in en kraft, som kan leda till åtminstone övergående svårigheter för sådana verk, som inte äro tillräckligt modernt utrustade. Vi äro alla medvetna om att detta är utvecklingens lag. Den enskilda företagsamheten har oavbrutet arbetat sig fram efter denna linje. Jag vill också påstå, att staten med all säkerhet, om man alltjämt skall döma efter historien, kommer att ta relativt större hänsyn till de arbetare, som möjligen skulle bli utslagna vid några av de verk, som inte kunna bli tillräckligt konkurrenskraftiga.

Varför skola vi emellertid se saken från detta dystra perspektiv? Ha vi rätt i våra prognoser, finns det, om inte år 1950 så 1952 eller 1955, utrymme icke bara för detta stora järnverk, utan också för en expanderande järnindustri i Mellansverige, en järnindustri som då naturligtvis, icke bara på grund av konkurrensen från det moderna järnverket i Norrbotten utan under inflytande av konkurrensen från hela världen, blir tvungen att i fortsättningen som hittills söka höja sin tekniska standard. Och då kan det naturligtvis också bli fråga om att lägga ned något verk. Det är ett resultat av utvecklingen, som det förvånar mig, att herr Wistrand inte är beredd att godta, och som det förvånar mig att han är beredd att använda i demagogiskt syfte.

Låt mig tillägga, att jag icke kan dela den inställning, som alltför mycket har färgat debatten om Norrbottens järnverk, där man mot varandra ställer den enskilda järnindustrien och statens järnindustri i Norrbotten. I en mycket real mening anser jag, att den mellansvenska järnindustrien också är *vår* järnindustri. Svenskt kapital, svensk arbetskraft och svenskt råmaterial äro där investerade. Staten kan icke ha ett intresse, som enbart knyter sig till det företag som är statligt, utan staten har ett intresse för hela järnindustrien. Detta borde — om herr Wistrand litat på att detta är den uppfattning, som kommer att göra sig gällande inom riksdagen, vilket jag anser vara fullkomligt självklart — borga för att denna utbyggnad icke sker på ett sådant sätt, att det oberättigat med skadliga följder drabbar den gamla järnindustrien och dess arbetare.

Herr Wistrand erhöll ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr statsrådet sade, att antingen blir detta järnverk inte konkurrenskraftigt, och då är det ofarligt för den övriga järnindustrien, eller också blir det konkurrenskraftigt, och då arbetar det på samma villkor som den enskilda industrien. Tyvärr finns det en medelväg, nämligen att verket icke är konkurrenskraftigt i sig självt men uppehålls genom statliga åtgärder, genom subventioner på ett eller annat sätt. Nu har herr statsrådet sagt, att det inte är meningen att subventionera verket, och jag har naturligtvis ingen anledning att tvivla på hans ord i det fallet. Men jag vill påpeka, att även successivt återkommande nedskrivningar av aktiekapitalet med påfyllning av skattemedel är en form av subvention, som kan verka ödesdiger, och det är den konkurrensen, som den övriga järnhanteringen kan ha rättighet att vara rädd för.

När herr statsrådet emellertid nu är närvarande i kammaren skall jag be, att herr statsrådet också besvarar en fråga, som jag gjorde. Herr statsrådet sade, att herr statsrådet med tillfredsställelse hälsar kritik och ingående saklig granskning av ett företag som detta. Då vill jag fråga: Får jag i detta herr statsrådets av mig mycket tacksamt annoterade yttrande se en villighet att medverka till att förverkliga riksdagens framställning om att de statliga bo-

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
lagen också måtte få granskas av statens sakrevision och naturligtvis också av riksdagens revisorer?

Herr statsrådet **Myrdal**: Låt mig i anledning av herr Wistrands senaste anförande säga beträffande dess första del, att i så fall skulle vi vara överens, och då kunde vi alltså förena våra krafter och verka för att järnverket i Norrbotten blir konstruerat på bästa sätt och får arbeta utan subventioner. Det tal om subventioner till järnverket, som länge har förts, har varit ovederhäftigt, och jag har tidigare uttryckt min stora tillfredsställelse över att det inte har förekommit i denna debatt. Det utgör ett av de stora framstegen från föregående år.

Vad gäller den sista punkten i herr Wistrands yttrande är det icke på grund av någon tveksamhet i den principiella frågan, som jag ber att nu inte få svara direkt på hur revisionen skall ordnas för Norrbottens järnverk eller andra statliga företag. Orsaken till att jag inte direkt vill svara är helt enkelt, om jag får bekänna sanningen, att jag inte är fullt insatt i detta spörsmål. Jag skönjer icke riktigt, vad det betyder. Men jag tror, att herr Wistrand kan bli fullkomligt tillfredsställd om jag svarar honom i största allmänhet, att det är min mening, att statens bolag skola genomlysas på allt det sätt, som är möjligt, av offentlighet och av kritik. Det förefaller mig alldeles uppenbart, att statens bolag böra vara föregångsföretag när det gäller den offentliga insynen i deras finansiella förhållanden, på samma sätt som jag menar, att de skola var föregångare när det gäller industriell demokrati och många andra ting. Jag kan medge, att det icke alltid har varit fallet, men det är en sak, som bör botas.

Principiellt kan det alltså icke råda någon åsiktsskillnad mellan herr Wistrand och mig på denna punkt. Allt vad jag kan göra för att bidra till att skapa större offentlighet kring de finansiella förhållandena i statens affärsdrivande bolag, skall jag göra.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att göra en liten reflexion.

Alla hörde vi med en viss spänning på herr Ragnar Berghs yttrande. Vi förstodo, att han var i själanöd. Hela det parti, som han representerar, har ju här slutit upp kring vad man skulle kunna kalla för en ren manchesterliberal linje. Vi voro intresserade att höra den motivering, som herr Bergh här skulle anföra för att han inte kunde ansluta sig till denna linje. Han bockade sig mycket djupt för de heliga principerna, men han kom ändå fram till att yrka bifall till utskottets hemställan. För att kunna göra det måste han ju ha några argument, som bröto av mot dem, som hans partivänner här ha framfört. Han sade, att eftersom staten äger så stor del av marken i Norrbotten, har staten en extra skyldighet att sörja för näringslivet där.

Det ligger naturligtvis något i detta, men om den motiveringen hade varit giltig, skulle den naturligtvis ha varit giltig för herrar Wistrand, Nordenson och Wehtje också. De hade inte kunnat godkänna den ståndpunkten, och man får väl därför anse, att herr Berghs motiv för hans avvikande linje är ett annat. Det är väl inte någon förolämpning, om man sätter det i samband med att herr Bergh representerar den valkrets, där detta järnverk är beläget? Det finns ett engelskt ordspråk, som heter »Charity begins at home». Med en något fri översättning skulle man kanske kunna tolka det så, att hemma i sin egen valkrets är även högermannen socialist.

Herr Wistrand avvisade med förakt tanken, att han skulle kunna anlägga lokalpatriotiska synpunkter i sitt riksdagsmannavärv. Han försäkrade med

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
stort patos, att om handelsministern hade föreslagit att ett järnbruk skulle ligga här i Stockholm, skulle han för sin del visst inte ha röstat för det bara därför att han var riksdagsman för denna valkrets. Man skall tro på hans försäkran, men man kan ju göra det tankeexperimentet, att herr Wistrand varit representant för Norrbottens län i denna kammare. Jag är inte säker på att han då hade med samma emfas kunnat försäkra, att han varit fri från de lokalpatriotiska funderingarna.

Jag tycker alltså, att herr Berghs motivering för hans ståndpunkt var något skruvad. Men eftersom han dock efter bugningar och skruvade argumenteringar kom fram till ett riktigt resultat, ber jag att få ansluta mig till hans yrkande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag begärde närmast ordet med anledning av herr Heidings sista anförande. Jag hade varit frestad att åter ingå på ett bemötande av statsrådet Myrda!, men tiden medger det inte. Men efter herr Heidings sista anförande känner jag ett litet behov att få för egen del avge en kort deklARATION.

Herr Heiding erkänner sig vara positivt inställd till detta företag. Jag har så tydligt som jag har kunnat det sagt ifrån, att även jag känner mig positivt inställd till själva saken. Men vad som skiljer oss åt är det förhållandet, att jag icke känner den tillit till de framlagda kalkylerna och beräkningarna i olika avseenden, för vilka jag i mitt första anförande har redogjort, under det att herr Heiding deklarerar sin tro och tillit. I sitt första anförande yttrade herr Heiding, att när man är positivt inställd, bör man gå en annan väg än reservanterna, och han tillfogade, som sagt, att han hyste förtroende för styrelsen och tillit till dem, som ha lagt upp denna fråga.

När jag hörde detta, försjönk jag för en stund i några stilla tankar. Jag erinrade mig, hur snabbt herr Heiding redan under ärendets första behandling deklarerade samma synpunkt. Men när herr Heiding i sitt andra anförande offentligen uttalade, att han erkände, att han inte är kompetent att tränga in i frågorna — ty ett sådant inpass förekom i herr Heidings sista anförande — då försjönk jag åter i några stilla tankar och kom att erinra mig ett uttalande, som återfinns i ett riksdagsprotokoll från 1700-talet, där en talesman för bondeståndet i ett ärende yttrade: »Denna fråga övergår enkla dannemäns förstånd, och därför överlämna vi den till Kungl. Maj:ts avgörande.»

Då jag också är en danneman och representerar lantmän och lantmannaintressen, men trots detta inte vill inta samma ståndpunkt som talesmannen för bondeståndet på 1700-talet, och inte heller den, som jag nyss citerade att talesmannen för bondeförbundet i dag offentligen har tillkännagivit, så vill jag helt kort avge den deklARATIONEN, att man i detta ärende inte bör endast tro, man skall ock veta. Det är detta, som skiljer oss i vår uppfattning, att jag och mina medreservanter vilja få veta de olika detaljerna i detta ärende, de detaljer som jag redogjorde för i mitt första anförande.

Jag vidhåller alltså den uppfattningen, att det finns så många oklara punkter i detta ärende, att man bör få veta något mera om själva detta ärendes innehåll, och inte endast tro.

Herr Heiding: Herr talman! När jag vände mig till statsutskottets ordförande, herr J. B. Johansson, och påpekade, att han här gång på gång hade uttalat, att han var positivt inställd till denna fråga, så menade jag, att han i så fall hade kunnat gå en annan väg än vad han gjort, när han biträtt reservationen. Det var detta jag ansåg mig böra understryka, när jag vände mig till statsutskottets ordförande.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

När det gäller att i detalj bedöma och tränga in i de berörda frågorna, så undrar jag för min del om ens herrar Wistrand och J. B. Johansson äro fullt kompetenta därtill. Jag skall be att få ett svar på den frågan. Jag erkänner för min del att jag inte är kompetent, men jag tror mig dock kunna bedöma frågan om jag ser den mera i stort och från en annan sida. Men när det gäller att bedöma den i detalj tycks varken herr Wistrand eller herr J. B. Johansson tro, att ens styrelsen är kompetent. De ha ju inget förtroende för styrelsen och tro inte, att den förstår detta. Hur skall då jag kunna begripa detaljerna och bedöma alla frågorna? Kan herr J. B. Johansson det? Jag vore tacksam, om han kunde ge mig ett svar på den frågan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 241 punkten I mom. a), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 20.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten I mom. b)

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Jag yrkar bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Petersson**: Jag ber att få yrka bifall till den av mig och herr Ohlin avgivna reservationen.

Herr **Heiding**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att det förslag skulle godkännas, som innehölls i punkten I mom. b) av herrar Peterssons och Ohlins vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Johan Bernhard Johanssons m. fl. reservation i nu ifrågavarande del.

Herr *Petersson* åskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 241 punkten I mom. b) antager godkännande av det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålls i punkten I mom. b) av herrar Peterssons och Ohlins vid utlåtandet fogade reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 241 punkten I mom. b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Då emellertid herr *Hesselbom* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 20.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten III.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till det under punkten III i reservationen nr 1 gjorda yrkandet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten endast yrkats, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i motsvarande punkt av den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa
anslag till
universiteten
m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 545 ävensom med bifall till motionen II: 543 och med avslag å motionerna I: 356 samt I: 14 och II: 46, fatta beslut på sätt under punkten i 48 särskilda, med 1—48 betecknade moment angivits;

B. att motionerna I: 355 samt I: 362 och II: 546 måtte anses besvarade med vad utskottet i det föregående anförde;

C. att motionerna I: 363 och II: 544 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

D. att motionerna I: 207 och II: 327 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I: 363, av herr *Carl Eric Ericsson* m. fl., och II: 544, av herr *von Friesen* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Konungen hemställa om upphävande av intygsprovisoriet vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt att intyggersättningarna skulle oavkortade tillfalla de intygsutfärdande läkarna.

Vid utlåtandet hade reservation anmälts av herr *Oscar Olsson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Då jag är lärare vid Uppsala universitet, må det tillåtas mig att i några korta ord ge uttryck åt den tillfredsställelse och glädje, som inom universitetskretsar råder över årets proposition om anslag till universiteten m. m. och över utskottets utlåtande, vilket man kan vänta om en stund kommer att konfirmeras av riksdagen.

Inom utskottet ha skiljaktiga meningar uppenbarligen rått endast i fråga om någon särskild detalj, och om någon detalj kan man vara oenig då det gäller varje större ärende. Genom de utredningar, som verkställdes av 1945 års universitetsberedning — vars ordförande redan såsom ecklesiastikminister tog kännedom om universitetens alla behov — genom det arbete, som utförts av de övriga kommittéer och utredningar, vilka sysslat med hithörande spörsmål, genom det energiska sätt, på vilket den nuvarande ecklesiastikministern fullföljt de givna uppslagen, och genom den villighet riksdagen visar när det gäller att anslå medel, kommer den vetenskapliga forskningen i Sverige att få vida bättre villkor än förr. Andra stora förbättringar ha även förts upp på dagordningen.

För Uppsala universitet betyda de nu förordade anslagen fyra nya professorer, varjämte en professor förvandlas till ordinarie, 27 nya docentstipendier, därav tre nya forskarstipendier, förbättringar av samtliga docentstipendiaternas villkor — låt vara att man här endast kommit till ett provisorium — höjning av materielanslagen, ett stort anslag till ett instrument i den astronomiska institutionen, del i de stora anslagen till flygmedicinsk forskning och till atomforskning, nya och bättre villkor för meteorologisk forskning m. m. Även om åtskilligt av vad som nu kommer att beslutas endast är en kompensation för det fallande penningvärdet — dit hör höjningen av materielanslaget — torde universitetet knappast vid något tillfälle i det förflutna ha fått så stora nya anslag som genom vad som nu beslutas eller ställes i utsikt.

Det mesta av vad som nu kommer att beslutas avser särskilt att främja naturvetenskaplig forskning. Åtskilligt har emellertid betydelse även för humanistisk forskning. Dit hör bland annat den nya professuren i musikkforskning, och de nya docentstipendierna ge möjlighet att till universitetet knyta flera yngre forskare, som syssla med humaniora. Vad som för den närmaste framtiden ställes i utsikt är bland annat bättre villkor för humanistisk forskning, detta begrepp taget i dess vidaste mening. Vad vår humanistiska forskning betytt för den svenska kulturella utvecklingen ligger i öppen dag. Översiktliga framställningar i bokform, i radion, föreläsningsverksamheten, skolorna och pressen popularisera denna forsknings resultat och göra den till allmän egendom. Man torde icke kunna tänka sig en inskränkning i den humanistiska forskningen, utan att den allmänna kulturnivån i landet skulle sjunka eller en stagnation inträda.

Jämte stöd åt den humanistiska vetenskapen står på dagordningen att slutgiltigt reglera docenternas villkor, att höja statens bidrag till tryckningen av doktorsavhandlingarna, att vidga möjligheterna till stipendier för ungdom, som vill ägna sig åt vetenskapliga studier och som har anlag för sådana m. m. Må det tillåtas mig att uttrycka den förhoppningen, att statsmakterna i fråga om stöd åt vetenskapen och stöd åt den ungdom, som ägnar sig åt denna, skola fortsätta på den väg, som de genom årets beslut komma att slå in på. I förhållande till hela vår budget äro kostnaderna för den vetenskapliga utrustning, som nu börjat, endast av underordnad betydelse, och medlen komma till synnerligen god användning.

Herr **Ericsson, Carl Eric**: Herr talman! Jag har tillåtit mig att i anledning av denna kungl. proposition väcka en motion rörande anställningsförhållandena för de underordnade läkarna vid karolinska sjukhuset och serafi-

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

merlasarettet. Motionen gick ut på att ersättningarna för de intyg, som utfärdas av dessa läkare, oavkortade skulle tillfalla läkarna.

Kungl. Maj:t har i propositionen förordat en ändring i dessa läkares löneförmåner, vilken bland annat går ut på att ersättningarna för intygen skulle tillfalla staten och att i gengäld lönerna skulle i viss utsträckning höjas. Statsutskottet har godkänt den av Kungl. Maj:t intagna ståndpunkten, och jag har alldeles klart för mig att det inte finns någon möjlighet att få till stånd en ändring på den punkten. Jag ämnar därför inte framställa något yrkande i den riktningen.

Jag skulle emellertid vilja hemställa till kammaren, om man inte skulle kunna göra några små ändringar i den motivering, som ligger till grund för utskottets ställningstagande. Utskottet har enligt min mening varit litet för strängt och uttalat vissa principiella uppfattningar, som kanske inte äro så lyckliga, detta i all synnerhet som departementschefen har föreslagit, att man inom en nära framtid skall igångsätta en utredning om dessa läkares lönefråga. Jag utgår från att en sådan undersökning bör vara förutsättningslös, och utskottet bör därför inte genom sitt uttalande binda statsmakterna vid en bestämd principståndpunkt.

Jag skulle alltså vilja hemställa, herr talman, att man gjorde vissa ändringar i utskottets utlåtande. De skulle bestå i att man i första stycket av utskottets yttrande på s. 81 skulle stryka den sista meningen, som lyder: »Utskottet ansluter sig till den av departementschefen i förevarande avseende hävdade principiella uppfattningen.» I anslutning till detta skulle man vidare i första stycket på s. 82 stryka den mening, som börjar med orden »Rätt till dylik ersättning» och slutar med ordet »sjukhus». Såsom följd härav skulle man också i det stycke på s. 82, som börjar med orden »Av den ståndpunkt» stryka följande ord på andra och tredje raderna: »och med beaktande av utskottets i det föregående angivna principiella inställning till intyggersättningsfrågan».

Jag kan nämna för kammarens ledamöter, att man även i andra kammaren upptagit denna fråga och att man kommer att framställa samma yrkande där, såvida det inte redan är gjort.

Såsom tillägg till vad jag tidigare har anfört får jag kanske också framhålla, att propositionens förslag har väckt mycket stor misstämning inom de läkarkretsar, som beröras av denna fråga, och jag tror att det skulle vara ett mycket stort allmänt intresse, att man genom en mildring av utskottets uttalanden på det sätt jag har föreslagit möjligen skulle kunna avvärja en del kanske obehagliga konsekvenser av ett bifall till utskottets förslag.

Jag skulle alltså, herr talman, vilja hemställa om att de av mig nu föreslagna strykningarna i utskottets motivering beslutas av kammaren.

Herr statsrådet **Erlander:** Herr talman! Jag vill först med anledning av herr Holmbäcks anförande säga, att vi givetvis alla glädja oss åt att förhållandena nu medge igångsättandet av en kulturell upprustning, som vi hoppas skall kunna föra vårt land och vår forskning ur det bekymmersamma läge, i vilket vi ha kommit.

Det har sagts, att man kanske kunde ha gått än längre redan i år, och det är möjligt. Jag tror emellertid, att den som granskar propositionen och utskottsutlåtandet förstår, att det är våra personella resurser, som ha satt gränsen för vad vi kunna göra och inte de ekonomiska möjligheterna. Ty det är riktigt att de belopp, som det här rör sig om, äro relativt små i förhållande till budgeten i övrigt. När man föreslår en upprustning, som för naturvetarnas del innebär tillskapandet av många nya forskartjänster, komma dessa tjänster att

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

besättas av folk, som eljest skulle ha gått till våra skolor, och härigenom ökas temporärt den knapphet på akademiskt utbildat folk, som vi för närvarande kämpa med. Ser man saken på lång sikt, tror jag emellertid att denna upprustning är nödvändig, och vi få därför ta de övergångssvårigheter, som knappheten kommer att vålla. Jag hoppas att vi, när fortsättning nu om något år följer, kunna mötas i samma endräkt som i dag råder och gå vidare på upprustningens väg.

Jag skulle inte ha begärt ordet och sagt detta, om jag inte ändå nödgats att taga till orda med anledning av den siste talarens anförande. Jag måste säga, att jag är ganska överraskad över att det i riksdagen höjes röster för att man inte skall intaga den position i fråga om underläkarnas löneställning, som förordats av utskottsmajoriteten och Kungl. Maj:t. Jag skall inte vid denna sena timme upptaga någon diskussion om sportlerna eller om läkarnas ställning, men för att belysa, hur obetydlig denna fråga är, skall jag be att i korthet få lämna ett par siffror. Det är 118 av de underläkare det här gäller, som skulle kunna erhålla intyggersättning. Av dessa var det enligt de sista tillgängliga siffrorna 22, som under ett år icke hade någon som helst ersättning för utfärdade intyg. 44 hade under 100 kronor och 31 mellan 100 och 500 kronor. Inte mer än 10 läkare hade mellan 500 och 1 000 kronor, och summa 11 av samtliga dessa läkare hade över 1 000 kronor i intyggersättning. Huvudparten av dessa 11 — inte mindre än 8 stycken — hade under 2 000 kronor, en hade mellan 2 000 och 3 000 kronor och två mellan 3 000 och 4 000 kronor.

Nu föreslog departementschefen vid förhandlingar med läkarnas representanter, att dessa underläkare skulle uppflyttas i lönegrad Eo 26 från lönegraderna Ex 23 och Ex 22, där för närvarande huvudparten av dem är placerad. Detta innebär först och främst, att underläkarnas pensionsförhållanden skulle ordnas, vilket är en mycket stor fördel; dödligheten är tyvärr, kanske på grund av arbetsförhållandena, jämförelsevis hög. Många efterlämna familj, och alla, som känna till de tragedier som här utspelas, veta vad det skulle betyda, om dessa underläkare kunde få sin pensionsfråga ordnad. Ordnade pensionsförhållanden erbjödos alltså åt underläkarna i samma ögonblick som de ville övergå till lönegraden Eo 26, och löneförhöjningen utgjorde i jämförelse med nuvarande löner för huvudparten av läkarna en ökning med över 3 000 kronor och för dem, som redan voro placerade i Ex 23, en ökning med mellan 2 500 och 3 000 kronor.

Detta enligt min mening mycket generösa erbjudande avvisades av läkarna, och de accepterade i stället det i mitt tycke vida sämre förslag, som var mitt nästa bud, nämligen att stå kvar i Ex 22 och Ex 23, utan pensionsrätt, men med bibehållande av den nuvarande intyggersättningen och med provisoriskt lönetillägg på 1 500 kronor.

För huvudparten av läkarna innebär det utan tvivel en uppoffring att förkasta det erbjudande, som departementschefen från början gjorde. Läkarnas linje kan endast vara till fördel för en liten grupp av läkare, kanske tio stycken, som ha intyggersättningar på över 1 000 kronor. Det är vackert med solidaritet, men jag måste verkligen efter en sådan utgång av förhandlingarna fråga mig, om det kan vara rimligt att man i riksdagen höjer röster för att statsmakterna skulle avstå från att göra ett principiellt uttalande på den linjen, att man stödjer departementschefens strävan att införa ordnade förhållanden för underläkarna både beträffande pensioner och beträffande lönerna.

Jag skall inte ytterligare förlänga denna diskussion mer än med en liten erinran även mot vad utskottsmajoriteten här har skrivit. Utskottet ställer sig oreserverat på den ståndpunkten, att intyggersättningen bör bortfalla, men gör samtidigt det uttalandet, att detta bör ske vid samtliga allmänna sjukhus. Det

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

är mycket bra att få sina idéer accepterade i större utsträckning än man själv har tänkt sig, men det är tveksamt, om detta statsutskottets uttalande i verkligheten kommer att innebära ett stöd för Kungl. Maj:t när det gäller att genomföra en ändring. Ty detta förutsätter ju förhandlingar med en mängd av landets sjukhus. Här ligger saken däremot enligt min mening ytterligt enkelt till. Det kan inte råda någon tvekan om att de föreslagna villkoren i det långa loppet skulle vara gagnande för åtminstone 90 procent av dessa underläkare.

Jag vill emellertid innan jag slutar säga, att de förhållanden, under vilka dessa yngre läkare arbeta, verkligen äro av den art, att statsmakterna ha anledning att undersöka, om man icke skulle kunna få till stånd en ordentlig reglering av deras arbetstid. Det kan inte ligga i de sjukas eller i samhällets intresse, att den viktiga samhällsfunktion, som en läkare har, skall utövas av uttröttade och överanstängda människor. Jag hoppas, att inte den nuvarande läkarbristen skall lägga hinder i vägen för en reglering av arbetstiden, men jag vill gärna göra den deklarationen, att om det inte blir möjligt att skapa ordnade arbetsförhållanden för dessa läkare, så kan hela frågan om deras intyggersättning komma i ett annat läge. Ty det är klart att en läkare, som inte kan få sin arbetstid reglerad utan har en lång och pressande tjänstgöring vid sjukhuset kommer att få skriva dessa intyg på övertid, om jag så får säga.

Om vi inte kunna lösa frågan om en reglerad arbetstid för dessa hårt presade läkare, blir det kanske inte någon annan utväg än att intaga en ändrad position till frågan om intyggersättningen. Men jag är glad över att riksdagens statsutskott med så stort eftertryck har gått in för att man skall försöka finna en lösning, som innebär en anständig lön åt läkarna, en anständig arbetstid och tryggade pensionsförhållanden. På den vägen skall jag försöka gå vidare, även om jag är överraskad över den ytterligt ringa förställelse, som dessa mina strävanden ha mött hos läkarnas egna representanter.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! I anslutning till herr Holmbäcks yttrande vid inledningen till denna diskussion skall jag såsom representant för statsutskottet ta mig friheten att uttala en lyckönskan till departementschefen för den glädje och tillfredsställelse han måste ha känt, när han var i tillfälle att framlägga detta stora förslag till kulturell upprustning och främjande av vetenskaplig forskning, vilket säkerligen får en rent av epokgörande betydelse, när det nu genomföres. Att döma av de uttalanden, som under debatterna i statsutskottet om detta stora förslag gjordes, kände man där samma glädje på grund av det generösa sätt, varpå dessa betydelsefulla frågor hade behandlats i den framlagda propositionen. Från olika håll framfördes också vid behandlingen av vissa motionsledes framställda önskemål till ytterligare utvidgning, att det vore tämligen naturligt, att lösningen av sådana mindre spörsmål finge anstå till framtiden, då detta stora, generösa förslag nu hade presenterats och vunnit allmän tillslutning från alla håll.

Vad beträffar den anmärkning rörande läkarnas inställning till propositionens förslag i fråga om underläkarnas löner, som här har framkommit, och det ändringsförslag beträffande motiveringen till utskottets utlåtande, vilket åtföljde detta resonemang, skall jag först be att få intyga, att det vid den förberedande behandlingen inom avdelningen inte blev svårt — inte minst på grund av läkarnas eget framträdande och utredning inför avdelningen — att få till stånd ett enhälligt förslag sådant som det här formulerats. Till talet från förslagsställarens sida om att en utredning väl åtminstone bör göras förutsättningslös ber jag att få anmärka, att frågan om dessa läkarportler varit föremål för debatter här i kamrarna vid olika tillfällen och att det alltid visat sig vara en tämligen enhällig mening, att allt bör göras för

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

att komma fram till, jag kan säga, ett hyggligare tillstånd i detta hänseende. Det är således ingen nyhet vare sig för utskottet eller riksdagen, när utskottet ansluter sig till den av departementschefen i förevarande avseende hävdade principiella uppfattningen, och jag ber, herr talman, att på den punkten som på alla andra få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det blev inte många reservationer till detta utlåtande och ingen reservation med yrkande om ändring i utskottets hemställan. Jag har avgivit en reservation beträffande ett litet avsnitt av utskottets motivering, som återfinnes på s. 130 i utlåtandet och som gäller den motion, vari begäres utredning om inrättandet av en befattning för forskning och undervisning rörande alkoholismens orsaker och botemedel. Detta är ett angeläget ärende, och jag var också från början besluten att yrka bifall till motionen. Emellertid fann jag, att det både i avdelningen och utskottet rådde en sådan stämning till förmån för motionen — ehuru man inte nu ansåg sig kunna instämma i dess yrkande — att jag avstod från att fullfölja denna min första tanke. Utskottet säger oförtydligt ifrån, att enligt dess mening goda skäl tala för att den i motionen avsedda utredningen kommer till stånd. Emellertid ansåg man sig, med hänsyn till att denna fråga delvis är föremål för utredningar, inte kunna bifalla motionen.

Även om jag medger, att det genom det instämmande i motionens syfte, som utskottet föreslår, kan finnas skäl att oreserverat godtaga utskottets ståndpunkt, så skulle jag ändå, på grund av att det alltid är osäkert om motiveringar till avslag på motioner uppmärksammas av Kungl. Maj:t, vilja understryka vad utskottet har anfört beträffande frågans angelägenhetsgrad. Jag hoppas, att det inte skall möta några större svårigheter för Kungl. Maj:t att, exempelvis genom hörandet av vår medicinska högskola, finna utvägar för att lösa denna viktiga och angelägna fråga, innan nykterhetskommittén kunnat slutföra sitt uppdrag och framlägga sina förslag.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottsförslaget i dess helhet.

Herr Pauli: Herr talman! Statsrådet Erlander har fått mottaga så många komplimanger för denna proposition, att man i vissa delar av vår press tydligen har tyckt som översteprästen Kalchas, att det har blivit alldeles för mycket blommor, och han har påmint oss om att det inte är han själv, som har igångsatt alla de utredningar, på vilka detta förslag vilar. Detta är ju en för oss alla känd sak, men det är en erinran, som enligt min mening inte minskar det förtjänstfulla i departementschefens behandling av det knippe av stora ärenden, som sammanfogats i den föreliggande propositionen. Man kan nämligen behandla verkställda utredningar på många olika sätt. Det har förekommit att utredningar, som utan tvivel varit förtjänta av ett bättre öde, blivit lagda på hyllan. Dammet har lägrat sig tjockt över dem, och det myckna arbete, som nedlagts på undersökningarna, har varit till i varje fall ringa nytta. Så har inte den i detta fall ansvarige departementschefen handlat. Han har insett den stora betydelsen av dessa frågor, inte bara när det gäller upprustningen i naturvetenskapligt och tekniskt avseende, utan också — vad som är ännu mera beaktansvärt — behjärtat vikten av att den humanistiska forskningen får vad den behöver.

Inte heller har man skäl att tänka sig, att med denna proposition sista ordet är sagt i dessa frågor. Vad beträffar till exempel det förslag, som rör docenterna vid de olika universiteten och högskolorna, grundas det som bekant endast på första delen av den nuvarande universitetsberedningens publi-

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

cerade arbete, och det kan förväntas, att nya behov komma att annonseras från detta håll. Jag ber då att få uttala min förhoppning om att de skola få en lika välvillig behandling som de hittills framställda förslagen. Detta sagt såsom ett allmänt omdöme om denna i många olika avseenden glädjande proposition.

Beträffande de detaljfrågor, som berörts av ett par föregående talare, vill jag först säga några ord om herr Ericssons yrkande att vissa av utskottets uttalanden om den gamla segslitna frågan om läkarintygen skulle strykas. Som kammaren torde observerat, har departementschefen föredragit att i denna fråga intaga en avvaktande hållning. Han har inte velat knäcka den just nu. Han har låtit det nuvarande provisoriet, som han själv säkert är allt annat än nöjd med — och som för resten ingen människa är nöjd med — fortsätta, därför att han anser, att det är olika saker, som behöva ytterligare utredas, framför allt underläkarnas arbetsböda. Han säger: »Skulle det visa sig ogörligt för närvarande att nedbringa arbetsbödan till rimliga mått genom en personalökning, vill jag icke bestrida, att underläkarnas lönefråga — således även frågan om intyggersättningen — kan komma i ett nytt läge.» Jag tror, att det är mycket klokt, att man underkastar denna fråga ett ytterligare övervägande. Här har visserligen suttit en kommitté, som behandlat speciellt frågan om läkarintygen, men denna kommittés yttrande har i någon mån undergått det öde, som jag nyss antydde, nämligen att tillvidare läggas på hyllan. Denna proposition är, såvitt jag vet, det första officiella tryck, i vilket denna utredning har berörts och citerats. Frågan har emellertid även andra sidor än dem, som berörts av denna utredning, bland annat arbetsbödan och personalbehovet. Jag tror därför, att det är bra även för riksdagen att få den här saken mera allsidigt belyst, innan ett definitivt ståndpunktstagande sker.

Vi ha i utskottet fäst oss bland annat vid vad som sagts av direktionen för karolinska sjukhuset och även berörts av lönenämnden, nämligen att det skulle se ganska egendomligt ut, om man företog en reglering beträffande intygssinkesterna just för läkarna vid två av statens sjukhus här i landet och icke samtidigt tänkte på förhållandena vid de allmänna sjukhusen i övrigt. Vi ha därför uttalat det önskemålet att, »därest intyggersättningen för underläkarna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet borttages, detta rimligen torde böra leda till vidtagandet av motsvarande åtgärd beträffande samtliga läkare vid allmänna sjukhus». Även detta är alltså en synpunkt, som bör komma med, när man på nytt överväger denna fråga.

För övrigt vill jag i denna sak säga, att man vid undersökningen också bör ägna någon uppmärksamhet åt den olika karaktären av de intyg, som det här rör sig om. Direktionen för karolinska sjukhuset har framhållit, att »den för närvarande i reglementet för karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet stadgade skyldigheten att utfärda intyg endast avsåge intyg enligt sjukjournalen och icke innefattade alla de intyg, som erfordrades för socialförsäkringen». Man bör taga även den saken under övervägande, ty man kan ju inte förneka, att direktionen för karolinska sjukhuset har rätt, när den konstaterar, att utredningsmannens förslag i detta avseende förutsätter en utökning av läkarnas nuvarande tjänsteåligganden. Man bör alltså även överväga en ändring av reglementets bestämmelser i detta fall, om man vill få någon rätsida på problemet. Jag tror, att utskottets formulering är sådan, att den lämnar departementschefen det utrymme för en blivande undersökning, som han önskar och behöver.

Jag ber att i likhet med herr Oscar Olsson få yrka, att utskottsutlåtandet på den här punkten får behålla den formulering, som det nu har.

Jag vill vidare säga ett par ord om herr Oscar Olssons reservation, som

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

tydiligen kommer att bli föremål för ytterligare diskussion, då jag ser att en motionär i frågan begärt ordet.

Vi, herr Oscar Olssons kolleger på avdelningen i utskottet, glädja oss över att han är så pass nöjd med vårt uttalande, att han avstått från något yrkande om bifall till motionen. Jag tror också, att det är ganska klokt av honom att göra detta, ty även om det, såsom vi tillåtit oss påpeka, finns skäl för att i framtiden inrätta en lärarbefattning i alkohologi, så är denna sak faktiskt i viss mån redan föremål för utredning. Den ligger nämligen inom sfären för de ämnen, som universitetsberedningen har att syssla med, och vidare har 1944 års nykterhetskommitté haft tankar på att göra någonting i denna fråga. Man bör komma i håg, att en sådan professur, som motionärerna här begära, icke enbart är en medicinsk professur, utan att den väl i hög grad får anses falla inom vad man brukar kalla socialmedicinens område. Den ligger på gränsen mellan medicin, speciellt fysiologi, och en rad sociala och administrativa spörsmål. Man kan naturligtvis fråga sig, om man kan vara säker på att för en sådan lärarbefattning som den föreslagna finna den rätte mannen, som på ett tillbörligt sätt behärskar dessa olika områden. Jag tror emellertid, att kammaren mycket väl kan godtaga den motivering, som utskottet här har givit för sitt avböjande ställningstagande.

Herr talman, jag ber att i allo få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Fröken Andersson, Ebon: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av en motion rörande kuratorernas vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet löneställning. Frågan överhuvud taget om dessa sociala tjänstemäns löner har ju som bekant varit uppe i olika sammanhang, men det tycks vara mycket svårt att få en rättelse till stånd. Dessa befattningar äro ju relativt nya i vårt sociala liv, och det kanske inte står så klart för alla, vilken betydelse dessa tjänstemän i själva verket ha.

Om jag nu närmast håller mig till frågan om kuratorerna vid våra sjukhus och övriga anstalter, är det uppenbart, att dessa anstalters effektivitet i hög grad ökas på grund av dessa tjänstemäns insatser. Jag behöver bara peka på vikten av att vårdtiden kan nedbringas; detta är ju av särskild betydelse just i dessa tider, när, som vi alla veta, knappheten på sjukhusplatser och anstaltsplatser överhuvud taget är mycket stor. Detta är alltså vad vi kunna kalla den yttre sidan av saken. Vi böra emellertid inte förglömma den så att säga mänskliga sidan därav, nämligen vikten av att patienterna kunna anförtro sina angelägenheter av olika slag åt en kunnig och skicklig människa. Att dessa tjänstemän ha en mycket svår uppgift, skulle jag kunna ge många belägg för, men jag skall inte nu i onödan uppta tiden därmed. Jag skall emellertid be att få citera vad socialutbildningssakkunniga betona i sitt betänkande, som utkom 1944. Det heter där: »Kuratorstjänsterna äro i visst hänseende de mest krävande av alla sociala befattningar.» Jag har här ett annat betänkande, som rör ett förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra, till vilket betänkande finns fogad en bilaga, författad av doktor Inghe, vilken visar, hur utomordentligt svåra och invecklade de sociala förhållandena kunna vara i de fall, som vederbörande kurator kan få i uppgift att utreda. I samma betänkande betonas också, att kuratorsverksamheten är av ytterst ömtålig beskaffenhet; och det ligger ju i sakens natur. De sakkunniga säga i betänkandet, att dåligt utbildade och i övrigt olämpliga kuratorer, äro sämre än inga alls. Det är en erfarenhet, som man har gjort också utomlands, i England till exempel, där man — jag tror det var 1914 — antog »The Disabled Persons Employment Act», en lag, som man väntade sig mycket av. Det säges klart ut i detta betänkande att, väsentligen på grund av för låg

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

lönesättning för de sociala kuratorerna, den lagen ingalunda blivit vad man väntade att den skulle bli, då det har begåtts en mångfald misstag av delvis ganska allvarlig beskaffenhet. Vi ha samma erfarenhet på närmare håll. Dock har inte i något fall visats, att vederbörande har misskött sin befattning, men styrelsen vid Venngarns alkoholistanstalt har t. ex. betonat, att man på grund av för låg löneplacering inte kunnat få kompetenta sökande till kuratorsbefattningen där, utan att den har uppehållits av en icke tillräckligt kvalificerad kraft. Därmed intet ont sagt om denna kraft, som säkert gjort sitt bästa, men, som jag nämnde nyss, krävs det en sådan utbildning och en sådan alldeles speciell lämplighet för dessa sysslor, att en person, som inte har de kvalifikationerna, inte kan gå i land med uppgiften. Vi ha även haft andra erfarenheter. När vi för någon tid sedan diskuterade frågan om avbrytande av havandeskap, konstaterades att man inte kunnat sätta igång någon kurs för kuratorer på detta utomordentligt viktiga område; man skulle ha anordnat en kurs, men det var inte tillräckligt antal sökande, och kursen måste inställas. Kuratorerna på detta område ha placerats i elfte lönegraden, trots att ett tjugotal remissinstanser uttalat sig för en högre placering. Jag kan också i sammanhanget nämna, att i fråga om fångvårdskuratorernas lönegradsplacering föreslog strafflagberedningen en placering i tolfte, sextonde och adertonde lönegraderna. Trots detta placerades vederbörande i tionde lönegraden.

I det betänkande rörande partiellt arbetsföra, som jag nyss omnämnde, betonades det, att det för kuratorerna krävs en utbildning under fyra å fem år. Utbildningen är av speciell och delvis ganska svår beskaffenhet. De sakkunniga säga, att detta borde leda till att kuratorerna erhålla ungefär samma lönegradsplacering som folkskollärarna. Nu ha vi i motionen begärt en placering av dessa kuratorer vid de båda sjukhus, som vi här närmast tala om, i adertonde lönegraden, vilket också kuratorerna själva begärt hos direktionen för sjukhusen. Nu säger emellertid direktionen, att kuratorernas vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet löner ingalunda äro oförmånliga i förhållande till kuratorernas löner på andra sjukhus och anstalter. Nej, det är alldeles riktigt, men jag kan bara då tala om, att anledningen till detta helt enkelt är den, att dessa sjukhus voro bland de första, som inrättade kuratorssysslan, och den lönesättning, som där har företagits, har sedermera blivit normgivande för lönesättningen för dessa tjänstemän på andra håll.

Nu frågar man sig på socialt intresserat kuratorshåll, hur man skall kunna få denna cirkel bruten. Någonstans måste man ju börja. Allmänna lönenämnden säger till exempel, att skäl tala för att de statliga kuratorernas lönegradsplacering tages under allmän omprövning. Departementschefen säger, att även om skäl torde föreligga för en uppflyttning, så är statsrådet icke beredd att nu föreslå någon höjning, utan frågan bör prövas i ett vidare sammanhang. Då frågar man sig vilket sammanhang, som åsyftas, och när denna prövning kommer till stånd. Jag är nämligen övertygad om att, om en sådan prövning verkligen företages, man måste komma till den slutsatsen, att det ur rättvisesynpunkt krävs en ganska väsentlig höjning av dessa tjänstemäns löner. Alla äro — jag skulle kunna räkna upp flera exempel än jag gjort — tydligen ganska eniga om att en förändring bör ske.

Jag skall emellertid, herr talman, inte nu ställa något yrkande på den här punkten, men då herr statsrådet Erlander är närvarande i kammaren, tillåter jag mig att rikta en vördsam värdjan till honom, som jag tror hör till de alltför få som förstå vikten av dessa tjänstemäns insatser, att i möjligaste mån stödja denna frågas utveckling i en gynnsam riktning. Jag har alltså intet yrkande.

Häri instämde herr *Nilsson, Bror*.

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

Herr **Andrén**: Herr talman! Jag vill begagna tillfället att uttrycka min glädje över den deklaration, som vi nyss fått höra från statsrådsbanken, angående en nödvändig förbättring av den akademiska undervisningen och av förutsättningarna för det vetenskapliga arbetet i vårt land. Jag vill tillägga, att jag för min personliga del har stor förståelse för de personella faktorer, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet pekar på och som måste bestämma takten för vår kulturella upprustning.

När jag nu ändå har ordet, kanske det må tillåtas mig att framföra universitetsberedningens tack till herr statsrådet och till Kungl. Maj:ts kansli för den älskvärda behandling, som naturvetenskapliga forskningskommitténs och universitetsberedningens förslag rönt från Kungl. Maj:ts sida. En del justeringar ha visserligen företagits, men de ha inte varit mera djupt ingripande, och några av dessa justeringar ha, såvitt jag kan förstå, en mera provisorisk karaktär. Det är helt visst inte bara Uppsala universitet, utan hela vår akademiska och vetenskapliga värld, som glädjes åt det förslag, som nu ligger på kammarens bord och som uppenbarligen väntar på en fortsättning.

Jag ber att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Englund**: Herr talman! Vad som uppkallat mig är naturligtvis utskottets yttrande över motionen om inrättandet av en lärarbefattning vid karolinska institutet rörande alkoholismens orsaker och botemedel.

Utskottets utlåtande i denna del är ju vad man i riksdagens vokabulär kallar ett välvilligt avslagsutlåtande, och enligt traditionen bör en motionär vara ganska tillfredsställd, om han kan nå så långt.

Jag är emellertid, herr talman, en aning missnöjd med detta utlåtande. Det missnöjet har tre skäl. För det första har utskottet hänvisat till de utredningar, som pågå inom universitetsberedningen och inom 1944 års nykterhetskommitté. Jag vill framhålla, att detta inte är något tillfredsställande svar på motionen. Motionen utgår nämligen, som också uttryckligen framhålles i den, från den motsatta förutsättningen, nämligen att man inte har anledning att antaga att man genom någondera av dessa utredningar kommer att få någon sådan undersökning till stånd. Beträffande universitetsberedningen byggde vi denna uppfattning på en föreställning om dess allmänna karaktär. Jag har numera genom en direkt hänvändelse till herr Andrén förvissat mig om att universitetsberedningen inte har för avsikt att taga någon befattning med detta spörsmål. Att jag var lika tveksam beträffande möjligheterna av att få en utredning till stånd genom 1944 års nykterhetskommitté, berodde på de erfarenheter, som jag har av kommitténs arbete såsom ledamot av den. Undervisningsproblemen i samband med alkoholspörsmålet ha preliminärt diskuterats där, och det är mitt bestämda intryck att de frågeställningar, som enligt motionen påkalla en utredning, äro så speciella, att man inte kan påräkna, att en kommitté med väsentligen allmänna uppgifter på sitt program skall kunna fördjupa sig i dem. De kräva ju dessutom en förtrohet som högskoleorganisationen, som inte i nämnvärd utsträckning förefinnes inom denna kommitté.

Det andra skälet till mitt missnöje är följande. När den svenska nykterhetsrörelsen i olika sammanhang har vädjat till riksdagen genom sina representanter där, att riksdagen skulle medverka till att genomföra en restriktiv alkohollagstiftning eller till andra åtgärder för att bekämpa bruket av alkohol, har den regelbundet mött två invändningar. Då vi fört på tal en lagstiftning, har man sagt: »Herrarna skola begränsa sig till att påkalla förbättrad upplysning; då skola vi gå med.» När vi talat om åtgärder för att begränsa bruket av alkohol, har man invänt, att det angelägnaste väl i alla

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

fall är att det sker ett ingripande mot missbruket. Även de på denna punkt minst avancerade av våra politiska partier ha gärna i sina programförklaringar en förklaring att missbruket bör bekämpas.

Den motion, som vi väckt i detta fall, har haft stöd av en enhällig opinion inom nykterhetsrörelsens centrala nykterhetspolitiska organ. Den är utarbetad på dess uppdrag. I motionen ha vi dessutom accepterat båda de invändningar, som jag nyss refererade. Det är ju nämligen här fråga om upplysning i dess ädlaste form: vetenskaplig forskning och undervisning. Och det är fråga om att rikta sig mot den extrema formen av missbruk, alkoholismen själv. Jag hade således — det kanske var verklighetsfrämmande av mig — verkligen väntat, att de ledamöter av riksdagen, som i andra fall ställa sig avvisande mot våra önskemål, skulle vara angelägna om att i detta fall, när vi varit så angelägna att anpassa våra önskemål efter deras tidigare invändningar, utan någon som helst reservation ge sitt bifall till framställningen.

Min tredje anledning till missnöje utlöses av kontrasten mellan utskottets hållning till denna motion och utskottets generösa hållning till universitetsundervisningen och den vetenskapliga forskningen överhuvud taget, sådan den i andra fall kommer till uttryck i detta utlåtande, i vilket motionen i beslutshänseende blivit inordnad. När jag ser på alla de generösa utvidgningar av den vetenskapliga forskningen, som förordas i detta utlåtande, frågar jag mig om utskottet, innan det tagit ställning till kravet på denna utredning, försökt skaffa sig en principiell överblick över alla dessa olika anslag. Har det varit i fullt medvetande om de olika forskningsuppgifternas rangordning, som utskottet intagit sin ståndpunkt? Är det verkligen, herr talman, angelägnare för svenska folket att få till stånd vetenskaplig forskning i fråga om entomologi — frågan om insekternas anatomi, fysiologi och levnadssätt — än det är att få till stånd en undersökning om alkoholismens orsaker och botemedel? Visserligen kan en forskare på det förra området få studera samhällen — insektssamhällen — som äro mera harmoniska än det mänskliga. Jag undrar emellertid om det inte vore bättre att inrikta arbetet på att utforska disharmonierna i det mänskliga samhället och medlen att undanröja dem.

Jag frågar mig också, med tanke på vad departementschefen med understöd av utskottet har sagt om inrättandet av en professur i musikkforskning, huruvida en sådan professur är av högre angelägenhetsgrad än den i min motion föreslagna beställningen. När departementschefen har dryftat denna professur, har han jämfört den bristfälliga undervisningen i musik med undervisningen i konstvetenskap, på vilket område vi ha fem professorer. Men hade det inte varit naturligt, om statsrådet i det sammanhanget också hade jämfört behovet av den lyxvetenskap, som väl ändå musikkforskningen måste anses vara, med den trängande angelägenheten att undanröja bristerna i forskningen rörande vissa sociala missförhållanden?

Jag har inte kunnat undgå att bli slagen av en tredje kontrast i detta sammanhang, nämligen den snabbhet, med vilken departementschefen har ansett sig böra ingripa för att få till stånd flygmedicinsk forskning. Den forskningen avser ju en alldeles färsk sjukdom, och på den offrar departementschefen och utskottet inte mindre än tre nya vetenskapliga befattningar. Skulle det inte — jag vädjar till utskottet och departementschefen — vara anledning att, innan man ger denna forskningsgren tre vetenskapliga befattningar, inrätta någon befattning, vars innehavare kan få försöka utreda de vanskliga orsakssammanhangen beträffande en svensk folksjukdom som, om jag uttrycker mig försiktigt, i varje fall är hundra år gammal?

Jag kan således inte medge, att utskottets värdering på dessa punkter är

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)
riktigt väl övervägd. Jag tycker att utskottet hade bort komma till ett annat slut än det har gjort.

Herr Pauli gjorde ett par invändningar, som jag skulle vilja beröra. Han sade att det i motionen är fråga om ett forskningsområde av betydande bredd. Detta inrymmer såväl vanliga medicinska som socialmedicinska spørsmål. Även på den punkten finnes det i utskottets utlåtande en parallell. Utskottet har inte hyst någon tvekan när det gällt att inrätta en ny professur i rättspsykiatri vid karolinska institutet. Den är, såvitt jag kan se, i det av herr Pauli berörda hänseendet av alldeles samma natur som den av mig ifrågasatta. Jag tror för övrigt att man skulle kunna göra en mycket stark begränsning av denna professurs arbetsområde och ändå få ett överflöd av arbetsuppgifter för den och ett mycket gott utbyte av forskningen inom det sålunda begränsade området.

Vidare frågade herr Pauli, om det inte är angeläget att man försöker göra klart för sig, var man skall finna den rätte mannen för denna befattning. Det tycker jag är en rimlig frågeställning. Jag skulle för min del finna det naturligt, att man använde samma tillvägagångssätt som riksdagen en gång gjorde, när den nuvarande utrikesministern var intresserad av att en professor inrättades i internationell rätt. Då valde riksdagen på hans förslag den formen, att riksdagen ett visst antal år i förväg förklarade, att från en viss tidpunkt skulle det inrättas en professur i det ämnet. Genom att på det viset sätta upp ett mål, som kunde nås efter en viss tid, avsåg man att förmå unga vetenskapsmän att inrikta sig på en sådan forskning, att de skulle bli kompetenta att erhålla professuren. Jag tror att något liknande skulle vara en ändamålsenlig anordning även på den punkt, vi nu diskutera.

Om det inte vore så sent, skulle jag vilja utveckla vilka återverkningar på alkoholistvårdens ställning i dess helhet en vetenskaplig befattning i toppen skulle ha. Alkoholistvården är för närvarande föremål för stark kritik. Det visar bland annat en artikelserie i en av våra kvällstidningar för några dagar sedan. Det är mycket karakteristiskt, att det inte finns någon man, som på ett naturligt sätt stiger fram och svarar på denna kritik. Det beror helt enkelt på att vi inte ha något ledande forum när det gäller alkoholistvården. Den får i stor utsträckning nöja sig med otillfredsställande utbildat folk. Allt detta återfaller enligt min mening på den grundläggande omständigheten, att hela detta forskningsområde har fått avvara vetenskaplig prestige och social ställning på grund av att det inte varit företrätt i den akademiska undervisningen på ett sådant sätt som med hänsyn till spørsmålets vikt hade varit tillbörligt.

Herr talman! Det är naturligtvis mycket litet mening med att här framställa ett yrkande om bifall till motionen, och jag skall också avstå därifrån, men jag har likväl icke kunnat undertrycka dessa reflexioner i anledning av utskottets utlåtande.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Jag skall inte låta provocera mig till något gräl med motionären med anledning av de egendomliga anledningar till missnöje med utskottet, vilka han anförde. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på att när han klagade över bristen på generositet hos departementschefen — och det kan jag icke begripa, hur han kan göra i detta sammanhang, ty departementschefen har ju ingen del i statsutskottets utlåtande — så stödde han det på att vi inte hade den riktiga värdesättningen rörande de olika ämnen, som enligt talarens mening här hade gynnats eller missgynnats.

Jag ber att få påpeka att den anmärkning, som han gjorde och som gick ut på att en utredning, som han önskar få genomförd, skulle försenas genom utskottets utlåtande, såvitt jag begriper är fullkomligt felaktig. Utskottet

Ang. vissa anslag till universiteten m. m. (Forts.)

har genom sin motivering velat påskynda en sådan utredning, i det att utskottet säger, att »goda skäl tala för att den i motionerna avsedda utredningen kommer till stånd». Dessutom ligger det naturligt nog i det följande, i avstyrkandet av motionen, den verkligt uttalade meningen, att utredningen skall komma till stånd i alla fall och, såvitt jag förstår på grund av motiveringen, komma till stånd väl så fort som motionärerna ha åsyftat. När en av motionärerna nu har gjort sitt bästa för att utsudda betydelsen av detta statsutskottets utlåtande till förmån för hans tanke, kan jag verkligen, herr talman, inte rå för det.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; samt 2:o), av herr *Ericsson, Carl Eric*, att utskottets hemställan skulle bifallas med utelämnande av följande delar av utskottets motivering å s. 81 och 82 i det tryckta utlåtandet, nämligen dels sista meningen i första stycket »Utskottet ansluter sig — — — principiella uppfattningen.», dels sista meningen i fjärde stycket »Rätt till — — — allmänna sjukhus.»), dels ock de i sjätte stycket förekommande orden »och med beaktande av utskottets i det föregående angivna principiella inställning till intygsersättningsfrågan».

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap m. m.;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till fornminnesinventering;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser eklestikdepartementets verksamhetsområde;

nr 247, i anledning av väckta motioner angående inrättande av en medicinsk undervisningsanstalt i Göteborg;

nr 248, i anledning av väckta motioner angående upprättande av en högskola respektive ett universitet i Norrland;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster; samt

nr 252, angående vissa med redovisningen å kapitalbudgeten sammanhängande frågor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1946/47, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första särskilda utskottets memorial nr 3, angående ersättning till kanslipersonalen hos första särskilda utskottet m. fl., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare bifölls vad deputerade i detta memorial hemställt.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 410, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 49 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; och

nr 439, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1946/47, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 438, att utskottets hemställan i betänkande nr 49 samt, i fråga om förslaget nr 439, att utskottets hemställan i betänkande nr 50 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets memorial:

nr 253, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46;

nr 254, angående statsregleringen för budgetåret 1946/47; och

nr 255, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47; samt

andra särskilda utskottets memorial nr 2, angående ersättning till kanslipersonalen hos andra särskilda utskottet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.50 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
